

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE GÜVENLİK ANABİLİM DALI

**SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ ÇERÇEVESİNDE BM BARIŞ
KORUMA GÜÇLERİNİN YAPISAL VE FONKSİYONEL
DÖNÜŞÜMÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Uğur GÜR SOY

Çorum-2022

**SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ ÇERÇEVESİNDE BM BARIŞ KORUMA
GÜÇLERİNİN YAPISAL VE FONKSİYONEL DÖNÜŞÜMÜ**

Uğur GÜRİSOY

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Sami KİRAZ

Çorum 2022

Uğur GÜRSOY tarafından hazırlanan “Sürdürülebilir Barış Çerçevesinde BM Barış Koruma Güçlerinin Yapısal ve Fonksiyonel Dönüşümü” adlı tez çalışması 11/05/2022 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Güvenlik Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

DOÇ.DR. EMRE ÇITAK (Jüri Başkanı)

DOÇ.DR. SAMİ KİRAZ (Tez Danışmanı)

DOÇ. DR. BUĞRA SARI

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../.....tarih ve sayılı kararı ile’ın Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Uğur GÜRSOY

SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ ÇERÇEVESİNDE BM BARIŞ KORUMA GÜÇLERİNİN YAPISAL VE FONKSİYONEL DÖNÜŞÜMÜ

Uğur GÜRSOY

ORCID : 0000-0001-5158-6442

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Nisan 2022

ÖZET

Uluslararası İlişkiler disiplini, 20. Yüzyılın başlarında temel olarak savaş ve barış kavramları üzerine kurulmuş bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Başlangıç yıllarında disiplinin temel amacı, Birinci Dünya Savaşı'na neden olan devletlerarası uyuşmazlıkların ve sorunların barış çerçevesinde çözüme kavuşturulması için yol haritasının belirlenmesi olmuştur. Ancak ortaya konulan çabalar İkinci Dünya Savaşı'na engel olamamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ise uluslararası barış ve güvenliğin temini için Birleşmiş Milletler hayata geçirilmiştir. BM, kuruluşundan itibaren uluslararası düzeni oluşturan birey, toplum, grup ve devletler arasında ortaya çıkan uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden uyuşmazlıkların tarafı olmaktadır. BM taraf olduğu uyuşmazlıkların çözümü için BM Antlaşması'nda yer alan barışçıl ve müdahaleci yöntemleri kullanmaktadır. Müdahaleci yöntemlerden en çok başvurduğu yöntem ise doğrudan BM Antlaşmasında lafzı geçmeyen barış koruma operasyonlarıdır. 1948 yılından günümüze kadar uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis etmek için pek çok barış koruma operasyonu icra edilmiştir. İcra edilen barış koruma operasyonları farklı unsur ve görevlerle icra edilmektedir. Barış koruma operasyonlarının farklı unsur ve görevlerle icra edilmesinin birden çok nedeni olmasına rağmen bu nedenlerin başında BM gündemine sürdürülebilir barış kavramının alınması yer almaktadır. Sürdürülebilir barış kavramı devam eden barış operasyonlarını ve yeni başlatılacak barış operasyonlarının fonksiyonel ve yapısal dönüşümüne neden olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmanın konusu ve temel amacı sürdürülebilir barış çerçevesinde barış operasyonlarının fonksiyonel ve yapısal dönüşümünün ortaya konulmasıdır. Çalışma üç bölümden oluşacak şekilde planlanmıştır. İlk bölümde barış kavramının kavramsal ve kuramsal altyapısı

irdelenerek sürdürülebilir barış kavramının tanımı ortaya konulmaktadır. Müteakiben BM barış koruma operasyonlarının oluşturulma süreci, yetkileri, görevleri ve yapısı ele alınarak barış koruma operasyonları çok yönlü irdelenmektedir. Üçüncü bölümde ise BM'nin barış koruma operasyonu icra ettiği Kıbrıs, Haiti ve Mali uyuşmazlıkları üzerinden BM barış koruma güçlerinin sürdürülebilir barış çerçevesinde fonksiyonel ve yapısal dönüşümü incelenmektedir. Üçüncü bölümde irdelenen barış operasyonlarında askeri unsurların yanında polis ve sivil unsurların da görevlendirildiği, asker sayılarının azaldığı, barış koruma güçlerine sosyo-ekonomik düzenin tesis edilmesi, demokrasinin yayılması, gençlere yönelik faaliyetlerin yapılması gibi görevlerin verildiği tespit edilmiştir. Yine barış operasyonlarında geleneksel barış anlayışından farklı olarak sadece silahlı çatışma boyutu için adımların atılmadığı, sürdürülebilir barış anlayışının tesis edilmesi maksadıyla çatışmaya neden olan kültürel, yapısal, ekonomik ve sosyal nedenlerin çözümü için de görevler yüklenmiştir. Bu tespitler doğrultusunda çalışmada barış operasyonlarının sürdürülebilir barış çerçevesinde fonksiyonel ve yapısal olarak dönüşüm geçirdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Barış, Sürdürülebilir Barış, Birleşmiş Milletler, Barış Koruma Operasyonu

Bilim Kodu: 114111 -114116

**STRUCTURAL AND FUNCTIONAL TRANSFORMATION OF UN PEACEKEEPING FORCES
WITHIN THE SCOPE OF SUSTAINABLE PEACE**

Uğur GÜRSOY

ORCID : 0000-0001-5158-6442

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

April 2022

ABSTRACT

The discipline of international relations emerged in the early 20th century as a discipline built mainly on the concepts of war and peace. In its early years, the main objective of the discipline was to draw up a roadmap for the peaceful resolution of the conflicts and disputes between the states that caused World War I. However, these efforts could not have prevented the Second World War. Following the Second World War, the United Nations was launched to ensure international peace and security. From its foundation, the UN has been a party to the conflicts that threaten international peace and security arising between individuals, communities, groups and states that form the international order. The UN uses the peaceful and interventionist methods set out in the UN Treaty to resolve disputes it has ratified. His most common method of intervention is peace-keeping operations, which are not mentioned directly in the UN Treaty. Since 1948, many peace keeping operations have been carried out to restore international peace and security. The peace keeping operations are carried out with different structure and duties. Although there are several reasons why peacekeeping operations are performed with different structural and duties, the main reasons behind these actions is taking the concept of sustainable peace on the UN agenda. The concept of sustainable peace has resulted in the functional and structural transformation of the ongoing peace operations and the new peace operations. In this context, the subject and main purpose of this study is to display the functional and structural transformation of peace operations within the framework of sustainable peace. The study is planned to consist of three parts. The first part of this study examines the conceptual and theoretical infrastructure of war and peace, and defines the concept of sustainable peace. Subsequently, peacekeeping operations are examined in a

multifaceted manner, addressing the process, capacities, duties and structure of UN peacekeeping operations. The third chapter examines the functional and structural transformation of the UN peacekeeping forces in the framework of sustainable peace through the disputes between Cyprus, Haiti and Mali, which have been carried out by the UN as a peacekeeping operation. In the third chapter, it was determined that in addition to the military elements, police and civil elements were also assigned to the peacekeeping operations, the number of soldiers decreased, the peacekeeping forces were given tasks such as establishing the socio-economic order, the spread of democracy and the activities carried out for the youth. In addition to the traditional peace understanding, the peacekeeping operations also undertook tasks to resolve the cultural, structural, economic and social causes that led to conflict with the aim of establishing sustainable peace. In line with these findings, the study concluded that peace operations are transforming functionally and structurally within the framework of sustainable peace.

Key Words: Peace, Sustainable Peace, United Nations, Peacekeeping Operation

Science Code: 114111 -114116

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında desteklerini benden esirgemeyen, attığım her adımda desteklerini hissettiğim, beni bir an olsun yalnız bırakmayan kıymetli eşim Kübra GÜRSOY ve ilerde daha iyilerini başaracağına inandığım canım kızım Nehir'ime teşekkürlerimi sunarım. İyi ki varsınız...

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
SİMGELERVE KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE:

GELENEKSEL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ KAVRAMLARI

1.1. Geleneksel Barış Kavramı	5
1.2. Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Barış	10
1.2.1. Realizm ve Neorealizmde Barış	10
1.2.2. Liberalizm ve Neoliberalizmde Barış	13
1.2.3. Sosyal İnşacılık Bakış Açısından Barış.....	17
1.2.4.Eleştirel Kuramda Barış	18
1.3. Sürdürülebilir Barış.....	21

2. BÖLÜM

BİR ÇATIŞMA YÖNETİMİ AKTÖRÜ OLARAK BM

2.1. BM'nin Çatışma Yönetimi Yöntemleri.....	26
2.1.1.Barışçıl Yöntemler	26
2.1.2. Müdahaleci Yöntemler	28
2.2. Bir Müdahale Yöntemi Olarak Barış Koruma Operasyonları.....	31
2.2.1. Genel Hatlarıyla BM Barış Koruma Operasyonları	31
2.2.2. Barış Koruma Gücünün Oluşturulma Süreci	35
2.2.3. Barış Koruma Gücünün Yetkileri.....	37
2.2.4. Barış Koruma Gücünün Görevleri	38
2.2.5. Barış Koruma Gücünün Yapısı	39
2.2.6. Barış Koruma Operasyonlarının Dönüşümü	43
2.3. Sürdürülebilir Barış Çerçevesinde BM Barış Operasyonlarının Değerlendirilmesi	47

3. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ ÇERÇEVESİNDE BM BARIŞ KORUMA OPERASYONLARININ İNCELENMESİ

3.1. Kıbrıs BM Barış Koruma Gücü (UNFICYP).....	54
3.1.1. Kıbrıs Uyuşmazlığının Arka Planı	54
3.1.2. Kıbrıs BM Barış Koruma Gücü'nün Görevi	56
3.1.3. Fonksiyonel ve Yapısal Dönüşümün İncelenmesi	60
3.2. Haiti BM Barış Operasyonları.....	63
3.2.1. Haiti Uyuşmazlığının Arka Planı	63
3.2.2. Birleşmiş Milletler Haiti Misyonu (UNMIH)	64
3.2.3. Birleşmiş Milletler Haiti Destek Misyonu (UNSMIH).....	65
3.2.4. Birleşmiş Milletler Haiti Geçiş Misyonu (UNTMIH).....	67
3.2.5. Birleşmiş Milletler Haiti Sivil Polis Misyonu (MIPONUH).....	67
3.2.6. Birleşmiş Milletler Haiti İstikrar Misyonu (MINUSTAH)	68
3.2.7. Birleşmiş Milletler Haiti'de Adaleti Sağlama Misyonu (MINUJUSTH).....	69
3.2.8. Fonksiyonel ve Yapısal Dönüşümün İncelenmesi	69
3.3. Mali'de Birleşmiş Milletler Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu.....	70
3.3.1. Mali Uyuşmazlığının Arka Planı.....	71
3.3.2. Mali Misyonunun Görevi.....	73
3.3.3. Fonksiyonel ve Yapısal Dönüşümün İncelenmesi	74
3.4. Barış Operasyonlarının Sürdürülebilir Barış Anlayışı Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analizi	75
SONUÇ.....	79
KAYNAKÇA	81

SİMGELERVE KISALTMALAR

Kısaltmalar

BM	Birleşmiş Milletler
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UNFICYP	Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü
UNMIH	Birleşmiş Milletler Haiti Misyonu
UNSMIH	Birleşmiş Milletler Haiti Destek Misyonu
UNTMIH	Birleşmiş Milletler Haiti Geçiş Misyonu
MIPONUH	Birleşmiş Milletler Haiti Sivil Polis Misyonu
MINUSTAH	Birleşmiş Milletler Haiti İstikrar Misyonu
MINUJUSTH	Birleşmiş Milletler Haiti'de Adaleti Sağlama Misyonu
UNPROFOR	Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
MINUSMA Misyonu	Mali'de Birleşmiş Milletler Çok Boyutlu Entegre İstikrar

GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplininin ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkmasını sağlayan temel neden, uluslararası düzeni barış ve güvenliğe kavuşturma isteğidir. Bu istek, disiplinin çıkış zamanlarında Birinci Dünya Savaşı'nın neden olduğu büyük yıkımların siyasi gölgesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda uluslararası barış ve güvenliğin tesisi için 1920 yılında Milletler Cemiyeti kurulmuştur. O zamana kadar örneği görülmemiş Milletler Cemiyeti'nden beklentiler fazla olmasına rağmen, siyasi altyapının uygun olmaması ve Milletler Cemiyeti'nin etkin önlemlerle donatılmaması nedenleriyle İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkması engellenememiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Milletler Cemiyeti'nin yerine kurulan Birleşmiş Milletler 'in Milletler Cemiyeti'ne göre uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesi amacıyla daha etkin tedbirlerle donatıldığını görülmektedir. Bu tedbirlerin başında hiç şüphe yok ki BM'nin zor kullanma yetkisi kapsamında icra ettiği barış operasyonları gelmektedir.

Barış operasyonları BM'nin kuruluşundan günümüze kadar uyuşmazlıkların çözümünde başvurduğu aktif önlemlerin başında gelmektedir. BM, uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden herhangi bir uyuşmazlıkta barış operasyonu icra ederek yeniden uluslararası barış ve güvenliği tesis etmeyi amaçlamaktadır. İcra edilen bu operasyonların nihai amacı aynı olmasına rağmen her barış operasyonu farklı unsur, yöntem ve yetki ile donatılmaktadır. Bu farklılığa neden olan sebeplerin başında her uyuşmazlığın farklı yapıda dinamikler içermesi yer almasına rağmen BM'nin zaman içerisinde kurumsal olarak ortaya koyduğu dönüşüm de barış operasyonlarının fonksiyonel ve yapısal dönüşüm geçirmesine neden olmuştur.

BM barış operasyonlarının fonksiyonel ve yapısal olarak dönüşümünü etkileyen pek çok neden vardır. Ancak bu nedenlerin başında BM'nin gündemine "sürdürülebilirlik" kavramının alınması yer almaktadır. BM sürdürülebilirlik kavramını uluslararası barış ve güvenlik faaliyetleri başta olmak üzere her alanda yaygınlaştırmaya çalıştığını ifade etmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel hedefi BM'nin söylemlerinde ve ortaya koyduğu belgelerde kendine yer bulan sürdürülebilirlik kavramının barış operasyonlarında uygulanıp uygulanmadığının ortaya konularak sürdürülebilir barış çerçevesinde barış operasyonlarının fonksiyonel ve yapısal olarak geçirdiği dönüşümün örnek uygulamalar üzerinden incelenmesidir. Bu bağlamda çalışmanın sonucunda icra edilen barış operasyonlarında BM'nin sürdürülebilir barış kavramına uygun olarak hareket ettiği ve barış operasyonlarını sürdürülebilir barış kavramına uygun olacak şekilde değiştirdiği sonucuna ulaşılması öngörülmektedir.

Bu doğrultuda çalışmada temel olarak "BM, barış operasyonlarını sürdürülebilir barış anlayışına göre icra etmekte midir?" sorusuna cevap aranmaktadır. BM, sürdürülebilir barış anlayışını 1990'lı yıllarla beraber sıkça kullanmaktadır ve ortaya koyduğu uluslararası barış ve güvenlik anlayışında sürdürülebilirlik kavramına vurgu yapmaktadır. BM'nin uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesinde aktif olarak başvurduğu barış operasyonlarının da bu

kapsamda sürdürülebilir barış çerçevesinde icra edilmesi doğal bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Barış operasyonlarının planlanma sürecinden itibaren sürdürülebilir barış anlayışına uygun hareket edilmesi beklenmektedir. Aksi bir durumda söylemler ve ortaya konulan eylemlerde çelişki söz konusu olacaktır. Bunun önüne geçmek maksadıyla BM'nin barış operasyonlarını fonksiyonel ve yapısal olarak sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde dönüştürmesi beklenmektedir.

Çalışma kavramsal çerçeve ve örnek olay incelemeleri olmak üzere iki farklı sac ayağı üzerine oluşturulacaktır. Birinci ve ikinci bölümler için literatür incelemesi yapılarak kavramsal çerçeve inşa edilecektir. Üçüncü bölümde ise BM'nin icra ettiği barış operasyonları örnekleri üzerinden sürdürülebilir barış çerçevesinden dönüşümün olup olmadığı irdelenecektir.

Çalışmanın kavramsal bölümünde temel kavramlar ve BM'nin yürütmüş olduğu çatışma yönetimi yöntemleri ele alınacaktır. Birinci bölümde uluslararası ilişkiler disiplininin temel kavramı olan barış ele alınacaktır. Barış kavramının literatür incelemesi yapılarak sürdürülebilir barış kavramından neyin anlaşılması gerektiği ortaya konulacaktır. Tanımlamalar ortaya konulurken çalışmada kavramlara ilişkin hâkim ve genel görüşlere yer verilerek konunun bağlamından uzaklaşmamasına gayret edilecektir.

Barış kavramının, uluslararası ilişkiler kuramlarının kendilerine özgü ve farklı bakış açıları ele alınarak kuramsal olarak ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmamızda bir sınırlılık olarak bütün kuramlara yer verilmeyecektir. Uluslararası ilişkiler disiplininde temel ve ana akım kuramlar olarak kabul edilen Realizm-Neorealizm, Liberalizm- Neoliberalizm ile başta kimlik olmak üzere sosyal unsurları ön planda tutan Sosyal İnşacılık kuramlarına yer verilecektir. Bu kuramların yanında eleştirel bakış açısının ortaya konulması maksadıyla Eleştirel Kuram penceresinden de barış kavramı ele alınacaktır. Böylelikle barış kavramı kavramsal ve kuramsal düzeyde ele alındıktan sonra sürdürülebilir barış kavramı tanımının daha kuramsal ve kavramsal bir yapı üzerine inşa edilmesi amaçlanmaktadır.

Sürdürülebilir barış kavramının temel olarak liberalizm kuramından beslendiği ifade edilebilmektedir. BM tarafından sürdürülebilir barışın tesisi için liberal bakış açısı ile uyumlu çözüm önerileri ortaya konulmuştur. Uyuşmazlık bölgelerinde demokratik kurumların yaygınlaştırılması, seçimlerin yapılması, serbest piyasa ekonomisinin sağlanması bunların başında gelmektedir. Bu kapsamda BM, barış operasyonlarında bu görevleri icra edebilecek yetkinliğe sahip unsurları misyonlara dahil etmiştir. BM, bu şekilde barış operasyonunun başarıya ulaşmasını ve uyuşmazlığın sürdürülebilir bir barış zemininde çözülmesini amaçlamaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise BM'nin yürüttüğü çatışma yönetimi yöntemleri ortaya konularak barış operasyonları ele alınacaktır. Barış operasyonlarının oluşturulma süreci, yetkileri, görevleri ve yapısı irdelenerek barış operasyonu kavramının altyapısı oluşturulmaya

çalışılacaktır. Yine bu bölümde barış operasyonlarının zaman içerisinde nasıl ve ne şekilde bir dönüşüm ve değişim geçirdiği irdelenecektir.

Üçüncü bölümde ise BM'nin müdahale ettiği uyuşmazlık örnekleri üzerinden sürdürülebilir barış çerçevesinde dönüşümün olup olmadığı ortaya konulacaktır. BM'nin kuruluşundan günümüze kadar müdahale ettiği uyuşmazlıkları göz önünde bulundurduğumuzda bütün uyuşmazlıkların çalışmada incelenememesi bir sınırlılık olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda çalışmamızda BM'nin müdahale ettiği üç uyuşmazlık üzerinden sürdürülebilir barış çerçevesinde dönüşümün gerçekleşip gerçekleşmediği ele alınacaktır.

Çalışmada ele alınan üç örnek belirlenirken barış operasyonlarının sadece başlama tarihleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda barış operasyonlarının başlama tarihleri arasında belirli bir zaman dilimi farklılığının olması göz önünde bulundurulmuştur. Bu zaman diliminin belirlenmesinde ise Soğuk Savaş bir nirengi noktası olarak kabul edilmiştir. Soğuk Savaş dönemi ile Soğuk Savaş döneminin bittiği yakın ve uzak tarihler birer zaman dilimi olarak kabul edilmiştir. Başlama tarihlerinde söz konusu olan farklılık haricinde uyuşmazlığın nedenleri, tarafları, BM'nin karar alma süreci gibi nedenler göz ardı edilerek örnekler bu doğrultuda birbirinden bağımsız olarak belirlenmiştir.

Bu kapsamda belirlenen ilk uyuşmazlık Kıbrıs Sorunu ve BM'nin icra ettiği UNFICYP (Kıbrıs'taki Birleşmiş Milletler Barış Gücü-United Nations Peacekeeping Force in Cyprus) isimli barış operasyonudur. BM'nin Soğuk Savaş döneminde başlattığı ve günümüzde de devam eden UNFICYP'nin sürdürülebilir barış çerçevesinde dönüşümün ortaya konulmasında önemli bir örnek olacağı değerlendirilmektedir. UNFICYP başladığında Soğuk Savaş devam ederken, BM'nin gündemine henüz sürdürülebilir barış kavramı girmemiştir. Bu bağlamda UNFICYP'nin Soğuk Savaş'ın bitmesinden ve BM'nin gündemine sürdürülebilir barış kavramının girmesinden etkilendiği öngörülmektedir. Bu etkilenmenin UNFICYP'nin görevlerine ve unsur yapısına etki etmesi ile sürdürülebilir barış çerçevesinde dönüşüm ve değişim irdelenecektir.

Çalışmada yer verilecek ikinci uyuşmazlık ise Haiti'dir. Haiti'de yakın zamana kadar yaşanan siyasal istikrarsızlık nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlık zaman zaman uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmesi sebebiyle BM bu uyuşmazlığa müdahale etmek zorunda kalmıştır. BM, Haiti uyuşmazlığında altı adet barış operasyonu icra etmiştir. İcra edilen ilk barış operasyonu Soğuk Savaş'ın henüz sona erdiği döneme denk gelmektedir. Bu bağlamda BM'nin 1990'lı ve 2000'li yıllarda başlatmış olduğu barış operasyonlarına örnek teşkil etmesi nedeniyle Haiti barış operasyonları çalışmada sürdürülebilir barış çerçevesinde ele alınacaktır.

Çalışmada yer verilecek son uyuşmazlık ise Mali'dir. Soğuk Savaş'ın tamamen bittiği ve yeni bir uluslararası ilişkiler düzeninin kurulduğu 2010'lu yıllarda Mali uyuşmazlığının uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği BM tarafından değerlendirilmiştir. Mali uyuşmazlığının temel nedenleri içinde bulunduğu bölgeye terör örgütlerinin yuvalanması ile Mali'de yaşanan etnik çatışmalardır. BM, Mali'de uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden nedenleri ortadan

kaldırmak maksadıyla barış operasyonu icra etmiştir. Soğuk Savaş sonrası icra edilen barış operasyonlarının sürdürülebilir barış çerçevesinde değerlendirmesini yapmak maksadıyla BM'nin Mali'de icra ettiği barış operasyonu ele alınacaktır.

Bu çalışma için öngörülen sonuç; BM'nin icra ettiği barış operasyonlarının sürdürülebilir barış çerçevesinde fonksiyonel ve yapısal olarak dönüşmesidir. BM barış operasyonlarının dönüşmesinde birçok neden olmasına rağmen çalışmada sürdürülebilir barış çerçevesinde dönüşüm ve değişim ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Bu doğrultuda BM, sürdürülebilir barışı tehdit eden herhangi bir konuyu uyuşmazlıkların çözümü için barış operasyonlarına dahil ederek operasyonlarının başarıya ulaşması için planlama sürecini, konseptini, yapısını ve görevlerini zaman zaman değiştirmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilir barış kavramı bu değişikliği sağlayan unsurların başında gelmektedir. BM icra edeceği barış operasyonlarını sürdürülebilir barış kavramı doğrultusunda planlamaya başlamış ve barış operasyonlarını sürdürülebilir barış kavramı temel alarak icra etmeye başlamıştır.

Literatür göz önünde bulundurulduğunda BM barış operasyonlarının genel olarak birinci ve ikinci nesil olmak üzere iki dönemde incelendiği ve barış operasyonlarının belirli bir şekilde dönüşüm geçirdiği görülmektedir. Literatürde dönüşümün ne şekilde olduğu ile birinci ve ikinci nesil barış operasyonları arasında olan farklar kendine yer bulurken dönüşümün temelinde yatan kavramlar ve unsurlara yeterince yer ayrılmamıştır. Bu kapsamda bu çalışma BM barış operasyonlarının dönüşümüne neden olan kavramlar ve unsurlardan sadece biri olan sürdürülebilir barış gözünden dönüşümün ortaya konulmasını amaçlamaktadır. Böylelikle bu çalışma ile BM barış operasyonlarının dönüşümünü inceleyen literatüre katkı sağlanacağı değerlendirilmektedir.

1.BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE: GELENEKSEL VE SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ KAVRAMLARI

Barış konusu, uluslararası ilişkiler disiplinin temel çalışma alanı olarak kabul edilmektedir. Uluslararası ilişkiler disiplinin ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkmasının en temel motivasyonu Birinci Dünya Savaşı sonrası dönemde savaşın önlenmesi ve barışı tüm uluslararası alana yaymaya yönelik ortaya konulan çalışmalardır. Barışın tesis edilmesine yönelik ortaya konulan çalışmalar ve genel itibarıyla barışın evrensel gerçeklikte karşılığı olmadığına yönelik eleştiriler, disiplinin temelini oluşturmuştur. Bu kapsamda disiplinin ortaya çıkmasının temel sebebinin barış konusu olduğunu ifade edebiliriz.

Uluslararası ilişkiler disiplininin yaklaşık bir asırlık tarihi göz önünde bulundurulduğunda disiplin içerisinde zaman zaman kırılma noktalarının olduğu göze çarpmaktadır. Disiplin, bu kırılma noktaları sonrası belirli bir yöne evrilme eğilimi göstermektedir. Bu kırılma noktaları ise karşımıza savaş ve barış durumları olarak çıkmaktadır. Pratikte yaşanan savaş ve barış durumlarının disiplini doğrudan etkileyebilme kabiliyetine sahip olduğunu belirtebiliriz. İkinci Dünya Savaşı, Petrol Krizi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi bu kırılma noktalarından en önemlilerini oluşturmaktadır (Özlük, 2009, s. 200). Disiplini doğrudan etkileyebilme kabiliyetine sahip bu süreçlerin ne olduğu ve süreçlerin nasıl anlaşılması gerektiğine yönelik çalışmalar uluslararası ilişkiler disiplininin temel çalışma alanını oluşturmaktadır.

Barış düzeni tarih boyunca ulaşılmak istenilen nihai bir hedef olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak bireylerin günlük yaşamları içerisinde bile ulaşmayı arzuladıkları barış düzenini tesis etmek çok kolay bir durum değildir. Çünkü barışın ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği, hangi ilkeleri ihtiva etmesi gerektiği, barışın nasıl sürdürülmesi gerektiği gibi temel konularda bütünlük söz konusu değildir.

Barış kavramına ilişkin çalışmaların kökeni ilk düşünürlere kadar uzanmaktadır. Barış kavramına her düşünür kendi penceresinden bakmıştır. Bu haliyle barış kavramı, dinamik bir şekilde yaşayan bir hücre gibi sürekli bir gelişim ve dönüşüm geçirmektedir. Bu kapsamda çalışmada ilk düşünürlerden günümüze kadar süre gelen barış çalışmaları "geleneksel barış", barışın günümüzde yaşadığı dönüşüm ise "sürdürülebilir barış" çerçevesinde ele alınacaktır. Sürdürülebilir barış kavramı ele alınmadan önce uluslararası ilişkiler kuramlarında barışa yer verilerek barış kavramının kuramsal incelemesi yapılacaktır.

1.1. Geleneksel Barış Kavramı

Barış kavramı üzerine yapılan çalışmalar köklü bir geçmişe sahiptir. Başta Platon ve Aristoteles gibi filozoflar olmak üzere ilk çağ düşünürlerinden itibaren barış kavramı sıkça ele alınmıştır. Barış kavramı bu dönemde şiirlerde ve tiyatro oyunlarında ele alınmıştır. Özlemi çekilen bir değer olarak kabul edilen barışın tanımı bu eserlerde yapılmamış olmasına rağmen barışın

bolluk, bereket ve çocuk yani artan nesil ile betimlenmesi dikkat çekmektedir (Aktaş & Safran, 2013, s. 135).

Yine bu dönemde barış kavramı üzerine yapılan çalışmalarda referans noktası savaş olarak belirlenmiştir. Başka bir deyişle barışın kendiliğinden olamayacağı, barışın ahlak, din, toplumsal ihtiyaç ve hukuksal sebepler nedeniyle inşa edilmesi ve emek harcanması gereken bir kavram olduğu ifade edilmiştir (Kiraz, 2019, s. 26).

Savaşın referans noktası olarak belirlenmesinin etkisi günümüzde de yansımalarını sürdürmektedir. Türk Dil Kurumu Sözlüğünde barış şu şekilde tanımlamıştır: “*Barış; Barışma işi, savaşın bittiğinin bir antlaşmayla belirtilmesinden sonraki durum, sulh, hazar, uyum, karşılıklı anlayış ve hoşgörü ile oluşturulan ortamdır.*” (TDK, 2005). Bu tanımlamayı ele alacak olursak burada barış, savaş sonrası dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Barışın ön koşulu burada savaş olarak belirtilmiştir. Yine bu tanımlamada dikkati çeken bir diğer durum ise karşılıklı ilişki içerisinde olan kişi veya devletlerin uyum içerisinde olduğudur. Ancak günümüz dünyasında her iki devlet arasında herhangi bir savaş hali olmasa bile aralarında uyumun olmadığı durumlar sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Barış kavramının toplumsal bir düzen içerisinde sıkça kullanılan bir kavram olması ise Romalılar dönemine rastlamaktadır. “Pax Romana” olarak adlandırılan bu barış kavramı günümüz barış anlayışı ile bağdaşmayan kölelik gibi sınıfsal ayrımcılık öğeleri içermesine rağmen Roma İmparatorluğu toprakları üzerinde yaşayan farklı millet ve toplumsal sınıfların huzur ve uyum içerisinde yaşamasını amaçlayan bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Pax Romana dönemi içerisinde değerlendirildiğinde sosyal ve siyasal hayatın tüm alanlarını kapsayıcı öğeler içermesi sebebiyle ön plana çıkmaktadır (Çıkla, 2015, s. 27).

Romalılar tarafından resmi bir devlet görüşü haline getirilen Pax Romana anlayışı esasında Antik Yunan döneminde olduğu gibi savaştan beslenmektedir. Romalılar, savaşı sonunda barış olması şartıyla adil olarak kabul etmektedir. Pax Romana anlayışının hâkim olmadığı toprakların fetih yoluyla ele geçirilmesi ile Pax Romana anlayışının yayılması hedeflenmiştir. Başka bir ifade ile Romalılar tarafından hakimiyet kurulan bütün topluluklar üzerinde Pax Romana anlayışı hâkim kılınmaya çalışılarak barış yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır (Yeşilçayır, 2016, s. 63).

Avrupa’da Pax Romana ile kurulan barış dönemi, Roma İmparatorluğu’nun yıkılması ile ortaya çıkan irili ufaklı devletler nedeniyle bozulmuştur. Barış kavramı bu dönemde yine çeşitli düşünürler tarafından üzerinde çalışmalar yapılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmalarda Pax Romana ’ya atıfla savaşın yıkıcı etkisinden kaçınılması için siyasi birliğin yeniden tesis edilmesi barışın ön koşulu olarak ifade edilmiştir (Kiraz, 2019, s. 28).

Bu siyasi birliktelik kavramı 1795 yılında Immanuel Kant tarafından “Ebedi Barış Üzerine Felsefi Denemeler” adlı eserinde ayrıntılı bir şekilde işlenmiştir. Ayrıca bu eser barış çalışmaları açısından da önemli bir yere sahiptir. Kant eserinde, ortaya koyduğu “Ebedi Barış”

kavramını, ahlaki bir ilerleme ve ulaşılması gereken bir hedef olarak belirtmiştir. Ahlaki bir yaşam için barışın gerekliliğini savunmuştur. Kant, Ebedi Barış'ın büyük köklü bir dönüşüm ile olacağını ifade etmiştir. Ebedi Barış için "devletler kongresi" veya "federalizm" ile devletlerin birlikte hareket etmesini sağlayacak bir mekanizmanın hayata geçirilmesini savunmaktadır. Böylelikle birlikte hareket eden devletlerin savaştan uzaklaşarak barışa yakınlaşacağını dile getirmektedir (Karaosmanoğlu, 2007, s. 167).

Kant savaşı, barışın tesisi için bir araç olarak değerlendirmektedir. Cumhuriyeti benimsememiş yani barışçıl olmayan devletlerin barış çizgisine yaklaştırılması için savaş seçeneğini göz ardı etmemektedir. Bu ifade günümüze "Demokratik Barış" kavramı olarak yansımıştır (Karaosmanoğlu, 2007, s. 168). Kant aynı zamanda serbest ticaret ile barışın yayılabileceğini ve demokratik cumhuriyet yönetimlerinin savaş yapmayacağını öne sürmüştür Kant serbest ticaret ile cumhuriyeti benimseyen devletlerin artacağını ve böylelikle uluslararası barışın tesis edilebileceğini ifade etmiştir (Yalvaç, 2007, s. 142-143).

Kant'ın Ebedi Barış yaklaşımı haricinde 17. ve 18. yüzyıllarda barış kavramı üzerine başka yaklaşımlar ve çalışmalar da ortaya konulmuştur. Bu dönemde ortaya konulan ilk çalışmalarda Orta çağ Avrupası'nın genel düşünce yapısı ile ilişkili olarak ve Hıristiyanlığı ön plana çıkaracak şekilde barış kavramı şekillendirilmeye çalışılmıştır. Osmanlı Devleti'nin Avrupa içlerine doğru ilerlemesi ve Hıristiyanlığa birleştirici bir rol yüklenerek Avrupa'da birlik düşüncesi ile barış yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. İlerleyen süreçte bu çalışmaları, Reform ve Rönesans hareketlerinin etkisi ile doğa ve uluslararası hukuk çerçevesinde ele alınan çalışmalar takip etmiştir (Yeşilçayır, 2016, s. 18).

17. ve 18. yüzyılda barış üzerine çalışma yapan düşünürler arasında Hugo Grotius, Thomas Hobbes, John Locke gibi isimler ön plana çıkmaktadır. Thomas Hobbes ve John Locke gibi düşünürler toplum sözleşmeleri çerçevesinde ortaya koydukları düşünceler ile genel bir pencere çizmişlerdir. Barış kavramını doğrudan merkeze alan bir çalışma ortaya koymamalarına rağmen barış çalışmalarında öğretici bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Hugo Grotius, 1625 yılında yayımladığı Uluslararası Hukukta Savaş ve Barış adlı eserinde doğrudan barışı tanımlama yoluna gitmemesine rağmen genel manada barışın zıt bir kavramı olarak savaşı derinlemesine ele almıştır. Eserinde evrensel hukuk çerçevesinde ele aldığı savaş kavramı ile savaşın hangi şartlar altında mümkün olabileceğini ve savaşın ilan edilmesi gereken bir durum olduğunu ifade etmiştir (Grotius, 1967). Bu kapsamda uluslararası hukuk çerçevesinde Grotius'un savaş durumu haricinde kalan zaman dilimini barış olarak kabul ettiğini varsaymamız mümkün görünmektedir.

Hobbes, tasvir ettiği doğa durumunda insanları kötü ve çıkarıcı olarak betimleyerek toplumsal düzende kaosun, güvensizliğin ve çatışmanın söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Güvensizliğin söz konusu olduğu böyle bir ortamda her bireyin savaş halinde olduğunu ve

dolayısıyla barışın söz konusu olmadığını dile getirmektedir. Ona göre savaşın yaygın olduğu böyle bir ortamda barışı sağlayacak mekanizma “Leviathan” adını verdiği canavar ile özdeşleştirdiği devlettir. Bireyler rasyonel ilkelerle hareket ederek barış ve güven ortamının sağlanması maksadıyla kendi egemenliklerini bırakarak, egemenliklerini üst bir siyasi güce devretmektedirler. Bu siyasi gücün görevi ise toplumda barış ve güven ortamını sağlamaktır. (Emeklier, 2011, s. 105).

Siyasi gücün koyduğu kurallar çerçevesinde hareket eden birey ve toplumlar için böylelikle “Leviathan Barışı” sağlanmış olacaktır. Hobbes’a göre daimî bir barışın tesis edilebilmesi için üst bir egemen güç gereklidir. Bu kapsamda Hobbes devlet ile barışı birbirine eş iki kavram olarak kullanmaktadır. Diğer bir deyişle Hobbes’a göre devlet barış demektir. Barışın ne şekilde ve hangi şartlar altında olması gerektiğine devlet karar vermektedir (Bayra, 2019, s. 98).

John Locke ise Hobbes’tan farklı olarak doğa durumunu barışın, özgürlüğün ve güvenliğin söz konusu olduğu bir ortam olarak tasvir etmektedir. Herhangi bir otorite olmamasına rağmen bireyler rasyonel hareket ederek birbirleriyle çatışma halinde değildirler. Locke bu durumu doğa yasası olarak ifade etmektedir. Bu kapsamda akıl, bireylerin sahip olduğu temel hak ve özgürlüklerin korunması noktasında bir çeşit teminat olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani insanların barış halini sürdürerek çatışma halinin söz konusu olmamasının temel nedeni akıldır. Locke, barışı rasyonel davranışlar bütünüünün sonucu olarak ele almaktadır (Karakaş, 2019, s. 268).

Locke, Hükümet Üzerine İki Tez adlı eserinde özgürlük ve özel mülkiyetin korunmasını ele almıştır. Bireylerin sahip olduğu özel mülkiyetlerin korunması hususunu barış anlayışı olarak değerlendirmiş ve barışın tesis edilmesi için bireysel özgürlüğün ve özel mülkiyetin korunması gerektiğini ifade etmiştir. Özgürlüğü ve özel mülkiyetin korunmasını doğal bir hak olarak tanımlayan Locke bu doğal hakların korunmasını barış hali olarak ele almaktadır (Yeşilçayır, 2016, s. 28).

Bu düşünürler tarafından şekillendirilen barış düşüncesi, Avrupa’da Otuz Yıl Savaşları’nın ardından “Vestfalya Barışı” olarak karşımıza somut bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Avrupa’da başlangıçta mezhep savaşları olarak başlayan ancak müteakip zamanda önemli bir güç mücadelesine dönüşen savaşı durdurmak maksadıyla taraflar, ilk defa Papa olmadan egemen birer güç olarak bir araya gelerek Vestfalya Barışı’nı imzalamışlardır. Vestfalya Barışı ile devletlerin eşit şartlarda egemen birer unsur olarak kabul edilmesi, barışın sürekli hale getirilmesi için temsilciliklerin açılmasına karar verilmesi, devletler arası görüşmelerin sıklaştırılması, güç dengesinin sağlanarak barışın tesis edilmeye çalışılması önemli birer kazanım olarak karşımıza çıkmaktadır (İlgen, 2019, s. 255).

Vestfalya Barışı ile uluslararası ilişkilerde karşılıklı egemenlik ve güvenlik anlayışının hâkim olduğu bir sistem oluşturulmuştur. Avrupa’da uyum dönemi olarak da adlandırılan Vestfalya

Barışı zaman zaman sekteye uğramasına rağmen ortaya koyulan çözüm önerileri barış çalışmalarına öncülük eden birer unsur olarak varlığını sürdürmektedir.

20. yüzyılın başları itibarıyla uluslararası ilişkiler disiplininde kurumsallaşma söz konusu olmuştur. Bununla birlikte Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisinin bir daha ortaya çıkmaması için barış çalışmaları da ayrı bir başlık altında incelenmeye başlanmıştır. 20. yüzyılda Johan Galtung 'un barış çalışmalarına sunduğu katkı yadsınamaz düzeydedir. Barış çalışmalarına sistematik ve farklı bir yaklaşım getirerek adını barış çalışmaları ile özdeşleştirmiştir.

Galtung barış anlatımında şiddet kavramı üzerinden bir başlangıç yapmayı tercih etmiştir. Bu başlangıç ile barış çalışmalarında Kantçı düşüncenin etkilediği doğa durumunu Lock ve Hobbes çizgisine yaklaştırarak barışın tek başına oluşmasının mümkün olamayacağını ve bir anlamda "Barış isteyen savaşa hazırlıklı olsun" özdeyişine bir zemin hazırlamıştır. Barışın doğal dinamiklerle mümkün olmayan bir kavram olduğunu ve doğa durumunda insanın mutlak suretle şiddet içerdiği düşüncesi ile savlarını ortaya koymuştur. Böylelikle Galtung merkezinde şiddetin olduğu bir barış anlatımı ile literatüre büyük bir katkı sağlamıştır (Coşgun, 2017, s. 14).

Galtung şiddeti doğrudan, yapısal ve kültürel olmak üzere üç farklı şekilde ele almıştır. Doğrudan şiddet, gözlenebilen bir şiddet yani fiziksel şiddet olarak tanımlamak mümkündür. Doğrudan şiddet yapısal ve kültürel şiddetten beslenmektedir. Bu üç şiddet türü ile oluşan şiddet üçgeni ile barış ortamı bozulmaktadır ve çatışma ortamının varlığı ortaya çıkarak şiddet şiddeti doğurmaktadır (Tanrıverdi, 2018, s. 11).

Şiddet kavramını ayrıntılı biçimde ele alan Galtung, şiddetten yola çıkarak barış kavramını da "negatif ve pozitif barış" olmak üzere iki genel başlık altında toplamıştır. *Negatif barışı* doğrudan şiddetin olmadığı ancak yapısal ve kültürel şiddetin devam ettiği, *pozitif barışı* ise kültürel ve yapısal şiddetin bile olmadığı barış türü olarak tanımlamak mümkündür (Çıkla, 2015, s. 36). Negatif barış durumunda birey düzeyinde şiddet, devlet düzeyinde ise savaş yoktur. Pozitif barış durumunda ise negatif barışın ötesinde kültürel ve yapısal şiddet yoksunluğuna bağlı olarak birey ve devlet düzeyinde daha kapsayıcı ve bütünlük bir yapı söz konusudur (Kiraz, 2019, s. 33).

Galtung 'un tercih ettiği ve diğer bireylerce de kabul edilen barış çeşidi pozitif barıştır. Negatif barışta doğrudan şiddet ve savaş durumu söz konusu değilken diğer şiddet türleri devam etmektedir. Oysaki pozitif barışta herhangi bir şiddet yoktur. Sosyal adaletin ve eşitliğin sağlandığı toplumsal barış söz konusudur (Brauch, 2008, s. 30).

Galtung 'un yapmış olduğu negatif-pozitif barış sınıflandırması haricinde başka sınıflandırmalarda mevcuttur. Kenneth E. Boulding barış ve savaş sürecini aşamalı olarak devam eden bütünsel bir durum ilişkisi olarak ele almıştır. "İstikrarlı barış, istikrarsız barış, istikrarsız savaş, süregiden savaş" olarak dört aşamada bu bütünsel ilişkiyi ortaya koymuştur. Savaş durumunun ara verilmeden devam eden şekli süregiden savaş, aralıklarla barış

döneminin yaşanmasıyla ortaya çıkan savaşı ise istikrarsız savaş olarak ele almıştır. Barışın esas alındığı ve savaş durumunun uzak bir olasılık olduğu durumlar istikrarlı barış, savaş sonucunda oluşan barışı ise istikrarsız barış olarak tanımlamaktadır. İstikrarlı barışın söz konusu olduğu iki devlet arasında silahlı kuvvet kullanımı tamamıyla göz ardı edilen bir durumu açıklamaktadır (Tanrıverdi, 2018, s. 10).

Geleneksel barış çalışmalarını genel olarak ele aldığımızda barış tanımının doğrudan yapılamadığını ve barış kavramından neyin anlaşılması gerektiğine dair herhangi bir bütünlüğün söz konusu olmadığını görmekteyiz. Bu husus barış kavramını geniş bir yelpazeye yerleştirmektedir. Dar anlamda barış, savaşın olmadığı durum olarak basitçe kavramlaştırılabilmektedir. Ancak barışı geniş anlamda ele aldığımızda barış oldukça girintili ve karmaşık bir hal almaktadır. Bu durumda barış, bireylerin algılamasına ve mevcut uluslararası statükoya göre değişiklik göstermektedir. Romalıların hâkim olduğu dünya düzeninde barış Pax Romana iken, günümüzde hâkim barış anlayışı BM'nin çizdiği uluslararası barış ve güvenlik çizgileridir.

1.2. Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Barış

Uluslararası İlişkiler disiplininin temel konuları arasında yer alan savaş ve barış kavramlarını kuramlar çerçevesinde de ele almak mümkündür. Bu kavramları kuramlar çerçevesinde ele alırken bazı temel sorulara cevap alınması gerekmektedir. Bu soruları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Barış nedir,
- Barış mümkün müdür,
- Barış mümkün ise koşulları nelerdir,
- Barışın tarafları kimlerdir? gibi sorulara kuramın cevap verebilmesi gerekmektedir.

Çalışmamızda temel kuramlar olarak kabul edilen realizm, liberalizm, sosyal inşacılık ve eleştirel kuramın barışı mümkün görüp görmediği sorusu irdelenerek bu kuramların barış kavramına yaklaşımları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

1.2.1. Realizm ve Neorealizmde Barış

Realizm, kökleri ve felsefesi Thukydides, Machiavelli ve Thomas Hobbes gibi düşünörlere dayanan, uluslararası ilişkilerde aktör olarak devletleri kabul eden ve temel olarak devletlerin sürekli olarak güç kapasitesini artırmaya çalıştıklarını öne süren uluslararası ilişkilerin temel kuramıdır. Realizmin uluslararası ilişkiler alanında kuramsallaşması Edward Carr ve Hans J. Morgenthau tarafından sağlanmıştır.

Klasik Realizmin kurucusu olarak kabul edilen Carr eserinde doğrudan savaş ve barış kavramlarını ele almamıştır. Carr savaşı arzu edilen bir durum olmaktan çok son çare olarak kabul etmiştir. Bu bağlamda esas olanın barış olduğu çıkarımının yapılması gerekmektedir. Morgenthau ise Uluslararası Politika eserini güç ve barış kavramları üzerine kurgulamıştır. Eserinde savaş ve barış kavramlarını realizm temelinde ele alarak realizmin bu iki kavrama bakış açısını ortaya koymuştur (Kiraz B. Ö., 2019, s. 83).

Morgenthau 'ya göre teorik olarak barış mümkün görünmesine rağmen bu durum yanıltıcı bir durumdur. Realizme göre zaten Hobbes 'un tasvir ettiği doğa durumunda olduğu gibi temel aktör olan devletler birbirlerine güvenemez ve sürekli olarak güç mücadelesi içerisindedir. Bu durum barışın önünde bir engel oluşturmaktadır. Morgenthau barışın güç dengesi ve uluslararası ilişkilerde normatif sınırlamalar ile iki şekilde mümkün olacağını ifade etmesine rağmen barışın teoride kalacağını vurgulamaktadır (Kiraz B. Ö., 2019, s. 92).

Barışın sağlanmasında Morgenthau'nun ifade ettiği ilk husus uluslararası ilişkilerde güç dengesinin sağlanmasıdır. Sağlanan bu güç dengesi vasıtasıyla güçler arasında çatışmanın önüne geçilebilir. Ancak Morgenthau 'ya göre güç dengesinin başka bir ifadesi güç mücadelesidir. Ona göre devletlerin izledikleri ittifak politikaları birbirleri arasında güç dengesi kurduklarından ziyade diğer devletlerle güç mücadelesine girdikleri anlamına gelmektedir. Güç dengesi politikası, dengeli bir statüko oluşturulmasına dayanmamaktadır. İzlenen politika devletlerin kendi çıkarlarına dayanan bir durum oluşturulmasını veya muhtemel zararın engellenmesini amaçlamaktadır (Keyik & Erol, 2019, s. 40).

Morgenthau, eserinde dört temel güç dengesi politikası aracı olduğunu ifade etmektedir. Bunlar; rakip devletin veya bloğun bölünmesi ve yönetilmesi, ekonomik durumun el verdiği kadar silahlanmaya devam edilmesi, statükonun bozulmaması için toprakların adaletli dağıtılması ve son olarak ise askeri ittifakların oluşturulmasıdır. Ancak bu araçlar devletin çıkarlarına hizmet etmediğinde savaşın kaçınılmaz olduğunu ifade etmektedir. Bu yüzden devletler, halihazırda savaşa her an hazırlıklı olmalıdır (Nagiyev, 2021, s. 82).

Barışın tesisi için izlenmesi muhtemel ikinci yol ise uluslararası ahlakın ve dünya kamuoyunun oluşturulması ile gerekli uluslararası hukuki düzenlemelerin yapılmasıdır. Ancak yine bu yöntemde barışı tesis etme hususu teorik olmaktan öteye geçememektedir. Çünkü uluslararası sistemde egemen devletler üzerinde herhangi bir güç bulunmamaktadır. Bu kapsamda egemen devletlerin, uluslararası hukuka uygunluğunu denetleyecek bir otorite bulunmamaktadır. Uluslararası sistemde uluslararası mahkeme gibi bir örnek olmasına rağmen uyuşmazlıkların bu mahkemelere taşınması egemen devletlerin iradesi ile olmaktadır. Bu yönde irade göstermeyen devletlerin uyuşmazlıkları bu mahkemelere taşınmamaktadır. Bu bağlamda uluslararası hukuk düzenlemeleri yolu ile barışın tesisi Morgenthau 'ya göre mümkün görünmemektedir (Kiraz B. Ö., 2019, s. 98).

Bu iki husus penceresinden değerlendirdiğimizde klasik realizm barışı mümkün görmemektedir. Güç dengesi politikası yani barışın denge yoluyla tesis edilmesi savaş argümanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda barış teoride kalmaktadır ve esas olanın savaş olduğu dikkati çekmektedir. Olumlu bir çağrışım oluşturan güç dengesi kavramı devletlerin çıkarları doğrultusunda kullanabildiği ve kendi lehine çevirmeye çalıştığı bir husus olmaktadır. Edward Carr tarafından İdealizme tepki olarak ortaya çıkan klasik realizmde barışın yalnızca idealde mümkün olabileceği, siyasal gerçekçilikte karşılığının olmadığı ve barışın sürdürülebilir bir husus olmadığı ifade edilebilir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında iki kutuplu düzeni açıklamakta zorlanan klasik realizm yerini başını Waltz ve Mearsheimer'ın çektiği düşünürler vasıtasıyla neorealizme bırakmıştır. Neorealizm, klasik realizmin çizgisini koruyan ancak mevcut statükonun ve kurulması muhtemel statükoları daha iyi anlamak için ortaya atılmıştır. Neorealizm literatüre birey ve devletin yanında anarşik olarak kabul edilen sistemi de dahil etmiştir. Sistemin anarşik olarak kabul edilmesi kaostan kaynaklanmaktadır. Bunun nedeni uluslararası sistemde egemen devletler üzerinde düzenleyici, kontrol edici bir mekanizmanın bulunmamasıdır (Pala, 2019, s. 135).

Neorealizm, klasik realizmin birey ve devlet üzerinden savaş ve barış okuması yapmasını yetersiz bularak sisteminde savaş ve barış ortamına etkisini irdelemeye çalışmaktadır. Waltz'a göre savaş ve barış durumu sistemde bulunan büyük güçlerin sayısından etkilenmektedir. Eğer çok sayıda büyük güç bulunursa bu büyük güçlerin rekabet alanı bölgesel olacaktır. Ancak az sayıda büyük gücün bulunması halinde rekabet alanı küresel olacaktır. Yine az sayıda büyük gücün bulunması sistem için daha güvenlidir. Örneğin sadece iki büyük gücün bulunduğu sistem ele alınacak olursa bu iki güç kendisini dengeleyecektir. Böylelikle savaş durumu ötelenebilir belki de ortadan kalkabilir. Fakat doğrudan kuvvet kullanımının olmadığı barış durumu ise her iki aktörün güçlerini maksimize etme çabasına sahne olacaktır. Bu şekilde savaş ve barış durumu birbirini etkileyen bir döngü içerisinde hareket edecektir (Pala, 2019, s. 138).

Realizm kuramında barış durumunu devletler kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye çalışmaktadırlar. Barış, büyük gücü elinde bulunduran devletlerin kuralları çerçevesinde mümkün kılınmaktadır. Büyük güç sayısının tek devlete inmesi halinde barış hegemon devletin menfaatleri doğrultusunda tesis edilmektedir. Ancak güç dengesinin bozulması halinde veya hegemon devletin çıkarı son bulduğunda barış düzeninin bozulma ihtimali yüksektir (Sandıklı & Kaya, 2013, s. 68).

Yukarıda açıklanmaya çalışılan barış durumunu Galtung gözünden ele aldığımız zaman realist bakış açısının kabul ettiği barış durumu negatif barış olduğu ifade edilebilmektedir. Öncelikle hem negatif barış tanımlamasının hem de realizmin temel kaynağı Hobbes'un yaklaşımıdır. Doğa durumunda birey ve devlet durumu aynıdır ve uluslararası alanda kabul edilmesi gereken tek aktör devlettir. Bu nedenle çıkış noktalarında benzerlik söz konusudur. Diğer bir

ortak yön ise çatışma durumunun veya ihtimalinin her an söz konusu olduğu gerçeğidir. Negatif barışta ve realist barışta taraflar mevcut zamanda doğrudan bir çatışma veya şiddet içerisinde olmasa bile her an savaş hazırlıklarını sürdürmektedir. Bu bağlamda her iki barış yaklaşımı birbirine benzerlik göstermektedir (Yudar, 2020, s. 11).

Sonuç olarak Realistlerin barış konusunda nihai olarak kabul ettikleri gerçeklik ile evrensel nihai barışın söz konusu olamayacağıdır. Realizmin çıkış noktası olarak kabul edilen ve idealist düşünürlerden ayrıldıkları temel husus zaten evrensel barıştır. İdealistler birinci dünya savaşı sonrası düzende barışı mümkün kılınabilir görmüşler ve çalışmalarını bu çerçevede icra etmişlerdir. Ancak realist düşünürler bunu mümkün görmemişler ve devletlerin sürekli olarak güç mücadelesi içerisinde olduklarını savunmuşlardır (Barlas, 2014, s. 33).

1.2.2. Liberalizm ve Neoliberalizmde Barış

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi uluslararası ilişkiler alanında barış çalışmalarını hızlandırmıştır. Bu kapsamda tüm dünyada barışın egemen kılınması için adımlar atılmış, devletlerin toprak bütünlüğünü göz önünde bulunduran kararlar alınmış ve Milletler Cemiyeti gibi bir örgüt kurulmuştur. Tüm bu gelişmelerin altyapısı barışın evrensel olarak tesis edilmesini mümkün gören liberalizm düşüncesi ile söz konusu olmuştur. Liberalizm, birey özgürlüğü, demokrasi, serbest piyasa ekonomisi, diyalog ve iş birliği gibi araçlar vasıtasıyla savaşın ortadan kaldırılarak barışı mümkün gören uluslararası ilişkiler alanının temel kuramları arasında yer almaktadır (Sandıklı & Kaya, 2013, s. 61).

Liberalizm kuramının temelleri Kant ile atılmıştır. Kant, Ebedi Barış isimli eserinde barışın nasıl sağlanabileceğini ortaya koymuştur. Kant, insan doğasının kötü olmadığını ve özünde şiddet içermediğini öne sürmüştür. İnsan doğasını temelde barışçıl olarak kabul etmiştir. Buna bağlı olarak ortaya çıkan çatışmaların şiddet ile değil barışçıl yollarla çözülebileceğini öne sürmüştür. Devletler düzeyinde ise devletlerin demokratik olarak ilerlemesi ile savaşların engelleneceğini ifade etmiştir. Başka bir ifade ile savaşların nedenleri ortadan kaldırılabilir ve nihai bir barış mümkün kılınabilir. Oluşturulan nihai barışın uluslararası hukuk ve yargı ile korunabileceğini ileri sürmüştür. (Ekşi, 2019, s. 9).

Klasik Liberalizm kuramına göre barış ve barışın sürdürülmesi mümkündür. Bu bağlamda liberalizmde barış çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Liberalizm çatısı altında ortaya konulan barış çalışmaları ise Demokratik Barış Kuramı ile daha özel bir uygulama alanı bulmuş ve üç genel ilke çerçevesinde bir okuma yapılması mümkün kılınmıştır. Çalışmamızda Demokratik Barış Kuramı ile ortaya atılan üç genel ilke çerçevesinde liberalizm kuramının barışa bakış açısı ortaya konulacaktır.

Demokratik Barış kuramı ilk olarak egemen bir devletin yönetim biçiminin dış politika davranışlarını etkilediğini öne sürmektedir. Demokratik Barış Kuramına göre yönetim biçimi

demokratik olan devletler daha barışçıldır ve birbirlerine yönelik silahlı güç kullanmazlar. Başka bir yaklaşım olarak savaş durumunu ortaya çıkaran yönetimler demokrasi ile yönetilmeyen devletlerdir (Arı, 2018, s. 252).

Demokrasi ile yönetilen devletlerin birbirleri ile savaşmadığı tezi literatürde ilk olarak Dean V. Babst tarafından ortaya konulmuştur. Babst çalışmasında, Quincy Wright tarafından 1789-1941 yılları arasında listelenen 116 savaşı temel almıştır. Seçimle iş başına gelen yönetimlerin başka bir ifade ile demokrasinin hâkim olduğu yönetimlerin, otokratik devletler ile sömürge devletleri ile birçok savaş yapmasına rağmen demokratik yönetimlerin kendi aralarında savaş yapmadığı ortaya konulmuştur. Bunun temel sebebi Babst'a göre toplumun savaşa gönüllü olmamasıdır. Bu devletler kendi aralarında ki sorunları barışçıl yollardan aşmaktadır (Büyükbaş & Atıcı, 2013, s. 3).

Ortaya konulan bu ilkenin literatürde popüler hale gelmesi ise Michael Doyle'nin çalışması ile mümkün olmuştur. Doyle, liberalizm çerçevesinde daha önce ortaya konulan çalışmalar ve veriler ışığında liberal olarak tanımlanan devletlerin birbiri ile savaş yapmadığını ortaya koymuştur. Doyle, bunun temel nedenini liberal devletlerin savaş ilanını vatandaşlarına sormak zorunda olduğuna bağlamaktadır. Başka bir deyişle savaşlar vatandaşların rızasına dayanmaktadır (Sarı, 2019, s. 115). Yine demokratik kurumlar siyasi liderlerin savaş alma kararını ve takdir yetkisini kısıtlamaktadır (Kakışım, 2017, s. 37).

Demokratik Barış Kuramı, liberal devletlerin birbiri ile devam eden barış halini yapısal ve normatif olarak iki şekilde ele almaktadır. Liberal devletlerde mevcut siyasal normların şeffaf olması, iş birliğine ve uzlaşmaya dayalı olması uluslararası ilişkilerde de olumlu sonuç vermektedir. Böylelikle Liberal devletler kendileri arasında daha yapıcı bir ilişki kurabilmektedir. Yapısal şartlar ise siyasal rejimler seçimle iş başına gelmesi, devlet kurumlarında denge ve kontrol mekanizmasının varlığı kabul edilmektedir. Yine kamuoyunun etkinliği ve kamuoyuna hesap verebilirlik gibi nedenlerde barışı desteklemektedir (Akgül, 2015, s. 91).

İkinci ilkeye göre serbest piyasa ekonomisine dayalı ticaretin yapılması liberal devletleri birbirine bağımlı kılmaktadır ve böylelikle silahlı çatışmalar azalmaktadır. Zaten liberal kuramlar bir bütün olarak ele alındığında liberal kuramların beslendikleri ana kaynak ve genel itibarıyla ortak noktaları serbest ticarettir. Liberal düşünür Solomon Polachek 1958-1967 yılları arasında 30 ülkenin ticaret ve çatışma verilerini irdelediği çalışması ile dört temel neden sıralamış ve ticaretin çatışmaya engel olduğunu ileri sürmüştür. Polachek'e göre ilk olarak devletler savaş nedeni ile ticaretten elde ettikleri gelirden mahrum kalmak istememektedir. İkinci olarak ticaret işgale bağlı olarak elde edilen yağma, vergi gibi gelirlerden daha verimlidir ve kazançlıdır. Üçüncü neden ticaretin sosyolojik etkisini ele almaktadır. Ticaret devletleri ve buna bağlı olarak toplumları bir araya getiren önemli bir enstrümandır. Ticaret, bireylerin uluslararası bir kimlik kazanmasına neden olarak çatışmayı azaltmaktadır. Dördüncü ve son neden ise serbest ticaretin iletişim kanallarının arttıracağını öne sürmektedir. Bu kapsamda

ortaya çıkan uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümleneceğini ifade etmektedir (Sarı, 2019, s. 121).

Son ilkimiz ise uluslararası örgütler yoluyla artan uluslararası iş birliğinin savaşı engelleyebileceğidir. Uluslararası örgütler çatısı altında belirlenecek norm ve kurallar çerçevesinde devletler başta güvenlik olmak üzere çeşitli alanlarda iş birliğini üst seviyeye çıkartabilir. Üst seviyede kurulan iş birliği aynı zamanda kolektif bir güvenlik sistemini ortaya çıkartarak devletlerin ortak çıkarlarına gelen saldırılar bertaraf edilebilir. Kolektif güvenlik sistemi bu noktada caydırıcı bir rol üstlenmiş olacaktır. Ortaya konulan çalışmalar uluslararası örgütlerin, uluslararası sistemde anarşinin etkisini azalttığını ve buna bağlı olarak silahlı çatışmaların da azaldığını ortaya koymuştur. (Barlas, 2014, s. 37).

Bu üç ilke klasik liberal düşüncenin barış konusunda önermiş olduğu temel düşünceler olarak kabul edilebilir. Liberal düşünce beslendiği kaynak itibarıyla barışı mümkün görmektedir. Birey özgürlüğünü ve bireylerin doğa durumunda iyi oldukları savını uluslararası alana taşıyan klasik liberalizm için asıl olan barıştır. Klasik liberalizm, devletlerin rasyonel davranış çerçevesinde hareket ettiğinde çatışma ortamında uzaklaşacağını ve barış ortamına yaklaşacağını ifade etmektedir.

Klasik liberalizmin öne sürdüğü politikalar her iki dünya savaşını da önleyememiş olmasına rağmen liberal düşünce varlığını sürdürmüştür. Neoliberalizm bu kapsamda 1980'li yıllarda liberal düşünceyi temel alan bir kuram olarak ortaya çıkmıştır. Neoliberalizm, klasik liberalizmin temel düşüncesinin yanında uluslararası alanda anarşiyi kabul etmesi ile neorealizme yaklaşmıştır. Neoliberalizm de devletin temel aktör olarak kabul edilmesinin yanında uluslararası örgütler, bireyler, baskı grupları vb. diğer gruplar da uluslararası aktör olarak kabul edilmektedir. Yine neoliberalizm kuramında askeri gücün yanında ekonomik, kültürel, sosyal, eğitim gibi konularda birer güç unsuru olarak kabul edilmektedir (Serdar, 2015, s. 21).

Neoliberalizmin barış konusuna bakış açısı klasik liberal düşünce ile paralellik göstermesine rağmen bazı değişiklikler söz konusudur. Öncelikle neoliberalizm, insanların doğa durumunda özgür olduğu için çatışmadan uzak olduğu düşüncesini uluslararası alana taşımamıştır. Neoliberalizme göre uluslararası alan anarşik durumdadır. Yani devletleri barışa zorlayacak herhangi bir uluslararası güç bulunmamaktadır. Ancak bu durum barışa engel değildir. Devletler birbirleriyle yapacakları iş birliği ile çatışmadan uzaklaşabilir ve barışı sürdürebilirler. İş birliği için devletler niyetlerini belli edecek şekilde rasyonel davranış ortaya koymalıdır. Niyetlerin net olarak ortaya konulması devletlerin savaş barış arasında fayda ve maliyet analizini yapmasını sağlayacaktır (Durakçay, 2019, s. 157).

Devletlerin uluslararası alanda yapacakları bu iş birliği zaman içerisinde bozulması güç ilişki dengelerinin oluşmasına neden olacaktır. Bu dengeler, devletlerin çatışmadan elde edilecek fayda maliyetinden daha fazla yarar sağlayacaktır. Bu durum Robert O. Keohane ve Joseph S.

Nye ait *Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımı'nı* literatüre kazandırmıştır. Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımı egemen devletler yanında uluslararası örgütler, çok uluslu şirketler ve baskı gruplarını bu iş birliğine dahil etmektedir. Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımı göre iletişim kanalları çok fazladır ve aktörler arasında konular arasında herhangi bir öncelik söz konusu değildir. Yine bu yaklaşımda askeri gücün önemi ve rolü varlığını sürdürmesine rağmen geçmişe nazaran azalmıştır (Arı, 2018, s. 263).

Karşılıklı Bağımlılık Yaklaşımı barışın sağlanmasını ve barışın sürdürülmesi noktasında önemli hususları ön plana çıkartmaktadır. Öncelikli olarak iletişim kanallarının ve uluslararası alanda aktör sayısının artması iş birliğini önemli düzeyde artırmaktadır. İş birliğinin yüksek düzeyde olması tarafların niyetlerini ortaya koymasında önemli bir rol üstlenerek belirsizlikten kaynaklanması muhtemel çatışmaları engellemektedir. Yine askeri gücün önemini kaybetmesi silahlanma yarışını azaltmaktadır. Silahlanma, çatışma ortamlarının alt yapısını oluşturmaktadır. Silahlanmanın azalması barış ortamlarının artmasına neden olacaktır.

Keohane ve Nye'ye göre iletişim kanallarında yaşanan artış özellikle uluslararası örgütlenmeler vasıtasıyla da devletler arasında iş birliğini arttıracaktır. Uluslararası örgütlenmeler, ilişkileri kurumsallaştırma noktasında koordinasyon ve koalisyonun yapılabildiği oluşum yerleri olarak kabul edilmektedir. Uluslararası örgütlenmeler devletlerin gündemlerine ve devletlerin çıktılar üzerindeki etkilerine nazaran daha fazla etki edebilmektedir. Uluslararası örgütlenmeler kanun yapıcılar gibi herhangi bir konuda boşluk doldurmaktan ziyade karşılaşılan pürüzler karşısında kolaylaştırıcı rol üstlenmektedir. Bu kapsamda uluslararası örgütlenmelerin sayısında, öneminde ve faaliyet alanlarında önemli bir artış söz konusu olmuştur (Keohane & Nye, 2015, s. 90).

Uluslararası örgütlenmeler, devletler arasında iletişim ve iş birliğini sağlayarak çatışmaları önlemede ön plana çıkmasının yanında önemli bazı uluslararası örgütlenmeler faaliyet alanlarını uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesi olarak belirlemiştir. Bu örgütlenmeler güvenliği yeniden kavramlaştırmış ve bu kavramlar üzerinde kolektif güvenlik anlayışı ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu örgütlenmelere Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü, Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü, Gıda ve Tarım Örgütü örnek olarak verilebilir (Brauch, 2008, s. 16).

Uluslararası ve bölgesel örgütlerin BM'nin yapmış olduğu barış operasyonları gibi çatışmaya doğrudan müdahale ederek barışı sağlama potansiyeli ve yetkileri de söz konusudur. Silahlı çatışmalara uluslararası veya bölgesel örgüt çatısı altında müdahale edilmesi müdahalenin etkinliğini ve hesap verilebilirliğini artırmaktadır. Yine insani müdahale kapsamında insani hak ve ihlallerinin önüne hızlı bir şekilde geçilebilmektedir. Bu bağlamda barış ve güvenlik ortamı tesis edilebilmektedir (Ataman & Öztürk, 2016, s. 108).

Sonuç olarak klasik liberalizm ve neoliberalizm bir bütün halinde ele alındığında barış ve barışın sürdürülmesi konusunda benzer enstrümanlara sahiptir. Sahip olunan bu

enstrümanların çoğalması ve farklılaşması barış konusunda nihai bir çözüm üretilmesine katkı sunmaktadır. Özellikle uluslararası örgütlerin sağlayacağı iş birliği ve getireceği normatif kısıtlamalar barışın sağlanması noktasında ön plana çıkmaktadır. Bu normatif kısıtlamalar genel itibariyle uluslararası sözleşmeler, uluslararası kamuoyu ve uluslararası düzeyde karşılık bulacak ahlak ve değerler bütünü olarak değerlendirilmektedir.

1.2.3. Sosyal İnşacılık Bakış Açısından Barış

Uluslararası ilişkiler disiplinde realizm ve liberalizm kuramları ön plana çıkmaktadır. Ancak bu kuramlar ana aktör olarak kabul edilen devletlerin ve devletleri oluşturan bireylerin sahip olduğu kimlik ve sosyal etkileşimlerini göz ardı etmektedir. Oysa ki devletlerin ve bireylerin kendilerini tanımlaması ile her iki kuramda da anarşik olarak kabul edilen uluslararası yapıda birbirleriyle olan etkileşimleri uluslararası ilişkileri etkilemektedir. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler durağan bir yapıdan ziyade sosyal bir şekilde inşa edilen bir yapı olarak kabul edilmektedir (Kiraz , 2014, s. 219).

Bu inşa süreci öncesinde aktörlerin elde edecekleri çıkarlarını belirten herhangi bir kimlikleri yoktur. Kendilerini tanımladıkları kimlikle uyumlu olarak çıkarları ve durumları tanımlama ve yorumlama yoluna giderler. Etkileşimlerini kendilerini ve diğer aktörleri tanımladıkları kimlik doğrultusunda sürdürürler. Bu durum da kimlikler çıkarların temelini oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile çıkarlar, kimlikler doğrultusunda inşa edilmektedir (Wendt, 2013, s. 10).

Rasyonel teoriler olarak adlandırılan uluslararası ilişkilerin ana kuramları realizm ve liberalizmden farklı olarak uluslararası ilişkileri kimlik ve sosyal etkileşim üzerinden değerlendiren bu kuram *Sosyal İnşacılık* olarak adlandırılmaktadır. Sosyal İnşacılığın en önemli temsilcisi Alexander Wendt'e göre her iki ana kuram güç kapasitesi, ticari veriler gibi materyalist bir bakış açısı ile uluslararası sistemin anarşik düzeninde devletlerin dost ve düşman ayrımı yaptığını öne sürmektedir. Ancak bu yaklaşım ile güç dağılımı esnasında devletlerin kendilerini nereye konumladıkları ve diğer devletler ile olan sosyal etkileşimini göz ardı etmektedirler. Wendt bu durumu ABD-Sovyet Rusya- İngiltere örneği ile açıklamaktadır. ABD için Sovyet Rusya'nın nükleer silah bulundurması tehdit iken, İngiltere'nin elinde nükleer silah bulundurması ise güvenlik artırıcı bir neden olarak kabul edilmektedir (Wendt, 2013, s. 9).

Bu bağlamda sosyal inşacılığa göre savaş ve barış durumu her ne kadar güç kapasitelerinden etkilense de önemli olan bu güç dağılımı sonucunda devletlerin kendini ve diğer devletleri nereye konumlandığı daha fazla önem arz etmektedir. Eğer devletlerin sahip olduğu kimlikler arasında bir benzerlik söz konusu ise barışın savaşa dönüşmesinin kolay bir durum olmadığı değerlendirilmektedir. Başka bir deyişle karşılıklı olarak birbirini aynı olarak algılama barışın esin kaynağı olarak görülmekte ve savaşı frenleyici bir rol oynamaktadır (Kaşıkçı, 2019, s. 170).

Yine Sosyal İnşacılar uluslararası sistemi yorumlamak için normlara başvurmuşlardır. Normlar hem uluslararası sistemin hem de temel aktör olan devletlerin çıkarlarını tanımlamada önemli bir husustur. Bununla birlikte uluslararası güvenliğin sağlanmasında normların önemli bir role sahip olduğunu öne sürmektedirler. Devletler uluslararası alanda atacakları adımları bu normlara göre atmaktadır. Eğer devletlerin atmayı planladığı adım norm ile çelişmesi halinde devlet bu adımı atmaktan vazgeçmektedir. (Arı & Kıran, 2011, s. 51).

Bu kapsamda kuvvet kullanımının uluslararası normlarla caydırıcı olarak yasaklanması uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesinde önemli bir rol üstleneceği değerlendirilmektedir. Başka bir ifade ile devletler kendi kimliklerini ve diğer devletlerin kimliklerini uluslararası ilişkilerde uygun iş birliği ve norm düzleminde inşa ettiklerinde barışın tesisi mümkün görünmektedir.

Sosyal inşacılar, liberal düşünürler gibi barışın iş birliği ve uluslararası kurumlar vasıtasıyla mümkün olabileceğini değerlendirmelerine rağmen liberal düşünceden farklı olarak uluslararası kurumlara daha fazla önem atfetmektedirler. Uluslararası kurumların düzenleyici ve oluşturucu normları, liberal düşünceye göre devletlerin belirsiz olan niyetlerini davranışları ile örtüşmesini sağlamaktadır. Böylelikle devletler arasında belirsizlik nedeniyle ortaya çıkacak güvenlik problemlerinin önünce geçilmiş olacaktır. Ayrıca uluslararası kurumlar devletlerin sosyalizasyonu mümkün kılarak iletişim kanallarının artmasına ve davranışlarının daha fazla kurumlaşması sağlayarak barış ve güvenliği önemli katkılar sunmaktadır (Kaşıkçı, 2019, s. 176).

Sonuç olarak Sosyal İnşacılık savaş ve barış konularında rasyonel teorilere göre daha farklı bir yaklaşım sunmaktadır. Kimlik ve sosyal etkileşim temelinde sunduğu bu yaklaşımda barışı mümkün gören Sosyal İnşacılar barışın tesis edilmesi noktasında öneriler de sunmaktadır. Devletlerin kendilerine yakın bir tanımlama yapmış olduğu yapılar ile daha kolay bir şekilde barış sağlayabileceğini ifade eden Sosyal İnşacılar yine barış için uluslararası kurumlara önemli bir konum atfetmektedir.

Soğuk savaş sonrası ortaya çıkan uyuşmazlıkların önemli bir bölümünün etnik kökenli olduğu varsayımında kimlik üzerinden yapmış olduğu analiz sayesinde bu uyuşmazlıkların ortaya çıkış nedenleri daha anlaşılır bir şekilde ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda çözüm için atılması gereken adımların daha net ve kolay bir şekilde belirlenebileceği değerlendirilmektedir.

1.2.4.Eleştirel Kuramda Barış

Eleştirel kuram her ne kadar doğrudan uluslararası ilişkiler kuramı olarak ortaya çıkmasa bile literatürde hatırı sayılır bir uygulama alanı bularak günümüzde kabul görmüş bir kuram olarak

karşımıza çıkmaktadır. Özellikle 1980'ler itibariyle ana akım kuramların aynı kaynaktan beslenen kavram ve söylemlerine eleştirilerin artması bu kurama ilgiyi yoğunlaştırmıştır.

Eleştirel kuramın fikri temeli 1930'lu yıllarda Frankfurt Okulu'na dayanmasına rağmen uluslararası ilişkiler alanında temel olarak kabul görmesi Robert W. Cox'un, çalışmaları ile mümkün olmuştur. Cox, uluslararası ilişkilerde aktör ve sistem üzerinden açıklama getiren ana akım kuramlarının belirli bir çıkar grubuna hizmet ettiğini ileri sürmüştür. Cox'a göre bütün kuram ve kavramlar zaman mekân boyutundan soyutlanamayacağı için belirli bir odak noktasından veya bakış açısından bağımsız olamaz. Dolayısıyla her zaman birileri belirli bir amaç için kendi bakış açısı ile bazı söylem ve kavramları inşa edecektir (Arı, 2018, s. 445).

Sorun çözücü olarak değerlendiren kuramlar bu kapsamda belirli bir zamanda geçerliliği olan mevcut durumu sorgulamadan veri olarak ele alacak ve değerlendirme bu veri üzerinden yapılacaktır. Oysa ki verinin elde ediliş biçimi veya kim tarafından bu durumun oluşturulduğu irdelenmeyecektir. Eleştirel kuram bu noktada verileri sorgulayarak onun gerçek düzlemde değişimini sağlamaya ve arka planını görmeyi amaçlamaktadır (Emeklier, 2011, s. 157). Yine ana akım kuramların ön yargılardan, öznellikten ve çıkarılardan bağımsız olamayacağını iddia eden Cox bu durumu "kuram her zaman birisi ve bir amaç için vardır" deyimi ile izah etmeye çalışmaktadır (Hürsoy, 2013, s. 29).

Cox'un uluslararası disipline sunduğu bir diğer önemli katkı ise Antonio Gramsci'ye ait *hegemonya* kavramını disipline uyarlamasıdır. Hegemonya literatürde sıkça kullanılan bir kavram olmasına rağmen Cox kavrama farklı bir bakış açısı getirmiştir. Tarih boyunca güç kapasitesinin önemli bir kısmını elinde bulunduran aktörler mevcut statükoyu kendi çıkarları doğrultusunda dizayn etmişlerdir. Ancak Cox'a göre hegemonyayı elinde bulunduran devletlerin ekonomik, sosyal ve siyasi olmak üzere üç sac ayağını kurumsal ve örgütlenme olarak sadece taklit etmeleri yetersiz kalmaktadır. Kilit derecede önem sahip değerlerde de bir benzeşme modeli gerekmektedir. Bu model vasıtasıyla hegemon güç içselleştirilmektedir (Okur, 2015, s. 144).

Başka bir ifade ile hakimiyetin kabulü hem güç kapasitesinin kabulü hem de rıza boyutu ile anlaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda Cox günümüz uluslararası ilişkileri analiz ederken sadece maddi gerçeklik değil aynı zamanda Gramsci'nin "tarihsel blok" kavramında karşılığını bulan kurumsal, ahlaki ve ideolojik çerçeveyi de göz önünde bulundurulması gerektiğini savunmaktadır. Tarihsel blok kavramının kullanımı ile ana akım kuramların hegemonya tartışmalarında görmezden geldiği devletin sivil toplumla olan ilişkisi ele alınarak alternatif bir yaklaşım sunulmuş olmaktadır (Karacasulu, 2009, s. 63) .

Eleştirel kuram, ana akım kuram merkezli savaş ve barış kavramları konusuna eleştirel bir gözle yaklaşmaktadır. Özellikle uluslararası ilişkiler disiplininin temelini oluşturan realizm ve liberalizm kuramlarının getirmiş olduğu tanımlamaları ve önerileri kabul etmemektedir.

Öncelikle realizm kuramına göre uluslararası yapının tek aktörü devlettir. Realizme göre savaş ve barış sadece devletler arasında gerçekleşebilecek olgulardır. Savaş ve barış durumundan etkilenen başat aktörün devlet olduğu indirgemeci bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Oysa ki savaş ve barış durumunda bireyler ve farklı sosyal gruplar da etkilenmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan savaş ve barış durumunun hangi güç ve çıkar odaklarına hizmet ettiği gerçeğinin de sorgulanması ve bu sorgulamaya birey odaklı sosyal ve tarihi güçlerinde dahil edilerek tarihsel blok süzgecinden geçirilmesi gerekmektedir (Tınas & Çelik, 2019, s. 218).

Eleştirel kurama göre barışın sağlanması için devletin hegemon güç olarak kabul edildiği yapıda bireyin özgürleşmesi gerekmektedir. Birey özgürlüğüne ket vuran insan hakları toplumsal ihtiyaca cevap verecek şekilde uluslararası yapıda yeniden düzenlenmelidir. Kültürel ve kimlik farklılıklarına dayanan ayrımcılığın devam etmesi, gelir adaletsizliği, ekonomik refahın olmaması da barışa engel bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilir bir nihai barış için uluslararası düzeyde ekonomik adalet tesis edilmeli ve ayrımcılığa son verilmelidir. Yine toplumsal diyalog kanallarının artırılması ve toplumların birbiriyle etkileşiminin de barışa hizmet edeceği değerlendirilmektedir (Sandıklı & Kaya, 2013, s. 70).

Yine Cox'un ifade ettiği "kuram her zaman birisi ve bir amaç için vardır" deyiminden yola çıkılarak sadece devletin veya devletin yanında uluslararası yapının dahil edildiği savaş ve barış tanımlamaları eleştirel kuram gözüyle kabul edilmemelidir. Bu tanımlamaları hangi güç ve çıkar odaklarına hizmet ettiği sorusuna cevap veremediği için eksik ve yetersiz bulunmaktadır (Tınas & Çelik, 2019, s. 206). Öne sürülen bu gerekçeler realizmin öne sürdüğü savaş ve barış kavramlarına yönelik cevap niteliği oluşturduğu değerlendirilmektedir.

Eleştirel kuram, barış kavramına çok fazla önem veren ve vurgu yapan liberalizm kuramına da eleştiriler getirmektedir. Liberalizme getirilen en önemli eleştiri Jürgen Habermas tarafından bu kuramın felsefesini oluşturan Kant'ın öne sürdüğü *Ebedi Barış* kavramına yöneliktir. Kant öncelikle sürdürülebilir barış için egemen devletlerden oluşan bir federasyon fikri öne sürmektedir. Öne sürdüğü bu federasyon fikrinin kaynağı Vestfalya Barış Antlaşması'nın Avrupa'da oluşturduğu düzendir. Ancak Habermas'a göre bu barış düzeni kısıtlı ve sınırlı bir düzendir. Bu barış düzeninin tüm dünyada etkili olması zordur. Yine Kant tarafından öne sürülen bu düzen sadece devletler arası çatışmaları kabul etmektedir. İç savaş ve terör eylemi gibi devletler arasında cereyan etmeyen çatışmaları kapsam dışı bıraktığı için evrensel ebedi barıştan söz edilmesi söz konusu değildir. Başka bir ifade ile Kant'a göre barış sadece savaş ilan etme gücünü elinde tutan aktörler arasında söz konusudur. Böyle bir yaklaşım ortaya konulması evrensel sürdürülebilir barış anlayışından uzak olduğu kabul edilmelidir (Habermas, 2005, s. 383).

Yine Habermas, Kant'ın kurulmasını idea olarak belirttiği evrensel federasyon yapının zaman içerisinde barış ve güvenlikten ziyade "en korkunç despotizm" ile sonuçlanacağını öne sürmektedir. İç ve dış egemenlik ayrımına giden Habermas, iç egemenliği "şiddet kullanma

tekeli” olarak tanımlayarak bu tekelin tek bir güce devredilmesinin sonucu olarak baskının artacağını ifade etmektedir. Bu tekel düzeninin belirli kişi ve zümrenin elinde birer baskı aracı olarak kullanılması olasılığı barış ve güvenliğin tesis edilmesini zorlaştıracaktır (Habermas, 2005, s. 387). Habermas tarafından liberalizmin barış anlayışına getirilen bazı eleştirileri bu şekilde ele almak mümkündür.

Sonuç olarak eleştirel kurama göre nihai barışın tesisi için sistemin aksayan yönleri değil sistemin bütün olarak ele alınması ve gözden geçirilmesi gereklidir. Çünkü veri olarak kabul edilen mevcut düzen yeterli sorgulama ve analiz düzeyine sahip değildir. Bu yüzden savaş ihtimali her zaman bir seçenek olarak varlığını sürdürecektir (Tınas & Çelik, 2019, s. 213). Ana akım kuramlar çerçevesinde oluşturulan mevcut statükonun ve savaş- barış yaklaşımlarının nihai evrensel barışı tesis edemediği tüm çıplaklığı ile ortadadır. Bu kapsamda eleştirel kuram anlayışı ile barış olgusunun mevcut statüko içerisinde söz konusu olamayacağı, sürdürülebilir barışın tesis edilebilmesi için mevcut yapının en azından epistemolojik olarak yeniden ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir.

1.3. Sürdürülebilir Barış

“Sürdürülebilirlik” kavramının ilk olarak nasıl ve nerede kullanıldığı kesin olarak bilinmemesine rağmen kökeni eski Yunan mitolojisine dayandırılmaktadır. Geleneksel olarak bu kavramın çevre ile ilişkilendirilerek kullanıldığı görülmektedir. Ancak yirminci yüzyılın son çeyreği ile birlikte farklı konularda ve disiplinlerde sıkça kullanılmaya başlanan bir “rehber ilke-şemsiye” kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramın özellikle “sürdürülebilir kalkınma” veya “sürdürülebilir gelişme” ile literatürde bağdaştırıldığı görülmektedir (Bozlağan, 2005, s. 1012).

Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez, 1987 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu’nca hazırlanan Brundtland Raporu olarak da bilinen “Ortak Geleceğimiz” adlı raporda *"Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma"* olarak tanımlanmıştır (Dışişleri Bakanlığı, 2021). Söz konusu raporda çevresel sorunların ağırlaştığı, ekonomik ve sosyal kalkınmanın çevresel şartlar göz önünde bulundurularak gerçekleşmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yine raporda ekonomik kalkınma gerçekleşirken kolay etkilenebilen insanların durumlarının tehlikeye atılmaması ifade edilmiştir (Bozlağan, 2005, s. 1019). Bu raporu önemli kılan husus “sürdürülebilirlik” kavramının bir rehber ilke-şemsiye kavram olarak uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanmasında en önemli aktör olarak karşımıza çıkan BM’nin gündemine girmiş olmasıdır.

Sürdürülebilirlik kavramı, 1990’lı yıllarda özellikle SSCB’nin dağılması ile uluslararası ilişkilerde yeni bir döneme girilmesi, birey güvenliğinin merkeze alınması, küreselleşmenin hızlanması ve teknolojik alanda yaşanan gelişmeler nedeniyle BM’nin ana faaliyet alanı olan

uluslararası barış ve güvenlik konusunda da kullanılmaya başlanmıştır. BM tarafından 1994 yılında hazırlanan İnsani Gelişme Raporu ile “sürdürülebilirlik” kavramı insani gelişme kavramı ile bağdaştırılarak barış çalışmalarında insani gelişmenin ve insani güvenliğinin ön planda tutulması tavsiye edilmiştir (Arıöz, 2020, s. 145).

1994 yılında hazırlanan raporda “ekonomik, gıda, sağlık, çevre, kişisel, toplum ve siyasi” olmak üzere toplam yedi başlıkta gerekli adımların atılmaması halinde sürdürülebilir barışın tesis edilmesinin mümkün olmayacağı ifade edilmiştir. İnsan güvenliğini tehdit eden bu yedi başlık, güvenlik ve kalkınma olarak aynı madalyonun iki yüzü şeklinde betimlenerek sürdürülebilir barışın sürdürülebilir kalkınma ile mümkün olabileceği ifade edilmiştir. Başka bir ifade ile sağlanan barış ortamının garantisi kalkınma olarak karşımıza çıkmaktadır (Enu & Ugwu, 2011, s. 256).

Sürdürülebilir barış kavramı öncelikle barışın yetersiz kaynaklardan beslenmemesi, barış çalışmalarında kullanılan kaynakların sürdürülebilir olması, askeri silahlanmaya ayrılan payın insani gelişmeye ayrılan paydan daha az olması, güvenlik yaklaşımlarında barışın esas alınması olarak karşımıza çıkmıştır (Asal, 2013, s. 4). Ancak günümüzde sürdürülebilir barış kavramına oldukça geniş bir anlam yüklenmiştir. Çatışma yönetimi esnasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kaldırılması, eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, ulaşılabilir sağlık hizmetlerinin oluşturulması, ekonomik gelişmenin sağlam temellere dayandırılması gibi hususlar sürdürülebilir barış kavramı içerisinde değerlendirilmektedir. Burada sayılan hususlar haricinde geleneksel barış dışında kalan diğer bütün faaliyetlerin yine sürdürülebilir barış çerçevesinde olduğu genel bir değerlendirme olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sürdürülebilir barış faaliyetlerini geniş bir yelpazede ele aldığımızda uyumsuzluğun olduğu toplumlarda sosyal denge ve sosyal refahı sağlayacak faaliyetler bütünü olduğunu ifade edebiliriz. Başka bir deyişle sürdürülebilir barış anlayışında sosyal devlet anlayışı ile hareket edilmektedir. Sosyal devlet, bireylere asgari bir ekonomik güvence veren, bireyleri toplumsal her türlü tehlikeye karşı koruyan, tüm bireylere sağlık-egitim-barınma gibi sosyal hizmetler alanında belirli bir standardizasyon sağlayan devlet anlayışıdır (Durdu, 2009, s. 41). Bu kapsamda sürdürülebilir barış faaliyetleri, bireyi merkezine alacak şekilde toplumda belirli bir refahın sağlanması için atılan adımlardır.

1995 yılında Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan “Kopenhag Sosyal Kalkınma Bildirisi’nde” sosyal refah ve sosyal adalet kavramlarının barış ve güvenliği doğrudan etkilediği ve birbirlerinden ayrılmaz birer bütün olduğu ifade edilmiştir. Hazırlanan raporda sosyal adaletsizliği, barışı ve kalkınmayı tehdit eden yapısal bir sorun olarak kabul edilmiştir (Enu & Ugwu, 2011, s. 256).

Sosyal refahın sağlanmasının en önemli adımı, sürdürülebilir ekonomik düzenin tesis edilmesidir. 1990 ve 2005 yılları arasında silahlı çatışmaları sona erdiren 58 müzakereli anlaşmanın yaklaşık üçte birinin ilk beş yıl içinde tekrar silahlı çatışmalara dönüştüğü ortaya

konulmuştur (Wennmann, 2009, s. 43). Barışın inşa sürecinde askeri ve siyasal sorunların yanında ekonomi üzerine de yeterli çalışmaların yapılması zorunludur. Eğer gerekli çalışmalar hayata geçirilmezse sosyal refah düzeni kurulamaz. Bu düzen kurulmadığında ise silahlı çatışmada yer alan bireyler yani eski savaşçılar tekrar silaha başvurabilir. Çünkü çatışma düzeninde elde ettikleri geliri barış düzeninde elde edemeyebilirler. Bu durum sürdürülebilir barış için sürdürülebilir bir ekonomik düzeninin kurulması gerektiğini bizlere vurgulayan önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır (Wennmann, 2009, s. 46).

Sosyal refah ve sürdürülebilir barışın tesis edilmesi sürecinde atılması gereken bir diğer önemli adım ise barış çalışmalarına eğitimin dahil edilmesidir. 2014 yılında hazırlanan çalışma ile eğitim ve barış arasında doğrudan bir korelasyon kurularak eğitimin barış çalışmalarına dahil edilmesi teorik bir çerçeveye oturtulmuştur (Novelli, Cardozo, & Smith, 2015).

Yapılan çalışmada “Tanıma, Yeniden Dağıtma, Temsil ve Uzlaşma” başlıkları altında yapılan önermeler ile eğitim sürdürülebilir barış çalışmalarına dahil edilmiştir. Kaynakların adil dağıtılması, fırsat eşitliğinin sağlanması, kültürel ve etnik çeşitliliğin kabul edilmesi, geçmişle yüzleşmek, taraflar arasında iletişimin sağlanması, eğitim sistemlerinin, politikalarının ve öğretmenlerin barış inşa sürecine dahil edilmesi, gençlere yönelik çalışmaların yürütülmesi gibi öneriler çalışmada yer almaktadır (Novelli, Cardozo, & Smith, 2015, s. 3,13).

Sürdürülebilir barış anlayışı, geleneksel barış anlayışından farklı olarak silahlı çatışmanın sonlandırılmasının yanında çatışmaya neden olan ana nedenlerin ortadan kaldırılmasını, çatışmayı yeniden tetikleme muhtemel sosyo-ekonomik adaletsizliğin ortadan kaldırılmasını, demokratik hukuksal işleyişin sağlanması ve adalet kurumlarının tesis edilmesini amaçlamaktadır. Bu yönleriyle geleneksel barış anlayışından ayrıldığını ifade edebiliriz.

Sürdürülebilir barış kavramı temel olarak liberalizm kuramından beslenmektedir. Zaten realist bakış açısı nihai barışın sağlanması yönünde düşünce tarzı ortaya koymamıştır. Realist düşüncede sürdürülebilir barış tek taraflı ve menfaatlere hizmet ettiği sürece var olabilmektedir. (Sandıklı & Kaya, 2013, s. 67).

Sürdürülebilir barışın tesisi için liberal bakış açısı uluslararası alanda uygulanabilir öneriler ortaya koymuştur. Liberal demokratik rejimlerin oluşturulması bu önerilerin başında gelmektedir. Liberal çizgiye sahip düşünürler liberal demokrasilerin sürdürülebilir barış için en uygun yönetim tarzı olduğunu ifade etmişlerdir. Serbest piyasa ekonomisinin uygulanması, ekonomik bağımlılığın artırılması, devletlerarası çatışmacı rekabetin ortadan kaldırılması, siyasi etkileşiminin artırılması, barışçıl adımların teşvik edilmesi ise diğer önemli önerilerdir (Sandıklı & Kaya, 2013, s. 63).

Sürdürülebilir barış kavramı sürekli değişen ve gelişen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. BM barış koruma operasyonlarında misyonlara verilen görevlerde meydan gelen değişiklikler, görevlendirilen gücün niteliği ve sayısı bunun en önemli göstergesini

oluşturmaktadır. Bu kapsamda sürdürülebilir barış anlayışının genel bir tanımını yapmak olası görünmemektedir. Sürdürülebilir barışı, geleneksel barış haricinde ortaya konulan tüm çabalar olarak değerlendirmek mümkündür.

2. BÖLÜM

BİR ÇATIŞMA YÖNETİMİ AKTÖRÜ OLARAK BM

Uluslararası sistemi oluşturan aktörler olarak kabul edilmesi mümkün olan bireyler, devletler, topluluklar ve çok uluslu şirketler arasında var olan ilişkilerde durağanlık söz konusu değildir. Bu aktörler arasında var olan ilişki sürekli bir değişim halindedir. Bu ilişkilerde zaman zaman anlaşmazlıklar da olmaktadır. Uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler disiplininde ortaya çıkan bu anlaşmazlıklar *uyuşmazlık veya çatışma* olarak adlandırılmaktadır. Her iki kavramda yaygın olarak birbirlerinin yerine kullanılmasına rağmen genel itibarıyla silahlı çatışmalara dönüşmeyen anlaşmazlıklar *uyuşmazlık (dispute)*, savaşa dönüşmeyen silahlı eylemler ise *çatışma (conflict)* olarak ele alınmaktadır. BM tarafından hazırlanan uluslararası düzenleme, bildiri ve belgelerde de bu iki kavram bu anlamları ile kullanılmaktadır (Odman, 2002, s. 7).

Aktörler arasında meydana gelen *uyuşmazlıkların veya çatışmaların çözümü için ortaya konulan her türlü çaba* ise literatürde *çatışma yönetimi* olarak adlandırılmaktadır. Çatışma yönetimi kavramı bazı düşünürler tarafından dar bir bakış açısıyla ele alınırken bazı düşünürler çatışma yönetimine “çatışmanın başlaması, tırmanması, çözüm aşaması ve çatışmanın dönüştürülmesi” gibi başlıkları da dahil ederek daha bütüncül bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Çatışma yönetimini geniş bir açıyla ele aldığımızda “*Uyuşmazlığın veya çatışmanın çözümü için tüm tarafların yararına yönelik yapıcı çözümlerin ortaya konulmasıdır.*” şeklinde tanımlamak mümkündür. (Köksoy, 2018, s. 206).

Uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesine yönelik çalışmalar köklü bir alt yapıya sahip olmasına rağmen ortaya çıkan çatışmalar ve savaşlar bunun çok kolay bir iş olmadığını göstermektedir. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkımın tüm çıplaklığı ile görülmesi, savaşın ve çatışmanın önlenmesi için daha yapıcı ve somut adımların atılmasını gerekli kılmıştır. Şüphesiz bu konuda atılan en somut adım BM'nin kurulması olmuştur. BM kurulduğu andan itibaren ortaya çıkan *uyuşmazlıklarda çatışma yönetiminin tarafı olarak rol almaya başlamıştır.*

BM genel itibarıyla İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan dünya düzenini koruma ve uluslararası sorunların çözümünü belirli kurallar bütününe bağlamak amacıyla kurulmuştur. Günümüzde varlığı ve işlevi tartışılmakla birlikte uluslararası güvenliği ilgilendiren her konuda ve mevcut devletlerin hemen hemen tamamının üye olması ile faaliyet yürüten tek uluslararası kuruluş BM'dir. İnsani, sosyo-ekonomik, çevre ve sağlık gibi hemen hemen her alanda oldukça geniş bir örgütlenmeye sahiptir (Dedeoğlu, 2014, s. 307).

Uluslararası güvenlik ve diğer konularda BM'nin en etkin karar alma organı Güvenlik Konseyi'dir. Güvenlik Konseyi resen veya teklif üzerine uluslararası barışı ve güvenliği tesis etmek adına adımlar atabilmektedir. Soruşturma, uzlaştırma ve arabuluculuk faaliyetleri yürütebileceği gibi askeri ve ekonomik yaptırımlar gibi zorlayıcı tedbirler alabilmektedir (Dedeoğlu, 2014, s. 307). Güvenlik Konseyi 5 daimî, 10 geçici olmak üzere toplam 15 devletten

oluşmaktadır. Daimî üyeler ABD, Fransa, Rusya, Çin ve İngiltere'dir. Diğer 10 geçici üye ise 2 yıl görev almaktadır. Yukarıda lafzı geçen barışçıl ve zorlama tedbirler ile barışın yeniden tesisi için gereken kararların alınması beş daimî üyenin herhangi birisinin karşı oy kullanmaması ve toplam dokuz üyenin olumlu oy vermesi ile mümkün olmaktadır (Sur, 2013, s. 2543).

BM, günümüzde uluslararası alanda çatışma yönetimi konusunda yürütmüş olduğu faaliyetler ile barış ve güvenliği tesis etmeye çalışmaktadır. Yürütmüş olduğu faaliyetleri kimi zaman tek başına kimi zaman ise bölgesel ve yerel unsurların iş birliği ile yapabilmektedir. Yine BM, çatışma yönetimi konusuna önemli bir finans ve insan kaynağı ayırmaktadır. Ayrılan bu kaynaklar ile uluslararası barışın tesis edilmesi amaçlanmaktadır.

2.1. BM'nin Çatışma Yönetimi Yöntemleri

Kuruluşundan bu yana savaşın ve çatışmaların engellemesi noktasında veya yürütmüş olduğu çatışma yönetimi faaliyetleri ile BM, uluslararası ortamda çatışma yönetiminde en önemli aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. BM yürütmüş olduğu çatışma yönetimi faaliyetlerini BM Antlaşmasını hukuki zemin olarak yürütmektedir. Üye devletlerce imza altına alınan BM Antlaşması'na göre, barışın ve güvenliğin bozulması halinde BM'nin antlaşmanın altıncı ve yedinci bölümlerine istinaden çatışma ve uyuşmazlıklarda meşru üçüncü taraf olarak devreye girmesi mümkündür. Altıncı bölüm barışçıl çatışma yönetimi tedbirlerini, yedinci bölüm ise kuvvet kullanımını da ihtiva eden zorlayıcı tedbirleri içermektedir (Yılmaz, 2015, s. 24).

Çalışmamızda BM Antlaşması göz önünde bulundurularak BM'nin uyuşmazlıkların çözümünde kullandığı barışçıl ve müdahaleci yani zorlayıcı yöntemler irdelenecektir. Barışçıl yöntemlerden görüşme, arabuluculuk ve uzlaşma faaliyetleri ele alınacaktır. Hakemlik ve hukuki çözüm yolları gibi uluslararası hukuk alanına giren çatışma yönetimi araçları kapsam dışı bırakılmıştır.

2.1.1. Barışçıl Yöntemler

BM Antlaşmasınının 24. Maddesine göre uluslararası barışın ve güvenliğinden sorumlu ana organ Güvenlik Konseyi'dir (BM,1945,md.24). Ancak Güvenlik Konseyi'nin devreye girmesinden önce uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden veya etmesi muhtemel uyuşmazlığın varlığı halinde bu uyuşmazlığın tarafları BM Antlaşması'nın VI. Bölümünde Uyuşmazlıkların Barışçıl Yollarla Çözülmesi başlığı altında zikredilen yöntemler vasıtasıyla çözüm yolu aramalıdır. Uyuşmazlığın tarafları her şeyden önce "görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve hukuki çözüm yolları veya kendi seçecekleri herhangi bir yöntem" ile uyuşmazlığı barışçıl yolla çözmeleri esasa bağlanmıştır (BM, 1945,md.33).

Uyuşmazlığın saptanması tarafların doğrudan başvurusu, üçüncü bir tarafın Güvenlik Konseyi'ne uyuşmazlığı bildirmesi veya Güvenlik Konseyi'nin soruşturması ile mümkün

olmaktadır (BM, 1945,md.35). Güvenlik Konseyi'nin herhangi bir uyuşmazlık tespit etmesi halinde bu uyuşmazlığın barışçıl yollarla çözülmesi için taraflara tavsiyelerde bulunabilmektedir (BM, 1945, md. 36).

Öncelikle uyuşmazlığın tarafları kendi aralarında *görüşme* gerçekleştirmektedirler. Görüşme, taraflar arasında çıkan uyuşmazlıkların çözümünde başvurabilecekleri en kolay ve belki de ilk yöntemdir. Bu haliyle uygulamada en çok karşılaşılan yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada önemli olan tarafların uyuşmazlığı çözüme kavuşturma noktasında istekli olmaları ve tarafların iyi niyet çerçevesinde hareket etmeleridir (Eren, 2014, s. 31).

Görüşmeyi diğer uyuşmazlık çözümlerinden ayıran en önemli özelliği ise çözüm için herhangi bir üçüncü tarafa ihtiyaç duyulmamasıdır. Görüşme yöntemi ile taraflar uyuşmazlıklarını, herhangi bir üçüncü tarafa ihtiyaç duymadan doğrudan kendi aralarında tesis ettikleri çözüm ile çözebilmektedir. Görüşmede sadece uyuşmazlığın tarafları bulunduğundan çözüm üzerine anlaşma daha kolay olabilmektedir (Dağcı, 2018, s. 1137). Genel itibarıyla uygulamada BM görüşmenin bir tarafı olmamasına rağmen tarafların görüşme yapması ve iletişim kanallarının açılması konusunda tavsiye kararları çıkartmaktadır.

Bir diğer barışçıl uyuşmazlık yöntemi ise *arabuluculuktur*. Arabuluculuk, çatışan taraflardan herhangi birinin görüşmeyi sonlandırması, reddetmesi veya görüşmelerin artık çözüme yardımcı olmayacağına anlaşılması üzerine üçüncü bir tarafın uyuşmazlığın çözümü için taraf olmasıdır. Üçüncü taraf görüşmelerde hazır bulunmaya başlar ve uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için katkıda bulunmaya çalışır (Gürler, 2017, s. 208).

Arabuluculuğun en temel görevi tarafların iletişim kanallarını açık tutmak ve iletişimi sağlamaktır. Bu temel görevin yanında çözüme yönelik öneriler sunabilir, taraflar arasında ateşkes sağlayabilir, çözüm için referanduma başvurulmasını sağlayabilir. Ayrıca bazı durumlarda arabulucu tarafa gözetim ve denetim yapabilme imkânı verilebilmektedir. Bu görevlerini yerine getirebilmesi için arabulucunun her iki taraf üzerinde de güven tesis etmesi gerekmektedir. Eğer taraflardan birisinin arabuluculuk yapan tarafa güven duymaması veya duyulan güvenin azalması uyuşmazlığın çözüme kavuşturulmasını engelleyebilmektedir (Ertuğrul, 2012, s. 47).

Uygulamada arabuluculuk yöntemi iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. Önleyici diplomasi olarak çatışmanın ortaya çıkmasını engelleyici şekilde olabileceği gibi, çatışmayı sonlandırıp uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması şeklinde de olabilmektedir. Silahlı çatışmalar sonrasında barışın inşasında da etkin olarak görülmesi mümkün bir yöntemdir. BM'nin yanında bölgesel örgütler, sivil toplum kuruluşları ve üçüncü taraf devletler de arabuluculuk görevi üstlenebilmektedir (Tunçarslan, 2018, s. 75).

BM uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümü noktasında bölgesel örgütlere de bu yönde bir yetki ve görev vermiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın devam ettiği yıllarda bölgesel örgütlerin çatışma yönetiminden kaçındıklarını ve taraf olmadığını görmekteyiz. Ancak bölgesel örgütler, Soğuk

Savaş'ın sona ermesiyle başta arabuluculuk olmak üzere çatışma yönetimi faaliyetlerine katılma eğilimi içerisinde dirler. Bölgesel örgütlerin arabuluculuk gibi barışçıl uyuşmazlık faaliyetlerine müdahil olması uyuşmazlığın giderilmesi noktasında önemli etkinlik sağlamaktadır. Bu etkinliğin başında üyelerin benzer bir kültür ve tarih mirasına sahip olması gelmektedir (Kiraz, 2019, s. 22).

Ele alacağımız son barışçıl yöntem ise *uzlaştırmadır*. Uzlaştırma, görüşme ve arabuluculuğa nazaran daha kesin ve belirgin sonuçlar doğurmasıyla bu iki yöntemden farklılık göstermektedir. Uzlaştırma, uyuşmazlığın tarafları tarafından kabul edilen bağımsız bir kurulun veya organın uyuşmazlığı incelemesi sonucunda uyuşmazlık hakkında çözüm önerisi sunması şeklinde tanımlanabilir. Bu kurulun bağımsız olması sayesinde uyuşmazlık çıkar odaklı çözümden uzaklaşmakta ve daha objektif bir çözüm önerisi karşımıza çıkabilmektedir (Kaya, 2017, s. 157).

Güvenlik Konseyi, uyuşmazlığın çözümü için barışçıl yöntemlerden bir veya birkaçına başvurabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken ve göz önünde bulundurulması gereken husus BM Antlaşmasında adı geçen barışçıl uyuşmazlık çözümlerinin bir sırası yoktur. Buna göre ilk olarak görüşme kavramının belirtilmesi onu öncelikli bir çözüm yolu yapmamaktadır. (Eren, 2014, s. 31).

2.1.2. Müdahaleci Yöntemler

İzlenen barışçıl yöntemler uyuşmazlığa bir çözüm üretemediğinde tarafları uzlaşmaya zorlamak amacıyla BM farklı yaptırımlar uygulayabilmektedir. Bu yaptırımlar BM Anlaşması 39. Maddeye göre Güvenlik Konseyi tarafından kararlaştırılmaktadır. Güvenlik Konseyi'ne yaşanan uyuşmazlığın sonlandırılması yönünde diplomatik, ekonomik gibi alanlarda askeri eylem içermeyen her türlü önlemi alabileceği gibi askeri yaptırım şeklinde önlem alma yetkisi de verilmiştir (BM, 1945,md.39). Eylemlerin ne olduğu nasıl uygulanması gerektiği hususlar BM Antlaşması'nda belirtilmemiştir. Bu hususta Güvenlik Konseyi'ne serbestlik tanındığı ifade edilebilir.

Askeri güç içermeyen yaptırımlar aracılığı ile BM çatışmanın tarafları üzerinde bir baskı oluşturmaya gayret ederek çatışmanın çözülmesini amaçlamaktadır. Bu yaptırımların temel amacı bu çatışmaların uluslararası güvenlik ve barışı tehdit etmeden bir an önce çözüme kavuşturulmasıdır. Bu yüzden hangi yaptırımlar çatışmayı durdurup amacı gerçekleştirmesi mümkünse o yaptırım Güvenlik Konseyi tarafından yürürlüğe konmaktadır.

Uluslararası barışı ve güvenliğin tesis edilmesinde temel görev Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Konsey bu görevi yerine getirirken Genel Kurul ve Uluslararası Adalet Divanı'yla birlikte yürütmektedir. Yaptırımların, Güvenlik Konseyi tarafından etkin bir şekilde takibi için ise her çatışma bölgesi için Yaptırım Komitesi oluşturulmaktadır. Yaptırım Komiteleri,

diplomatik yaptırımlar, ekonomik yaptırımlar ve askeri yaptırımlar şeklinde alt izleme gruplarına ayrılmıştır. Komiteler hem Genel Kurulu hem de Güvenlik Konseyini yaşanan çatışma durumu hakkında bilgiler sunmaktadır (Birdiqli, 2010, s. 177).

İlk yaptırım seçeneği olarak karşımıza *diplomatik yaptırım* çıkmaktadır. Diplomatik yaptırım kavramı Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 41. maddesinde geçmektedir. Ancak diplomatik yaptırımların neler olduğu ve nasıl uygulanması gerektiği sıralanmamıştır. Maddede sadece “.....*diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir.*” şeklinde ifade edilmiştir (BM, 1945, md.41).

Bir yaptırım gücü olarak karşımıza çıkan diplomatik yaptırımların uygulamada tek başına kullanılmadığını ifade edebiliriz. Diplomatik yaptırımlar başta ekonomik yaptırımlar olmak üzere diğer yaptırımlar ile desteklenmektedir. Çatışmanın taraflarına çağrı yapılması, diplomatik ilişkilerin durdurulması veya BM’den çıkarma gibi uygulamalar diplomatik yaptırımların içinde değerlendirilmektedir (Birdiqli, 2010, s. 179).

Uygulamada en sık başvurulan müdahale yöntemi ise *ekonomik yaptırımlardır*. Ekonomik yaptırımlar ile BM, çatışan tarafları barışa mecbur kılmayı amaçlamaktadır. Ekonomik yaptırımların içeriğine ve nasıl uygulanması gerektiğine dair bilgilere yer verilmeden 41. Maddede ekonomik yaptırım kavramına yer verilmiştir. Ekonomik yaptırım kararı Güvenlik Konseyi’nin yetkisi dâhilindedir (BM, 1945, md.41).

41.maddede “*ekonomik ilişkilerin ,tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılması*” şeklinde ifade edilen ekonomik yaptırımlar BM uygulamalarında çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır (BM, 1945. md. 41). Temel olarak ekonomik ambargo, tarafların ekonomik mallarına yönelik taşıma yasağı, yatırım yasakları, ticari sınırlamalar, mali yardım yapılmaması gibi uygulamalar Güvenlik Konseyi tarafından çatışan taraflara yönelik yürürlüğe konması kararlaştırılmıştır (Karagözoğlu, 2019, s. 225).

BM’nin almış olduğu ekonomik yaptırım kararları çatışan gruplar hedef alınarak kararlaştırılmaktadır. Genelde haksız bir fiil ve eylem gerçekleştiren devletlere karşı ekonomik yaptırım kararları alınmıştır. Devletlere yönelik alınan bu ekonomik yaptırımların bazı sakıncaları gözlemlenmektedir. Özellikle belirli mal ve ürünlere karşı getirilen yasaklamama ile insanların başta tıbbi malzeme olmak üzere çeşitli temel ihtiyaçlarını giderme noktasında sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Bunun önüne geçebilmek için BM artık insanların temel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak kararlar almaya başlamıştır. Ayrıca alınan kararların artık tüm devlete yönelik olmasından ziyade haksız fiil ve eylemden sorumlu kişi veya kuruluşa yönelik olması adına adımlar atılmıştır (Karagözoğlu, 2019, s. 224).

Diplomatik ve ekonomik yaptırımlar genel olarak eşgüdüm içerisinde uygulanmaktadır. Diplomatik yaptırımların yapısı itibariyle uyuşmazlıkların çözümünde etkisi sembolik olmaktan öteye geçememektedir. Buna karşın ekonomik yaptırımlar uyuşmazlıkların çözümünde etkisi yadsınamaz düzeydedir. Ekonomik yaptırımların sistematik bir şekilde sürdürülmesi uyuşmazlığın çözümünü hızlandırmaktadır. Ekonomik olarak çıkmaza

sürüklenen taraflar çözüme daha fazla yaklaşma arzusu gösterebilmektedir. Bu bakımdan askeri yaptırımların haricinde en fazla etkiyi yaratan yaptırım çeşidi ekonomik yaptırımlardır (Küpeli, 2016, s. 101).

BM Antlaşması'nın 41. maddesi gereğince alınan bir veya birden fazla yaptırım kararına rağmen uyuşmazlığın devam etmesi ve uluslararası barışın tehdidi nedeniyle Güvenlik Konseyi'ne 42. madde ile silahlı kuvvet kullanma kararı alma yetkisi tanınmıştır. Kullanılacak silahlı kuvvet unsuru Güvenlik Konseyi'nin yeteri kadar gördüğü kara, deniz ve hava kuvvetlerinden oluşabilmektedir (BM, 1945, md.42).

Silahlı kuvvet desteğini, üye devletler BM Antlaşması'nın 43. maddesi gereği istenilen ihtiyaç düzeyinde vermek zorundadır. Silahlı kuvvetlerin çatışma bölgesine sevk ve idaresi esnasında duyulan geçiş kolaylıkları yine üye devletlerce sağlanmak zorundadır. Başka bir deyişle üye devletlerin oluşturulan silahlı kuvvetlerin egemenlik sahalarından geçişini engelleme hakkı yoktur (BM, 1945, md.43).

BM çatısı altında uluslararası barışın ve güvenliğin tesis edilmesi, uyuşmazlığın ortadan kaldırılması ve nihai olarak savaşın engellenmesi maksadıyla çok uluslu kuvvetlerin katılımı ile geniş bir alana yayılan silahlı kuvvet operasyonları icra edilmektedir. Bu bağlamda Güvenlik Konseyi tarafından birçok kez silahlı kuvvet kullanım kararı alınmıştır. Ancak BM Antlaşması'nda silahlı kuvvetin nasıl kullanılması gerektiği hususu ayrıntılı olarak düzenlenmemiştir. Buna bağlı olarak uygulamada çok farklı şekillerde silahlı kuvvetler kullanımı gerçekleştirilmiştir. Silahlı kuvvetler Kore ve Irak Savaşı'nda fiili olarak aktif bir şekilde kullanıldığı gibi kimi zaman tampon bölge oluşturulması, ateşkesin gözlemlenmesi şeklinde pasif olarak da kullanılmıştır (Ertuğrul, 2012, s. 109).

Silahlı kuvvet kullanımı yaptırımında tek tip bir model oluşturulmamıştır. Bunun nedeni uyuşmazlıklarda farklı görev, yetki ve silahlı kuvvet unsuru içermesi ile doğrudan yasal uluslararası mevzuatın bulunmamasıdır. BM Antlaşmasının bu konuda herhangi bir açık lafzı bulunmaması nedeniyle silahlı kuvvet kullanımı yaptırımı düşünürler, diplomatlar ve gazeteciler tarafından "Barışı Koruma Operasyonları (Peacekeeping Operations)" şeklinde ifade edilmektedir. Barış operasyonları veya çokuluslu operasyonlar şeklinde de ifadesi mümkün olan bu operasyonların daha kapsayıcı şeklinde ifadesi ise "Barışı Destekleme Operasyonları (Peace Support Operations)" olarak adlandırılmaktadır (Odman, 2002, s. 111).

Bu bağlamda barış koruma operasyonları BM'nin müdahaleci yöntemleri arasında yer aldığı değerlendirilmektedir. Diğer müdahaleci yöntemler gibi barış koruma operasyonu düzenleme yetkisi de Güvenlik Konseyi'ne aittir. Güvenlik Konseyi diğer müdahaleci yöntemlerde olduğu gibi barış koruma operasyonları ile uluslararası barışın ve güvenliğin tesis edilmesini amaçlamaktadır.

2.2. Bir Müdahale Yöntemi Olarak Barış Koruma Operasyonları

BM'nin müdahaleci yöntemleri arasında yer alan barış koruma operasyonları doğrudan BM Antlaşması'nda düzenlenmemiştir. Bu yüzden barış koruma operasyonları uygulamada yaşanan aksaklıklar ve ortaya çıkan ihtiyaçlar nedeni ile sürekli bir değişim ve gelişim halindedir. Bu değişim ve gelişim barış koruma operasyonlarının yetkilerini, görevlerini, unsur yapısını ve tanımlamasını etkilemiştir.

Çalışmamızda barış koruma operasyonunun tanımı, yetkileri, görevleri ve unsur yapısı ele alındıktan sonra sürdürülebilir barış çerçevesinde barış koruma operasyonlarının dönüşümü ve değişimi ortaya konulacaktır.

2.2.1. Genel Hatlarıyla BM Barış Koruma Operasyonları

Barışı Destekleme Operasyonu, Uluslararası Barış Akademisi tarafından; *“Devletlerin kendi içlerinde veya aralarında ortaya çıkan düşmanlıkların-saldırganlıkların, kontrol altına alınması, yumuşatılması ve sona erdirilmesi ve böylece barışın restore ve sürdürülmesi amacıyla barışçı üçüncü ülkelerin katılımıyla organize edilen ve yönlendirilen uluslararası çok uluslu asker, polis ve sivillerin gerçekleştirdikleri operasyonlardır.”* şeklinde tanımlanmıştır (Odman, 2002, s. 113).

BM Barış operasyonlarının tanımı, BM Antlaşmasının çatışma yönetimi yöntemlerini ihtiva eden altıncı ve yedinci bölümünde geçmemektedir. Ancak buna rağmen ilgili bölümler bir anlamda barış operasyonları çağrışımı yapmaktadır. Altıncı bölümde barış operasyonu unsuru meşru müdafaa yetkisi dışında güç kullanmayan hafif kara birliklerini içeren ve ilgili devletin rızası dahilinde görev yapmaktadır. Öte yandan yedinci bölümde ise barış operasyonu unsurunun ağır silahla donatılmış kara-hava-deniz birliğinden oluşan, meşru müdafaa yetkisi dışında yetki ile donatılmış ve ilgili devletlerin rızasına dayanmayan türden görev icra edeceği tarif edilmektedir. Bu bağlamda BM barış Operasyonlarının yasal dayanağının BM Antlaşması'nın altıncı ve yedinci bölümler olduğu ifade edilebilir (Yılmaz, 2015, s. 23). Eski BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld' ise barış operasyonlarını “chapter six and a half” yani “Bölüm altı-buçuk” olarak ifade etmektedir (Fortna & Howard, 2008, s. 285).

Barış operasyonları, İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ilişkilerin evrimi, üye devletler ve özellikle Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesi arasında var olan farklılıkların hızla ön plana çıkmasını ve buna bağlı olarak BM işleyişinin değişmesi, yeni çatışmaların ortaya çıkması ve barışçıl yollardan çözüm alınamaması, ortaya çıkan bu çatışmaların uluslararası güvenliği tehdit etmesini önlemek için BM Anlaşmasına dayanılarak arka planında özel bir teori ya da doktrin olmadan ihtiyaca cevap vermek amacıyla doğaçlama bir şekilde ortaya çıkmıştır (United Nation, 1990, s. 4).

Barış operasyonlarının arkasında herhangi bir antlaşmanın veya doktrinin bulunmamasından dolayı BM zaman içerisinde barış operasyonu tanımını ve anlayışını değiştirmiştir (Fortna & Howard, 2008, s. 285). Barış operasyonları ilk başlarda çatışma alanlarında uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya sürdürülmesi için BM tarafından üstlenilen askeri personellerin dahil olduğu ancak herhangi bir uygulama veya yaptırım yetkisi verilmeyen operasyon olarak tanımlanmıştır (United Nation, 1990, s. 4). Ancak zamanla uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla yaptırım gücünün yanında pek çok daha yetkinin verildiği misyonlar BM tarafından oluşturulmuş ve bu bağlamda yapılan tanımlamadan uzaklaşmıştır.

Uygulamada, BM'nin silahlı kuvvet kullanımının barış operasyonları veya barışı destekleme operasyonları olarak adlandırılmasının temel nedeni operasyonların farklı amaç, görev ve yetki çerçevesinde yapılmasından kaynaklanmaktadır. (Birdişli, 2010, s. 180) . Başka bir deyişle oluşturulan barış gücüne verilen görev ve yetkiler farklılık göstermektedir. Bu bağlamda BM Genel Sekreteri B. Boutros- Ghali 1992 yılında beş farklı operasyon tipi ortaya koymuştur. Bu beş operasyon tipi, önleyici diplomasi (preventive diplomacy), barışın yapılması (peacemaking), barışı koruma (peacekeeping), çatışma sonrası barışın yeniden yapılandırılması (peace building) ve "barışa zorlama operasyonu (peace-enforcement) şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Ghali, 1992,md.20).

Yine bu beş operasyon tipini BM tarafından 2008 yılında hazırlanan "BM Barış Operasyonları İlkeler ve Rehber" adlı belgede de görmekteyiz. BM, hazırladığı bu belge ile barış operasyonlarının altyapısını daha kurumsal bir kimliğe büründürerek çatışma öncesi ve sonrası izlenmesi gereken stratejileri ortaya koymaya çalışmıştır (United Nation, 2008, s. 17).

Ghali tarafından ortaya konulan bu beş tipi ele alacak olursak karşımıza ilk olarak *önleyici diplomasi* çıkmaktadır. Önleyici diplomasi ile çatışması muhtemel taraflar arasında uyuşmazlığın doğmadan önlenmesi veya mevcut devam eden uyuşmazlığın tırmanarak silahlı çatışmaya dönüşmesinin engellenmesi amaçlanmaktadır. Önleyici diplomasi ile güven artıran önlemlerin yanında uyuşmazlığa dair bilgi toplanması ve araştırma yapılması sağlanmaktadır. Uyuşmazlığın doğmadan giderilmesi temel amaç olarak karşımıza çıkmaktadır (Ghali, 1992,md.23).

Askeri birlikten arındırılmış bölgelerin oluşturulması ve önleyici konuşlandırma hususu da önleyici diplomasi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Genel itibariyle BM silahlı kuvvetlerini çatışma meydana geldikten sonra kriz bölgesinde konuşlandırmaktadır. Ancak tarafların rızası dahilinde uyuşmazlığın başlangıcı ile gerekli konuşlandırma yapılırsa çatışmanın oluşmadan engellenmesi mümkün görünmektedir. Önleyici konuşlandırmada ön plana çıkan husus tarafların rızasına dayanmasıdır (Ghali, 1992,md.28).

Önleyici diplomasi BM Genel Sekreteri, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi tarafından icra edilebilmektedir. Ghali tarafından ortaya konulan önleyici diplomasi yöntemi "The Brahimi Report" olarak bilinen raporda daha geniş şekilde ele alınmıştır. Bu rapor ile önleyici

diplomasiyi sadece BM 'nin yapması değil tüm uluslararası örgütleri, devletleri ve sivil toplum kuruluşlarının da dahil edildiği stratejinin belirlenmesi tavsiye edilmiştir (Kurunç, 2012, s. 82).

Ghali, tarafından ortaya konulan ikinci operasyon tipi ise *barışı sağlama/yapılmasıdır*. Ghali bu yöntemin çatısı altında BM Antlaşmasının Altıncı bölümünde yer alan barışçıl yöntemleri ele almıştır. Bu bağlamda barışın yapılması yöntemi çatışan taraflar arasında anlaşma veya uzlaşmanın sağlanması için yapılan girişim faaliyetleri olarak ifade edilebilir. Barışın yapılması genel itibariyle diplomatik bir süreçtir. Uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözümü noktasında BM tarafından yürütülen aşama olarak nitelendirilmesi mümkündür (Ghali, 1992, md. 34-37).

Barış yapma genel itibariyle arabuluculuk ve müzakereler ile yapılmaktadır. Ancak uyuşmazlıkların barışçıl yollardan çözüm yöntemlerinden farklı olarak çatışan silahlı grup arasında iletişim kurarak ateşkes sağlanması, güvenlik yardımının sunulması gibi faaliyetler yürütülmektedir. Barış yapma operasyonları çatışan tarafların rızasına ve talebine bağlı olarak icra edilmektedir. Taraflar arasında gerginliğin azaltılması ve diplomatik sürecin başlaması için taraflar BM'den barış gücü talep edebilmektedir (Erdem, 2007, s. 31).

Uluslararası barışın ve güvenliğin korunması ve çatışmanın engellemesi için BM'nin yürütmüş olduğu en önemli ve en temel barış operasyonları tipi ise *barış koruma* olarak adlandırılmaktadır. Ghali tarafından barış koruma "*ilgili tarafların rızasıyla uluslararası barış ve güvenliğin korunması çerçevesinde çatışmaların önlenmesi ve barışın sağlanmasına katkıda bulunmak amacıyla zor kullanma yetkisi olmayan askeri ve sivil personelden oluşan BM varlığının zorunlu bölgeye yerleştirilmesi*" olarak tanımlamıştır (Ghali, 1992, md.20).

Barış koruma farklı devletlere mensup askeri birliklerin BM çatısı altında askeri güç olarak çatışma bölgelerinde görev yapması olarak karışımıza çıkmaktadır. Barışı koruma, çatışmanın şiddet boyutunu azaltmak, kontrol altına almak ve en nihayetinde durdurmak için askeri gücün çatışma bölgesinde görevlendirilmesidir. Yine ateşkes anlaşmalarının uygulanıp uygulanmadığı bu askeri güç ile kontrol edilmektedir (Çelik, 2013, s. 32).

Barış koruma operasyonları başlı başına uyuşmazlığın ve çatışmanın çözüm yöntemi değildir. Ancak devam eden barış görüşmelerinin sağlıklı bir ortamda sürmesini ve tansiyonun nispeten düşük seviyede kalmasına yardımcı olmaktadır. Başka bir ifade ile barış koruma ile barışın sağlanması için gerekli zamanın kazanılması amaçlanmaktadır. Bu yönü ile barış koruma temel olarak diplomatik ve politik bir faaliyet olarak karışımıza çıkmaktadır (Erdem, 2007, s. 36).

Barış koruma operasyon tipinin tarafsızlık, tarafların rızasına dayanma ve meşru müdafaa dışında kuvvet kullanmama gibi genel ilgileri söz konusudur. Bu ilkeler ışığında diplomatik müzakere süreci devam ederken, BM barış koruma güçleri taraflar arasında çatışmayı önleyerek yeniden tansiyonun yükselmesine engel olmaktadır. Bu işlev yerine getirilerken tarafsız kalmaya özen gösterirler ve BM'nin çatışmanın tarafı olması engellenir. Meşru müdafaa şartları oluşmadan silah kullanma söz konusu olamaz. Yine tarafların rızasının olması siyasi bir sürecin sonucudur (Turanlı Yücel, 2011, s. 185).

Son olarak *barışın inşası* ise şiddet içeren çatışmanın sonlandırılmasından sonra çatışmanın asıl nedenlerinin belirlenmesi ve bunlara yönelik olarak yeniden çatışmaya dönüşmesinin engellenmesini içeren faaliyetlerdir. Sürdürülebilir barışın sağlanmasına yönelik faaliyetler de barışın inşa sürecinde yer almaktadır. Barışın inşa sürecinde çatışma bölgesinin siyasi ve sosyo-ekonomik alanı başta olmak üzere toplumun her alanında çatışmanın yeniden başlamaması için önlemler alınmaya çalışılmaktadır. Barış inşa operasyonlarında fiziki altyapının yeniden düzenlenmesi, sivil yönetimin devreye sokulması, ticaretin, eğitimin ve sağlık faaliyetlerinin yeniden hayata entegre edilmesi gibi faaliyetler yapılmaktadır (Polat, 2007, s. 17). Bu bağlamda barışın inşası çok boyutlu bir şekilde sürdürülmektedir.

Barışın inşası operasyonlarının genel itibariyle iki amacı olduğu ifade edilebilir. İlk olarak kabul görmesi mümkün olmayan şiddetin bertaraf edilerek negatif barışın tesis edilmesi, devamında ise pozitif barışın tesis edilmesi amaçlanmaktadır. Başka bir ifade ile barış koruma ile çatışan taraflar arasında ateşkes sağlanmak ve belirli bir ara tampon bölge oluşturulmakta, barışın inşasında ise taraflar arasında iletişim köprüleri kurularak uyumsuzluğun ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır (Turanlı Yücel, 2011, s. 186).

Barışın İnşası süreci, üç aşamada gerçekleştirilmektedir. Birinci aşama öncelikle silahların bırakılmasını içermektedir. İkinci aşama çatışmanın meydana geldiği devletin temel fonksiyonlarını yerine getirmeye başlamasıdır. Bu aşamada sağlık, ulaşım, iletişim, yargılama gibi devlet tarafından yerine getirilen görevler gerek BM nezdinde oluşturulan komisyon veya başka bir izleme komisyon gözetiminde devlet tarafından yürütülmeye başlanmaktadır. Üçüncü aşama ise barışın tüm toplum ve bireylerin dâhil edilerek kalıcı hale getirilmesini kapsamaktadır (Öztürk, 2017, s. 144).

Barış inşası operasyonları Soğuk Savaş sonrası dönemde büyük önem kazanmıştır. İlk olarak Ghali, tarafından kullanılan barış inşası kavramına Brahimi Report başta olmak üzere diğer raporlarda da vurgu devam etmiştir. Bu raporlarda barışın inşası çatısı altında çatışan eski savaşçı kişilerin topluma adapte edilmesi, adalet ve ceza sistemlerinin iyileştirilmesi, hukukun üstünlüğün tesis edilmesi, insan haklarının iyileştirilmesi ve demokratik gelişime katkı sunacak teknik desteğin verilmesi gibi yeni çözüm önerileri sunulmuştur (Polat, 2007, s. 19).

Ghali, 1992 yılında Barış Gündeminde hazırladığı “An Agenda for Peace” adlı raporunda bu dört ana barış koruma operasyon tipinin yanında o zamana dek literatürde olmayan *barışa zorlama operasyonu* tipini de ele almıştır. Bu raporda “Barışı Zorlama Birlikleri” başlığı altında tarafların ateşkes ve anlaşmaya uymaması halinde geleneksel barış koruma birliklerine nazaran daha ağır silah ve teçhizat ile donatılmış askeri birliklerin kullanılması gerektiğini teklif etmiştir. Bu teklif ile tarafların barış ve ateşkes antlaşmasına uymaya zorlanması amaçlanmaktadır (Ghali, 1992, md.44).

Barışa Zorlama operasyonları, diğer operasyon tiplerine göre önemli bir farklılık göstermektedir. Bu farklılığın temel sebebi barışa zorlama operasyonlarında uyumsuzluğun

taraflarının rızası aranmamaktadır. Bu operasyonlar da rızaya gerek olmadan BM Güvenlik Konseyi'nin gerekli gördüğü inisiyatif kullanılmaktadır. Bu inisiyatifin temel dayanağı BM Antlaşması'nın yedinci bölümüdür. BM Güvenlik Konseyi uluslararası barışı ve güvenliği yeniden tesis etmek amacıyla bu yetkisini kullanmaktadır (Kurunç, 2012, s. 71).

Barışa zorlama operasyonları klasik harp ilke ve planlamaları doğrultusunda icra edilmektedir. Bu bağlamda yine diğer barış koruma operasyonlarında farklılık göstermektedir. Klasik harp ilkelerinin geçerli olduğu bu operasyonlar bu yönüyle geleneksel barış koruma operasyonlarına göre bulanık bir alan oluşturmaktadır. Geleneksel barış koruma operasyonlarında sadece meşru müdafaa için verilen silah kullanma yetkisi; barışı zorlama operasyonlarında daha geniş bir yetki çerçevesinde verilmektedir (Turanlı Yücel, 2011, s. 190).

Barışı zorlama operasyonları klasik harp ilkeleri doğrultusunda icra edildiği için klasik harp formuna bürünmektedir. Her ne kadar bu ifade ilk olarak Ghali tarafından kullanılmış olsa bile BM tarafından Kore'de ve Irak'ta icra edilen faaliyetler tipik bir barışı zorlama operasyonlarıdır. 1950 yılında Kuzey ve Güney Kore arasında cereyan eden savaşa Kuzey Kore'nin 38. Paralelin güneyine geçmesi üzerine BM Güvenlik Konseyi 83 sayılı kararı almış ve savaşa ABD öncülüğünde oluşturulan barış gücü ile dahil olmuştur. Yine Saddam rejiminin BM Kararlarına uymaya zorlamak amacıyla barış zorlama operasyonu icra edilmiştir (Halistoprak, 2019, s. 3).

2.2.2. Barış Koruma Gücünün Oluşturulma Süreci

BM sistemi, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Milletler Cemiyeti'nden farklı olarak uluslararası barışın ve güvenliğin aktif olarak tesis edilmesi için önlemler geliştirmiştir. Bu önlemler yukarıda bahsedildiği gibi barışçıl ve zorlayıcı tedbirleri içermektedir. BM Antlaşması'na göre Güvenlik Konseyi uluslararası barışın ve güvenliğin tehdit edildiğini fark ettiği zaman bu tehdidi bertaraf edecek tedbirleri kademeli veya doğrudan alabilmektedir.

Bu tedbirler arasında sayılan barış koruma operasyonunun tek karar verici mercii Güvenlik Konseyi'dir. Başka bir deyişle barış gücünün oluşturulup operasyonun yapılıp yapılmayacağına karar verme hususunda tek yetkili Güvenlik Konseyi'dir. Bu karar uyuşmazlığın başlangıcında hemen verilebileceği gibi aylar süren bir hazırlık aşamasından sonra da verilebilmektedir. Karar alma hızındaki bu farklılık uyuşmazlığın yani çatışmanın uluslararası barışa yönelik tehdidine, ortaya çıkan şiddetin boyutuna ve üye devletlerin ulusal çıkarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Güvenlik Konseyi doğrudan veya görevlendirdiği kişiler vasıtasıyla değerlendirme yapmaktadır. Değerlendirme sonucunda barış koruma operasyonun icra edilip edilmeyeceği kararı verilmektedir (Kocamaz, 2011, s. 3-23).

Güvenlik Konseyi, Barış Koruma Operasyonu icra kararı aldığı anda operasyonun başlamasından sona ermesine kadar sürecek olan planlama süreci başlamaktadır. Bu süreç BM Antlaşması'nın ilgili maddeleri, Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar, Güvenlik Konseyi'nin Genel Sekretere verdiği talimat ve daha önce icra edilen operasyon uygulamaları göz önünde bulundurularak işlemektedir. Planlama süreci ilk olarak Barışın Korunması Operasyonları Dairesi bünyesinde teşkil edilen Planlama Birimi tarafından yürütülmektedir (Odman, 2002, s. 145).

BM Sekreterliği'ne bağlı olarak görev yapan Barışın Korunması Operasyonları Departmanı (Dairesi) (Department of Peacekeeping Operations), BM Genel Sekreterlerinin kontrolünde operasyonların planlaması, yönetilmesi, konuşlandırılması, desteklenmesi ve BM barış gücüne ilişkin tüm idari iş ve işlemleri takip etmek ve yürütmek amacıyla 1992 yılında BM Genel Sekreteri Boutros – Boutros Ghali tarafından ayrı bir bölüm olarak teşkil edilmiştir (Öztürk, 2017, s. 138).

Her operasyonun kendine özgü nedenleri ve değişkenleri olduğundan dolayı her bir operasyon için farklı planlama sürecinin işletilmesi zorunludur. 1948 yılından itibaren barış koruma operasyonlarının icra edilmesine rağmen uzun süre herhangi bir planlama konsepti ortaya konulmamıştır. Bu nedenle her operasyon kendine özgü bir planlama sürecinden sonra icra edilmiştir (Odman, 2002, s. 145).

BM tarafından barış operasyonlarının genel konseptini ortaya koymak ve planlama konuları gibi teknik konuları açıklığa kavuşturmak amacıyla 2008 yılında "United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines"adlı çalışma hazırlanmıştır. Üç bölümden oluşan çalışmanın ikinci bölümü "BM Barışı Koruma Operasyonlarının Planlanması" başlığı ile planlamaya ayrılmıştır. (United Nation, 2008).

Bu çalışmada ilk olarak BM barış operasyonlarının karar alma süreci ele alınmıştır. Karar alınmadan önce Güvenlik Konseyi'nin göz önünde bulundurması gerektiği hususlar ifade edilmiştir. Yine Güvenlik Konseyi'nde fikir birliğinin sağlanmasının önemine ve çatışmanın çözümü için komşu ülkeler ile bölgesel örgütlerin devreye sokulmasının önemine vurgu yapılmıştır. Bu hususlar dikkate alındıktan sonra ise kapsamlı bir planın hazırlanması gerekliliğine yer verilmiştir (Bilgin, 2020, s. 189).

Karar alınmadan önce uyumsuzluk ve uyumsuzluğun çözümü için başlatılan bu planlama barış koruma operasyonun yol haritasını ortaya koymaktadır. Oluşturulacak olan barış gücünün amacı, yetkisi, yapısı, gücü, teşkili, maliyeti, operasyonun süresi gibi teknik konular planlama ile alınmaktadır. BM'nin daimî barış gücünün olmadığı göz önünde bulundurulduğunda ihtiyaç duyulan askeri ve diğer insan kaynağının hangi üye devletlerce karşılanacağı yine bu planlama ile belirlenmektedir. Genel Sekreter planlama sürecinde üye devletlerle yürütmüş olduğu görüşmeler vasıtasıyla ihtiyaç duyulan insan kaynağını oluşturmaya çalışmaktadır. Barış gücünün insan kaynağı gönüllü ülkelerin katılımı ile meydana gelmektedir (Polat, 2007, s. 66).

Planlama tamamlanıp barış koruma operasyonu yapılmasına karar verildiğinde barış operasyonu genel itibariyle misyonun göreve başlaması, misyonun icra edilmesi ve misyonun geri çekilmesi şeklinde üç aşamada icra edilmektedir. Barış koruma operasyonları kısa vadeli çözümler yerine uzun vadeli kalıcı çözümlerin tesis edilmesi ile çatışmanın ve çatışmaya neden olan sorunların ortadan kaldırılmasını amaçlamaktadır (United Nation, 2008, s. 61).

2.2.3. Barış Koruma Gücünün Yetkileri

Yetki, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre *“Bir görevi, bir işi yasaların verdiği imkânlarla göre, belli şartlarla yürütmeyi sağlayan hak, salahiyet, mezuniyet”* anlamına gelmektedir (TDK, 2005). Bu bağlamda Barış koruma operasyonlarına verilen görevlerin başarılı bir şekilde ifası için yetkiler verilmektedir. Bu yetkiler çatışmanın şiddeti, tarafların tutumu ve barış gücüne verilen görevlerin niteliğine göre değişiklik göstermektedir.

Barış koruma operasyonunun yetkileri Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlarda belirtilmektedir. BM Antlaşması göz önünde bulundurulduğunda kuvvet kullanımı yetkisi belirli şartlar dışında Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir. Bu yüzden Güvenlik Konseyi doğrudan yetki vermediği sürece silah kullanımı söz konusu olmamaktadır (BM, 1945).

1948'de Arap-İsrail Ateşkes Anlaşması'nın kontrolü için ilk defa barış koruma operasyonu kararlaştırılmıştır. İlk operasyondan günümüze barış koruma operasyonları yapısal ve fonksiyonel olarak dönüşüm göstermiştir. Yine barış gücüne verilen yetkilerde de dönüşüm söz konusu olmuştur. İlk operasyonlarda çatışma bölgelerinde görevlendiren güce sadece meşru müdafaa için silah kullanma yetkisi verilmiştir. Bunun haricinde barış gücünün silah kullanmasına yetki verilmemiştir (United Nation, 1990, s. 4). Ancak çatışmaların nihai barışa kavuşması için özellikle Genel Sekreter Ghali tarafından ortaya konulan *“barışa zorlama operasyonlarında”* ağır silahların kullanımı dahil her türlü tedbir alınması tavsiye edilmiştir (Ghali, 1992, md.44).

Bu yetki dönüşümünün tavsiye olarak kâğıt üzerinde kalmadığını ifade etmekte fayda vardır. Özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde icra edilen barış operasyonlarında meşru müdafaa haricinde silah kullanmaya yetki verilmiştir. Yugoslavya krizinin genel olarak çözülmesi, barış ve güvenlik şartlarının yeniden oluşturulması amacıyla Hırvatistan'da Şubat 1992'de UNPROFOR (United Nations Protection Force- BM Koruma Gücü) oluşturulmuştur. Barış gücüne ilk başta sadece meşru müdafaa yetkisi verilmesine rağmen ilerleyen safhada görevlendirilen personelin güvenliği, insan haklarını ihlallerinin önüne geçilebilmesi ve misyonun amacının tesis edilmesi için her türlü kara, deniz ve hava gücünün kullanılmasına yetki verilmiştir (United Nations, 2021).

2.2.4. Barış Koruma Gücünün Görevleri

1948 yılından günümüze kadar pek çok barış koruma operasyonu icra edilmiştir. İlk olarak ateşkesin denetimi için görevlendirilen unsurların görevi günümüzde değişikliğe uğrayıp çeşitlilik kazanmıştır. BM barış gücü unsurlarına günümüzde devletin yeniden inşasından sosyal hayatın düzenlenmesine kadar çeşitli görevler verilmektedir. Bu bağlamda görevlerinde belirli bir dönüşüm içerisinde olduğunu ifade edebiliriz (Aslantaş, 2019, s. 62).

BM barış koruma operasyonlarının çok fazla görev yelpazesi söz konusudur. Bu görevleri genel itibariyle askeri ve sivil olarak iki gruba ayırabiliriz. Barış koruma operasyonlarının belli başlı görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz;

- a) Ateşkesin gözetimi,
- b) Sınırların ve geçişlerin kontrolü,
- c) Tampon bölgelerin kurulması ve işletilmesi,
- d) Çatışma bölgesinin silahsızlandırılmasını sağlamak,
- e) Çatışma bölgelerinde güvenliğin ve huzurun sağlanması gibi görevler üstlenmektedir.

Barış gücü görev aldığı çatışma bölgelerinde bu görevlerden bir veya birkaçını üstlenebilmektedir (Keskin, 1998, s. 178).

Yukarıda sayılan görevler haricinde günümüzde barış koruma operasyonlarına daha fazla görevler verilmektedir. Verilen bu görevler özellikle barış inşası sürecinde ön plana çıkmaktadır. Bu görevlerin amacı çatışmaya neden olan siyasal, ekonomik, toplumsal ve sosyal nedenlerin ortaya konulmasını, nedenin ortadan kaldırılmasını ve çatışmanın yinelenmesini önlemektir (Duran, 2001, s. 140). Bu görevler askeri nitelikten ziyade sivil nitelikler taşımaktadır. Bu görevlerin bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz;

- a) Demokratik seçimlerin yapılmasını sağlamak,
- b) Kadınların toplumsal hayata kazandırılması,
- c) Ekonomik düzenin tesis edilmesine yardımcı olmak,
- d) İnsani yardım faaliyetleri yürütmek,
- e) Sağlık ve eğitim alanının gerekli alt yapının kurulmasına yardımcı olmak,
- f) Kültür ve kültür varlıklarını korumak,
- g) Kültürel ve sosyal etkinlikler düzenlemek,
- h) Gençlerin toplumsal hayata kazandırılması ve gençlere yönelik faaliyetler icra etmek (United Nations, 2021).

Görülebileceği üzere barış operasyonlarına verilen bu görevler siyasal ve toplumsal bütün hayata yayılarak toplumun her kesimini kapsamaktadır. Bu görevler misyonun oluşturulmasıyla birlikte aynı anda verilebildiği gibi zaman içerisinde de genişleyebilmektedir. Bu durumun en güzel örneğini UNFICYP misyonunda görmekteyiz. İlk aşamada nispeten klasik görevler icra eden misyon 1996 yılında Sivil İşler Departmanı'nın kurulması ile birlikte günümüzde

toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi, tampon bölgelerinde tarım faaliyetlerini düzenlemek, kültürel ve sosyal etkinlikler düzelmek gibi birbirinden farklı görevler üstlenmiştir (UNFICYP, 2021).

Barış operasyonlarına verilen görevlerin böyle bir dönüşüme uğramasının en temel sebebi sürdürülebilir barış kavramının BM'nin gündemine girmesidir. Sürdürülebilir barış kavramı çerçevesinde icra edilen barış operasyonları vasıtasıyla çatışma bölgelerinde ekonomi, sosyal, sağlık, eğitim ve güvenlik alanlarında kalıcı bir çözümün getirilmesi amaçlanmaktadır. Çatışmaya neden olan yapısal ve sosyal nedenlerin ortadan kaldırılması ile nihai barışın tesis edilmesi daha kolay hale gelmektedir.

2.2.5. Barış Koruma Gücünün Yapısı

1945 yılında kurulan BM'nin, Barış koruma operasyonlarında doğrudan kullanabileceği herhangi bir personeli bulunmamaktadır. Uluslararası barışı ve güvenliği tesis etme noktasında en önemli kurum olan BM, tehdidin ortaya çıkması sonrasında tedbir almaktadır ve bu tehdide yönelik üye ülkelerden personel temin etmektedir. Bu durum Eski Genel Sekreter Kofi Annan tarafından şu şekilde ifade edilmiştir; *“Dünyada itfaiye arabası almadan önce yangının çıkmasını beklemek zorunda olan tek itfaiye ekibi BM'dir.”* (United Nations, 2021).

Uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiğini tespit eden Güvenlik Konseyi eğer barış koruma operasyonunun icra edilmesine karar verirse gerekli personelin temini için üye devletlere çağrı yapmaktadır. Birleşmiş Milletler Antlaşması 43. Maddede bu husus şu şekilde düzenlemiştir;

“Birleşmiş Milletlerin tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmak ,zere, Güvenlik Konseyinin çağrısı ile özel anlaşma ya da anlaşmalar uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak ,zere her türlü yardım ve kolaylığı Konsey'in hizmetine sunmayı yüklenirler.”

Birleşmiş Milletler Antlaşmasına göre her ülke kuvvet tahsis etmeyi kabul etmesine rağmen Barış operasyonlarına destek genel bir kural olarak ülkelerin gönüllük esasına dayandırılmıştır (Hürsoy Ş. , 2006, s. 204).

Gönüllü ülkelerin barış koruma operasyonlarına katkı sağlamasının nedenlerine baktığımızda ise farklılıklar göze çarpmaktadır. Uluslararası barışa ve güvenliğe etkin bir katılım göstergesi sunma, uyuşmazlığın çözümünden elde edilmesi muhtemel ulusal çıkar, askeri gücün sahada etkin olarak tatbik edilmesi arzusu, fakir ülkeler için BM'nin asker sayısınca ödediği ücret gibi farklı nedenler söz konusu olmaktadır (Kurunç, 2012, s. 77).

Barış operasyonlarına gönüllü olarak katılım göstermenin bir diğer önemli nedeni ise uluslararası alanda küçük devletlerin statüko kazanma arayışıdır. Küçük devletler barış

operasyonlarına katılım sağlayarak büyük devletlere görünür olmayı, fark edilmeyi, itibar ve prestij kazanmayı amaçlamaktadır (Kumek, 2021, s. 132).

ABD, İngiltere, Rusya gibi nitelikli insan kaynağına ve güç kapasitesine sahip olan ülkeler barış operasyonlarını kendilerine bir yük olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle barış operasyonlarına yeterli sayıda asker ve alanında uzmanlaşmış personel temini yapmamaktadır. Barış güçleri genel itibarıyla gelişmekte olan ülkeler tarafından desteklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin yetersiz kaynakları göz önünde bulundurulduğunda barış güçlerinde görevlendirilen personel nispeten eğitimsiz ve tecrübesiz olmaktadır. Bu durum barış operasyonlarının nitel olarak alt seviye de icra edilmesine sebep olmaktadır (Yılmaz, 2011, s. 98). Günümüz itibarıyla personel sayısı olarak en fazla destek sağlayan ülkeler şu şekilde sıralanmaktadır; Bangladeş, Nepal, Hindistan, Ruanda, Etiyopya, Pakistan (United Nations, 2021).

Barış koruma güçlerinin ana unsurunu askeri kuvvet içermektedir. Barış koruma gücü içerisinde hangi askeri kuvvetin kullanılması gerektiğine Güvenlik Konseyi karar vermektedir (BM, 1945, md. 42). Barış koruma güçleri askeri kuvvetin yanında polis ve sivil unsurlarda içerebilmektedir.

2.2.5.1. Askeri Unsurları

Barış güçlerinin ana unsurunu oluşturan askeri unsurlar hemen hemen her barış operasyonunda yer almıştır. Askeri unsurların yer almadığı barış operasyonlarında çatışma bölgelerinde veya çatışma ihtimali bulunan yerlerde görevlendiren sadece “gözlem grubu” yer almaktadır. Gözlem grupları az sayıda uzman kişilerden oluşmaktadır. Mevcut durum ile ilgili Genel sekreter veya Güvenlik Konseyi’ne rapor sunmak için görevlendirilmektedirler (Keskin, 1998, s. 178).

Barış gücünde yer alan askeri unsurların belirli bir BM üniforması yoktur. Barış operasyonlarına katılan her asker kendi ülkesinin üniformasını giymektedir. Üniformaya ek olarak sadece BM rozeti ve mavi bere takmaktadır. Kullanılan mavi bere ve kask barış operasyonlarında yer alan askeri unsurların ayırt edici aksesuarıdır. Kullanılan mavi bere ve kask nedeniyle literatürde ve günlük yaşamda BM Barış Güçlerine “Mavi Bereliler veya Mavi Kasklılar” denilmektedir (Ak & Başpınar, 2019, s. 47).

Barış operasyonlarında askeri unsurun sayısı, yetkisi ve görevi Güvenlik Konseyi tarafından belirlenmektedir. Mevcut çatışmanın yoğunluğu, kullanılan silahların türü ve beklenen tehdit durumuna göre görevlendirilen asker sayısı, yetkisi ve görevleri her barış operasyonunda farklılık göstermektedir. Ancak geleneksel barış anlayışı çerçevesinde icra edilen barış operasyonlarının amaçları ile askeri unsurun görevleri paralellik göstermektedir. Çünkü bu tür operasyonlar icra edilirken verilen görevlerin niteliği askeri nitelik taşımaktadır.

Askeri unsurlara, barış operasyonlarında şu görevler verilmektedir:

1. BM unsurlarının, sivillerin ve bölgenin korunması,
2. Sınırların ve geçişlerin kontrolünü sağlamak,
3. Çatışma sonrası barış süreçlerini izlemek ve gözlemlemek,
4. Çatışma yaşanan devletin askeri personeline eğitim ve destek vermek,
5. Seçim esnasında güvenliği sağlamak (United Nations, 2021).

Barış operasyonlarına katılan asker sayısını icra edilen barış operasyonları özelinde farklı farklı ele almak daha tutarlı bir sonuç ortaya koyacaktır. Çatışmanın mevcut durumu konuşlandırılan asker sayısını doğrudan etkilemektedir. UNMISS görevinde günümüzde 13398 askeri personel yer alırken UNFICYP görevinde ise 749 askeri personel yer almaktadır (United Nations, 2021).

Yine konuşlandırılan asker sayısı uyuşmazlığın genel seyri ile değişiklik göstermektedir. 1964 yılında az sayıda askerin konuşlandırılması ile başlayan UNFICYP görevinde asker sayısı 1974 yılında belirgin bir artış göstermiştir. 1990'lı yıllarla beraber ise uyuşmazlığın seyrettiği genel durum nedeniyle asker sayısında azalış günümüzde de devam etmektedir.

Sürdürülebilir barış ve değişen güvenlik anlayışı çerçevesinde barış operasyonlarında görevlendirilen askeri unsurlara verilen görevlerde de değişiklikler söz konusu olmaktadır. Özellikle askeri unsurların çatışma bölgelerinde daha fazla asimetrik tehditlere maruz kalacağı değerlendirildiğinden yerel sivil unsurlar ile daha fazla iletişime geçmesi ve daha esnek hareket etmesi amaçlanmaktadır.

Yine sürdürülebilir barış anlayışı ile uyumlu olacak şekilde barış operasyonlarında görevlendirilen kadın asker sayısının artırılması bir hedef olarak belirlenmiştir. 2019 yılında barış operasyonlarında yer alan BM askeri personelinin yüzde 4,7'si kadın askerden oluşurken günümüzde bu oran yüzde 16,7 çıkmıştır. 2028 yılında barış operasyonlarındaki kadın askeri personel sayısının yüzde 25'e çıkarılması hedeflenmektedir (United Nations, 2021).

2.2.5.2. Polis Unsurları

Barış operasyonlarında görev alan bir diğer üniformalı unsur polislerdir. Barış operasyonlarında barış inşası aşamasında çatışma bölgelerinin normale dönüş faaliyetlerinde polis unsurları önemli görevler üstlenmektedirler.

Polis unsurları barış operasyonlarında BM Polisi (UNPOL) olarak görev almaktadır. Barış operasyonlarında ilk defa 1960 yılında BM'nin Kongo misyonunda (United Nations Operation in the Congo, ONUC) bireysel polis memuru (individual police officer) olarak görev almışlardır. Barış operasyonlarında polislerin, askeri unsur gibi ayrı bir unsur olarak görev alması ise 1964 yılında Kıbrıs Barış Gücü içerisinde BM Polisi (CIVPOL) adı altında gerçekleşmiştir. 1993 yılında Barış Operasyonları Dairesi bünyesinde Sivil Polis Birimi oluşturulmuştur. Bu birim

barış operasyonlarında daha fazla polisin görevlendirilmesi ile 2000 yılında müdürlük düzeyine çıkartılmıştır (UN Police, 2021).

BM Polisi'ne genel itibariyle barış operasyonlarında barış inşa sürecinde yerel polis teşkilatını oluşturmak veya mevcut yerel polis teşkilatını yeniden yapılandırmak, eğitmek ve danışmanlık hizmeti vermek şeklinde görevler verilmektedir. Bu görevlerin yanında kamu düzeninin tesis edilmesine yardım etmek, insan hakları ihlallerinin önüne geçmek, çatışma bölgesinde meydana gelen soruşturmalar ile suç ve suçluyla mücadeleye destek vermek, toplum destekli polis hizmetlerini yerine getirme görevleri verilebilmektedir (Demirtaş, 2014, s. 15).

Barış gücü içerisinde polis unsurlarına yer verilmesinin en temel amacı barış gücü çatışma bölgesinden tamamen çekildiğinde barışçıl ve hukuk düzeninin yeniden bozulmaması için uzmanlaşmış polis yardımı ile sürdürülebilir kalkınmanın tesis edilmesi ve böylelikle sürdürülebilir barışın sağlanmasıdır. BM'ye göre çatışma bölgesinde gerekli ve etkili bir kamu düzeni tesis edildiğinde ileride daha büyük ölçekli müdahalelere gerek kalmayacaktır (UN Police, 2021).

Sürdürülebilir barış çerçevesinde ve yukarıda belirtilen amaç ile doğru orantılı olacak şekilde barış operasyonlarında görevlendiren polis unsurlarının sayısı hızlı bir şekilde artış göstermektedir. UNPOL'da görevli polis unsuru sayısı 1995'te 5 bin 840 iken, 2020 itibariyle bu sayı 11 bine ulaşmıştır (UN Police, 2021).

İcra edilen barış operasyonlarında polis unsuru askeri unsurlardan daha etkin görevler icra etmiştir. Bu tür operasyonlara "police keeping" veya "police building" ismi verilmektedir. Bu tür misyonlarda askeri unsurlar polis unsurlarının daha barışçıl ve güvenli bir ortamda icra edebilmesi amacıyla sadece çatışmayı durdurmakla görevlendirilmektedir. Polis unsurlarına ise daha geniş görevler verilerek çatışmanın nedenlerinin ortadan tamamen kaldırılması hedeflenmektedir. Doğu Timur sorununda icra edilen barış operasyonu polis unsurunun ana unsur olarak görev aldığı ilk misyon olarak karşımıza çıkmaktadır (Yılmaz, 2020, s. 59).

Sürdürülebilir barış çerçevesinde misyonlarda görev alan ana unsurların askeri unsurdan polis unsuruna doğru geçiş yapmaktadır. Polis unsurlarının asker unsurlara göre tercih edilmesinin nedenlerini şu şekilde sıralayabiliriz. Polis unsurlarının daha esnek hareket etmeleri, toplumla bütünleşme sürecinde polislerin daha uyumlu hareket edebilmesi, toplumla daha rahat iletişime geçebilmeleri, barış inşa sürecinde demokratik hukuk düzeninin kurulmasında ve idame ettirilmesinde daha etkin faaliyetler yürütmesi şeklinde ifade edebiliriz. Askeri unsurlar güvenliği ön plana çıkartarak daha çok içe dönük ve kapalı faaliyetler icra etmektedirler.

2.2.5.3.Sivil Unsurlar

1948 yılında başlayan ilk barış operasyonundan itibaren asker olmayan kişiler çeşitli görevler üstlenerek barış operasyonlarında yer almıştır. Ancak bu kişiler askeri unsurların birer parçası olarak değerlendirilmiştir.1964 yılında başlayan UNFICYP ele aldığımızda Sivil İşler Bölümü'nün 1998 yılında kurulduğunu görmekteyiz (UNFICYP, 2021). Bu kapsamda sivil kişilerin ayrı birer unsur olarak kabul edilmesinin BM'nin barış operasyonlarında ortaya koyduğu dönüşüm ile mümkün olduğunu ifade edebiliriz.

Barış operasyonlarının çok boyutlu hale gelmesi ve yürütmüş olduğu görevlerde meydana gelen değişiklikler sivil personel sayısının artmasına sebep olmuştur. Başka bir bakış açısı ile insani yardımların ulaştırılması, insan haklarının desteklenmesi, hukukun üstünlüğün güçlendirilmesi, siyasi uzlaşma süreçlerinin geliştirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın tesis edilmesi, ekonomik araçların etkin hale getirilmesi görevleri zaten sivil unsurları ilgilendirilen görevlerdir. Bu görevlerin barış operasyonlarının ana görevleri olması nedeniyle sivil personel sayısının artması doğal bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (United Nations, 2021).

Sivil unsurlar yukarıda sayılan görevlere ek olarak sağlık, eğitim, sosyal ve kültürel alanlarda faaliyetler yürütmektedir. Çatışma bölgelerinde gençlerin topluma kazandırılması için de yoğun faaliyetleri söz konusu olmaktadır.

Sürdürülebilir barış çerçevesinde sivil unsurların faaliyet alanları olabildiğine genişlemiştir. Operasyonların planlanmasında dikkate alınmayan hususlar günümüzde planlamaya dahil edilerek çatışma sonrası barış inşa sürecinin hızlanması ve sürdürülebilir barışın kalıcı olarak tesis edilmesi amaçlanmaktadır.

2.2.6. Barış Koruma Operasyonlarının Dönüşümü

BM tarafından yürütülen barış koruma operasyonlarının İkinci Dünya Savaşı'nın hemen akabinde ortaya çıktığı göz önünde bulundurulduğunda barış koruma operasyonlarında dönüşüm bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Barış koruma operasyonlarının fonksiyonel ve yapısal olarak zamanın ruhuna ayak uydurması ile amacına ulaşabileceği genel bir kanı olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası güvenlik konusunun değişmesi ve güvenliğin merkezine bireyin yerleştirilmesi ile BM'nin gündemine insani güvenlik, sürdürülebilir kalkınma, sürdürülebilir barış gibi kavramlar girmiştir. Bu kavramların BM gündemine alınması dönüşümü tetikleyen önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle sürdürülebilir barış kavramı barış operasyonlarının stratejisini, yapısını ve icra edilen görevleri önemli derecede dönüştürmüştür. Sürdürülebilir barış kavramı çerçevesinde icra edilen barış operasyonları bu dönüşüm sürecinin merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda özellikle 1990'lı yıllar sonrasında barış koruma operasyonları sürdürülebilir barış çerçevesinde icra edilmiştir. Bu dönüşüm

süreci “birinci ve ikinci nesil barış operasyonları” olarak literatürde incelenmektedir. Birinci nesil barış operasyonları geleneksel çizgide icra edilirken ikinci nesil barış operasyonları sürdürülebilir barış çerçevesinde icra edilmiştir.

Birinci nesil barış operasyonları daha çok devletler arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklarda görev üstlenen barış operasyonlarıdır. Misyona, sınır ihlallerinin ve ateşkesin gözlemlenmesi, tampon bölgelerinin oluşturulması, silahsızlandırılmanın denetlenmesi gibi daha çok askeri nitelikli görevler verilmiştir. Genel itibarıyla bu operasyonların icra edildiği uyuşmazlık bölgeleri ABD ve SSCB'nin çıkar çatışması yaşadığı bölgeler olarak karşımıza çıkmaktadır. BM'nin bu bölgelerde icra ettiği barış operasyonları ile doğrudan ABD ve SSCB'nin karşı karşıya gelmesini önleyici bir rol üstlenmiştir (Demirdöğen, 2006, s. 241).

Birinci nesil barış operasyonları üç sac ayağı üzerine inşa edilmiştir. Bunlar; onay (consent), tarafsızlık (impartiality), minimum güç kullanımı (the minimum use of power) olarak karşımıza çıkmaktadır. Barış koruma gücünün çatışma bölgesine konuşlanmasından önce çatışan tarafların gücün görev tanımına, oluşumuna ve emir-komuta edecek yetkili personele onay vermesi öncelikli bir şart olarak aranmaktadır. Bu şart icra edilecek barış koruma operasyonunun daha sağlıklı olarak yürütülmesi maksadıyla zorunluluk olarak kabul edilmektedir. Çatışan tarafların rızası olmaksızın çatışma bölgesine BM gücünün yerleştirilmesi birinci nesil barış operasyonlarında söz konusu değildir. Çatışma bölgesine yerleşen BM gücü görevini tarafsızlık içerisinde ve yalnızca meşru müdafaa şartı haiz olmak üzere minimum güç kullanımı ile sürdürebilmektedir. Minimum güç kullanımı, birinci nesil barış operasyonlarının en zayıf noktasını oluşturmaktadır (Bulut, 2008, s. 8).

Soğuk Savaşın sürdüğü dönem boyunca on üç (13) Barış Koruma operasyonu icra edilmiştir. ONUC (United Nations Operation in Kongo- BM Kongo Operasyonu) hariç diğer barış koruma operasyonlarında silahlı güç kullanımına doğrudan yetki verilmemiştir. İcra edilen operasyonlarda zora başvurulmamış ve geleneksel ilke ve görevlerin dışına çıkılmamıştır (Demirdöğen, 2006, s. 241).

İkinci nesil barış operasyonlarının nitelikleri ise BM Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali tarafından hazırlanan raporda ortaya konulmuştur. Ghali, tarafından hazırlanan bu rapor barış koruma operasyonlarında yeni bir sayfa açılmasını sağlamıştır (Bilgin, 2020, s. 180). Raporda, askeri güç unsurunun geleneksel barış koruma operasyonlarına göre daha ağır silahlarla donatılması, BM askerlerine meşru müdafaa şartı haricinde kuvvet kullanımı yetkisi verilmesi, barışın ve ateşkesin gerektiğinde güç kullanımı ile sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Yine operasyonların başlaması için tarafların rıza gösterme şartının kaldırılması raporda yerini almıştır (Ghali, 1992).

İkinci nesil barış operasyonlarının başarıya ulaşması maksadıyla görevlendirilen personel yapısında önemli bir artış söz konusu olmuştur. Birinci nesil barış operasyonları sadece askeri güç unsurundan oluşurken ikinci nesil barış operasyonlarına polis gücü ve sivil unsurlar da

dahil edilmiştir. Özellikle sivil personel sayısında yaşanan artış sosyal, siyasi, ekonomik ve insani yönüyle barışın kalıcı olarak sağlanması noktasında önemli bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdem, 2007, s. 50).

İkinci nesil barış operasyonlarında BM gücüne verilen görevler farklılaşmış, karmaşıklaşmış ve sayısı artmıştır. İkinci nesil barış operasyonları devlet dışı mekanizmalar ve denetlenemeyen unsurlara yönelik askeri ve sivil unsurların iş birliği içerisinde icra edilmiştir. BM askeri güç unsurları asli görevlerinin icrasının yanında BM'ye ait sivil unsurların güvenli bir ortamda çalışmalarını sağlamaya çalışmıştır. Önleyici konuşlandırma, çatışma ortamının paramiliter milislerden arındırılması, barışın ve güvenliğin tesis edilmesi, seçimlerin izlenmesi, insani yardımların sağlanması, göçmenlerin yerleştirilmesi gibi görevler ikinci nesil barış operasyonlarında icra edilmiştir (Demirdöğen, 2006, s. 246).

Barış operasyonlarında görevlendirilen personel yapısının ve misyona verilen görevlerin değişmesi ile geleneksel barış operasyonu çizgisinden vazgeçilerek, sürdürülebilir barış çerçevesinde icra edilen barış operasyonlarına dönüşümün en önemli sac ayağını oluşturmaktadır. Askeri unsurlarca icra edilebilecek görevler yerini sivil unsurlarca icra edilecek görevlere bırakmıştır. Bu bağlamda ikinci nesil barış operasyonlarının sürdürülebilir barış çerçevesinde icra edildiği kabul edilebilir. BM'nin icra ettiği ikinci nesil barış operasyonları dönüşümün bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Değişen güvenlik anlayışı ve BM'nin barış operasyonlarında karşılaşmış olduğu güçlükler nedeniyle BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın talimatıyla 2000 yılında Barışı Koruma Paneli Raporu (Brahimi Rapor) hazırlanmıştır. Bu rapor, BM barış operasyonlarında Soğuk Savaş döneminden doktrin ve stratejilerinin ivedi olarak güncelleştirmesini tavsiye etmektedir. Rapora göre insani krizleri önleme, insani kriz yönetim stratejileri unsurlarının belirlenmesi, ulus inşası ve sivil toplumun rolünün desteklenmesi BM barış operasyonlarının öncelikli görevi haline gelmiştir. Yine rapor ulus inşası ve sivil yaşamın rehabilitasyonu kapsamında geniş bir yelpazeye sahip demokratik kurumların oluşturulmasının önemini vurgulamaktadır. Hukukun üstünlüğünün oluşturulan demokratik kurumlarca sağlanabilmesi için sivil polis ve sivil toplum örgütlerinin görevlerini yerine getirmesi gerektiği ifade edilmiştir (Hürsoy, 2006, s. 203).

BM barış operasyonlarının dönüşümünü içeren Brahimi Raporu 20 başlıktan oluşmaktadır. Görevlendirilen unsurların uzmanlık alanlarının çeşitlendirilmesi maksadıyla etkin kurumsal reformun yapılması, finansal desteğin artırılması, bölgesel örgütlerin Barış operasyonlarına dahil edilmesi ve gerekli iş birliğinin sağlanması gibi başlıkların diğer başlıklara nazaran raporda ön plana çıktığı ifade edilebilmektedir (Kiraz, 2020, s. 388).

2008 yılında yayınlanan Capstone Doktrini olarak da bilinen "BM Barışı Koruma Operasyonları: İlkeler ve Rehber" rapor ise Barış koruma operasyonlarının, planlamasından geri çekilmesine kadar izlenecek strateji ve yöntemlerin daha kurumsal ve standartlaşmış bir

çizgiye oturtulmasını sağlamıştır. Raporun giriş bölümünde, sürdürülebilir bir barış tesis etme amaçlı ve çok daha geniş kapsamlı uluslararası çabaların bir parçası olarak uygulanan çağdaş BM barış operasyonlarının doğasını, kapsamını ve temel faaliyet alanı tanımlamasının yapılmaya çalışıldığı belirtilmiştir (United Nation, 2008).

Raporda BM Barış operasyonlarının yıllar içinde barışı koruma, ateşkesinin gözetilmesi ve devletler arası savaşlar sonrasında kuvvetleri ayırmayı amaçlayan temel askeri modelden, sürdürülebilir barışın temellerini atmak için, askeri, polis ve sivil olmak üzere pek çok unsurun bir arada çalıştığı karmaşık bir modele dönüştüğü ifade edilmiştir. Sürdürülebilir barış ve kalkınmanın temelini atılması için şiddet içeren çatışmaların yapısal nedenlerinin ortaya konulmasına ve devletin temel kurumlarının meşru kapasitelerinin artırılmasına vurgu yapılmaktadır (United Nation, 2008).

Sürdürülebilir barışın sağlanması ve çatışmanın tekrarlanmasının önlenmesi amacıyla BM Barış Operasyonu misyonunun aşağıda belirtilen en az şu dört alanda ilerleme kaydetmesi gerektiği ifade edilmiştir.

- Çatışma bölgesinde yer alan devletin asayişini sağlaması ve kamu düzenini koruma işlevini yeniden kazanması,
- İnsan hakları ihlallerinin önlenmesi ve hukukun üstünlüğün sağlanması,
- Meşru siyasi kurum ve katılımcılarının ortaya çıkmasına yardımcı olmak ve güçlendirmek
- Başta göçe zorlanmış bireyler olmak üzere tüm bireylerin sosyal ve ekonomik durumlarında iyileşme sağlamak (United Nation, 2008).

Sürdürülebilir barışın tesis edilmesi için BM barış güçlerinin, çatışan silahlı gruplara yönelik olarak “Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden Bütünleşme (Disarmament, demobilization and reintegration (DDR) of combatants)” çalışmalarına ağırlık vermesi ve bu çalışmaların genel itibarıyla şeffaf, etkili ekonomik ve sivil denetim sistemleri tarafından desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çatışan bireylerin sosyo-ekonomik durumlarının iyileştirilmemesi ve alternatif geçim kaynaklarının oluşturulmadığı durumlarda sürdürülebilir barışın tesis edilmesinin zor olacağı belirtilmiştir (United Nation, 2008).

BM'nin sürdürülebilir barışı temel alan barış operasyonlarına yönelik reform çalışmaları 2010'lu yıllarda da devam etmiştir. 2014 yılında Genel Sekreter Ban Ki-Moon tarafından “BM Barış Operasyonlarına Yönelik Yüksek Düzeyli Bağımsız Paneli” icra edilmiştir (Kiraz, 2020, s. 388). Düzenlenen panelde BM Barış Operasyonlarının durumu ve gelecekte ortaya çıkması muhtemel ihtiyaçları ele alınmıştır. Panelde farklı uzmanlık ve deneyime sahip bireylerin bir araya gelmesi sağlanarak, çatışmaların değişen doğası, BM Barış Operasyonlarının optimal görev süresi, barış inşasında yaşanan güçlükler, insan hakları ve sivillerin korunması, BM Barış Operasyonlarına kazandırılması gereken beceriler ve misyonlarda karşılaşılan sorunlar olmak üzere diğer pek çok konu masaya yatırılmıştır (United Nations, 2014).

BM barış operasyonlarına yönelik doğrudan ortaya konulan son çalışmalardan birisi de mevcut Genel Sekreter Guterres'in başlatmış olduğu "Barışı Koruma Hareketi'dir (Action for Peacekeeping-A4P). Başlatılan harekette 8 farklı alanda barış operasyonlarının etkinliğinin artırılması hedeflenmiştir. Bu sekiz alandan birisi "Sürdürülebilir Barış Üzerinde Barış Gücünün etkisini Güçlendirmek" olarak belirlenmiştir (United Nations, 2020).

Sonuç olarak BM 1947 yılında başlatmış olduğu barış operasyonlarını günümüzde de sürdürmektedir. Barış operasyonlarının amacına ulaşabilmesi için sürekli bir değişim ve dönüşüm içerisinde olması bir zorunluluktur. Bu değişim ve dönüşüm başta sosyo-ekonomik ve teknolojik gelişmeler olmak üzere çeşitli kaynaklardan beslenmektedir. 1990'lı yıllardan günümüze kadar beslediği ana kaynak ise sürdürülebilir barış kavramı olmuştur. Sürdürülebilir barış kavramının BM'nin gündemine alınması barış operasyonlarını yapısal ve fonksiyonel olarak doğrudan etkilemiş ve operasyonların dönüşüm geçirmesine neden olmuştur.

2.3. Sürdürülebilir Barış Çerçevesinde BM Barış Operasyonlarının Değerlendirilmesi

Uluslararası barışın ve düzenin korunması amacıyla 1945 yılında başlayan BM'nin günümüzde de süren serüveni zamanla bir takım stratejik değişimlere uğramıştır. Özellikle Güvenlik Konseyi'nin uyuşmazlık konularında barışın yeniden tesis edilmesinde izlediği politika ve yürürlüğe koyduğu uygulamalar değişiklik göstermiştir. Bu dönemde meydana gelen en büyük değişiklik sürdürülebilirlik ile insani müdahale kavramlarının yeniden yorumlanması ve bu yorumlamaların BM nezdinde uluslararası ilişkilerde pratik haline getirilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

1991 yılında SSCB'nin dağılması ve fiili olarak Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber özellikle ABD'nin başını çektiği bazı devletler için güvenlik konusu bir dönüşüm içerisine girmiştir. Bu dönüşüm içerisinde konvansiyonel olmayan tehditler daha fazla ön plana çıkartılarak birey, toplum ve grupların güvenlik gereksinimleri öncelikli hale getirilmiştir. Başka bir ifade ile güvenliğin ana konusu birey yani insan olmuştur. Uluslararası İlişkiler ve onun ana alanlarından biri olan güvenlik çalışmalarında da bu konu daha fazla yer kaplamaya başlamıştır (Odalı, 2006, s. 4).

Güvenliğin merkezini bireyin oluşturmasıyla beraber uluslararası güvenliğin sağlanmasının en önemli kurumu olan BM de dikkatini birey güvenliğine yöneltmiştir. Yine bu husus BM tarafından yürütülen barış koruma operasyonlarına da yansımıştır. 1990'lı yıllarla beraber barışın tesis edilmesinde insan hakları ve bu bağlamda insani güvenlik ve yardım konusu daha fazla ön planda tutulmuştur.

1994 yılında hazırlanan İnsani Gelişme Raporu ile "insani güvenlik" kavramı ilk kez kurumsal olarak BM'nin gündemine girmiştir. Hazırlanan raporda insani güvenlik kavramı korkudan

kaçınma ve yokluktan kaçınma olarak iki temel boyutta ele alınmıştır. Korkudan kaçınma ile fiziksel, psikolojik ve cinsel olarak her türlü şiddetten uzak olunması ifade edilirken, yokluktan kaçınma ile sağlık, gıda, eğitim gibi konular ele alınmıştır (Arıöz, 2020, s. 145).

1994 yılında hazırlanan rapor insani güvenlik konusunu ele almıştır. Rapor, ilk olarak çevre sorunları ile gündeme gelen “sürdürülebilirlik” kavramını insani gelişme kavramı ile bütünleştirmeye çalışmaktadır. Çevrenin dikkate alınmadığı ekonomik gelişmenin ilerde daha büyük sıkıntıların ortaya çıkmasına neden olacağı ve bu sıkıntılardan gelecek nesillerin etkileneceği dile getirilmektedir. Bu yüzden insani yaşam hakkının ihlal edilmemesi için insani gelişmenin herkes için sürdürülebilir bir zemine oturtulması gerekmektedir. Yine raporda 21.yüzyılda insan güvenliğinin tehdit eden konular ekonomik, gıda, sağlık, kişisel, çevre, yerel ve politik güvenlik olmak üzere yedi başlık altında ele alınmıştır (Akder, 1994, s. 32).

Raporun devamında 1987- 1994 yılları arasında önemli bir silahsızlanmanın söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Ancak silahsızlanmadan ayrılan bu fonun hangi alanda kullanıldığı bilinmemekle beraber insani gelişime de katkısı olmamıştır. Bu yüzden silahsızlanma ile yakalanan bu barış düzeninde insani gelişmeye de yeterli ekonomik fon ayrılması gerektiği ifade edilmiştir. Yine raporda silahsızlanma ile yeni güvenlik anlayışının hâkim bir düzenin tesis edildiği ve bu düzenin yeni iş birliğine kapı araladığına vurgu yapılmıştır (Akder, 1994, s. 33).

İnsani Gelişme Raporu ve sürdürülebilir barış kavramı göz önünde bulundurulduğunda BM tarafından icra edilen barış operasyonları bölgenin sosyal, siyasal, eğitim, sağlık, ekonomi gibi alanlarında gerekli altyapının oluşturulmasını ve altyapıların taraflar tarafından tek başına sürdürülmesini amaçlamaktadır. Hiç şüphe yok ki tüm bu altyapı çalışmalarına başlamadan önce bölgede yaşayan insanların can ve mal güvenliği sağlanmalı, gıda ve su gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.

Bu bağlamda 1990’lı yıllarda ortaya çıkan uyuşmazlıklarda BM Güvenlik Konseyi’ni barış operasyonu kararı almaya yönlendiren temel neden uluslararası barışın tesis edilmesi olmayıp bölgede yaşayan insanların güvenliğin sağlanması ve ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. BM, öncelikle insanların güvenliğini sağlamasına müteakip uyuşmazlığın barışa kavuşturulmasını amaçlamaktadır Uluslararası ilişkiler literatüründe insanların güvenliğini sağlanması ve temel ihtiyaçlarının karşılanması “insani müdahale” veya “insancıl hukuk” kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsani müdahale ve insancıl hukuk kavramlarının farklı yaklaşımlar temelinde birden çok tanımlamaları olmasına rağmen insancıl hukuku “*Savaşan veya silahlı çatışma durumlarının etkilerini sınırlandırmak amacıyla insanlara (savaşan insanlar ve tüm siviller dahil olmak üzere) yapılması gerekli asgari davranış ve yardıma dair kurallar bütünü*nü içeren bir hukuk dalıdır.” şeklinde tanımlamak mümkündür. Başka bir deyişle insancıl hukuk silahlı çatışmalarda insanların korunmasını sağlayan kurallar bütünüdür (Tütüncü, 2012, s. 1). Bu

kapsamda insani müdahaleyi ise insancıl hukukun gerekliliğini yerine getirilmesi maksadıyla yoğunluk olarak askeri güç kullanılan bir müdahale türü olarak tanımlayabiliriz.

Literatürde insani müdahale ise “*öncelikle bir ya da birden fazla devletin bir başka devletin halkının bir bölümünü ya da tamamını soykırım ya da insan hakları ihlallerinden korumak amacıyla yapılan silahlı müdahalelerdir*” şeklinde tanımlanmıştır. Yine Avrupa Parlamentosu insani müdahaleyi, “*Bir devletin vatandaşlarının ve/veya o ülkede oturanların insan haklarının, başka bir devlet ya da devletler tarafından, kuvvet kullanma tehdidi ya da kuvvet kullanma suretiyle korunmasıdır.*” şeklinde belirtmiştir (Demirel, 2013, s. 153).

Bu iki tanımlama göz önünde bulundurulduğunda silahlı kuvvet kullanımı veya kuvvet kullanımı tehdidi ortak olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuvvet kullanımı 1945 BM Sözleşmesinin 2.maddesine göre yasaklanmıştır. Kuvvet kullanımı yine BM Sözleşmesi'nin 7. bölümüne göre kademeli olarak uluslararası barış ve güvenliğin yeniden tesisi amacıyla Güvenlik Konseyi'ne verilmiştir (BM, 1945).Bu kapsamda insani müdahale yetkisi barış koruma operasyonlarında olduğu gibi Güvenlik Konseyine ait olduğunu ifade edebiliriz.

1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bu bağlamda Soğuk Savaşın sona ermesi Güvenlik Konseyi'nin uyuşmazlıklara yaklaşımında farklılık yaratmıştır. Güvenlik Konseyi'nin insani müdahale konusunu merkeze aldığını ifade edebiliriz. Soğuk Savaş döneminde sadece 13 barış operasyonu düzenlenmesine rağmen Soğuk Savaş sonrası düzenlenen barış operasyonu sayısında önemli bir artış söz konusu olmuştur (Yılmaz, 2015, s. 18). Bu barış operasyonlarının temel amacı insan hakları ihlallerini önlemek ve uluslararası barışın tesis edilmesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Barış operasyonlarında görülen bu artışın farklı bir nedeni ise barış konusunun hegemonyaya sahip ülkeler tarafından farklı şekilde ele alınmasının bir göstergesi olduğu ifade edilebilir. ABD ve SSCB arasında yaşanan çıkar çatışması yüzünden her iki ülke tarafından uyuşmazlıklara farklı şekilde yaklaşmıştır. Ortaya çıkan uyuşmazlıklarda birisinin çıkarı diğerinin kaybı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda Güvenlik Konseyi'nin oy mekanizması uyuşmazlıklara müdahaleyi engelleyici bir rol oynamıştır (Yılmaz, 2015, s. 18).

Yine Soğuk Savaş sonrası ABD'nin uyuşmazlıklara yaklaşımında söylem değişikliğine gittiğini ifade edebiliriz. ABD, Soğuk Savaş sürerken uyuşmazlıklara müdahale edilmesini meşru müdafaa, ABD vatandaşlarının korunması veya meşru gördüğü hükümetin müdahale çağrısı gibi nedenlerle düzenlendiğini vurgulamıştır. Ancak Soğuk Savaş sonrası bu söylemlerini değiştiren ABD, insani müdahale veya teröre karşı savaş nedenleriyle müdahaleler gerçekleştirdiğini ifade etmiştir (Batır, 2011, s. 119).

Soğuk Savaş sonrası dönemde uyuşmazlıkların önlenmesi ve bu maksatla uluslararası barışın ve güvenliğin yeniden tesisi için sürdürülebilir barış çerçevesinde karşımıza çıkan bir diğer husus ise uyuşmazlıklarda bölgesel örgütlerin daha fazla yer almaya başlamasıdır. BM

Antlaşmasına göre bölgesel örgütler BM Antlaşmasının genel ruhuna aykırı olmayacak şekilde uyuşmazlıkların çözümünde rol alabilmektedir (BM, 1945).

BM Antlaşması'nda böyle bir açık madde bulunmasına rağmen Soğuk Savaş dönemi boyunca bölgesel örgütler çatışma yönetimi ve barış koruma faaliyetleri konularında yer almaktan geri durmuşlardır. Bölgesel örgütlerin çatışma yönetimi konusuna sağlaması muhtemel avantajlar göz önünde bulundurulduğunda bölgesel örgütlerin çatışma yönetimine katılmasının önemi büyüktür. Ancak bölgesel örgütler Soğuk Savaş dönemi sonrası çatışma yönetimine dahil olabilmıştır. Soğuk Savaş'ın bitmesi, bölgesel örgütler için bir nevi dönüm noktası olarak karşımıza çıkmaktadır (Kiraz, 2019, s. 22).

Bölgesel örgütlerin BM Barış Operasyonlarına dahil edilmesi 1992 yılında eski BM Genel Sekreteri B. Boutros-Ghali tarafından hazırlanan "Barış İçin Bir Gündem" (An Agenda For Peace: The Role of United Nations) adlı rapor ile gündeme gelmiştir. Genel sekreter raporun hazırlanmasında hükümetlerin, bölgesel örgütlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve birçok ülkeden kurum ve bireylerin kendisine ilettiği fikirlerden ve önerilerden faydalandığını ifade etmiştir (Ghali, 1992, md.4).

Raporda dünyanın yeni bir geçiş dönemine girdiğini ulusal sınırların bulanıklaştığını, milliyetçilik ve egemenlik temelli iddiaların ortaya çıktığını, etnik-dini-sosyal-kültürel ve terör tehditlerin artış gösterdiğini ifade etmiştir. Ghali, sıraladığı nedenlerden dolayı ortaya çıkacak uyuşmazlıkların silahlı çatışmaya dönüşmeden hızlı bir şekilde çözülmesi için BM ile iş birliği içinde bölgesel örgütler tarafından "önleyici diplomasinin" uygulanmasını önermektedir. Uyuşmazlık içerisinde olan ülkeler arasında çatışma ihtimalini azaltmak amacıyla bölgesel örgütlerin karşılıklı güven ve iyi niyetin kurulması için BM tarafından gerekli desteğin sunulacağı yine raporda belirtilmiştir (Ghali, 1992, md.11.23,24.).

Bölgesel örgüt tanımının BM Antlaşması 'nda keskin hatlarla çizilmediğini ifade eden Ghali uluslararası barışa ve güvenliğe destek sunacak her türlü siyasi, ekonomik veya sosyal bir bölgesel örgütün barış çalışmalarında yer almasını tavsiye etmektedir. Uluslararası barışa yönelik herhangi bir tehdit durumunda ana sorumluluk BM'ye ait olmak üzere bölgesel örgütlerin, önleyici diplomasi, barış koruma, barışı sağlama ve ihtilaf sonrası barışı tesis etme aşamalarının tümünde yer alması gerektiğini ifade etmiştir. Bölgesel örgütlerin barış çalışmalarına katılımının Güvenlik Konseyinin yükünü hafifleteceğini, uluslararası meselelerde daha derin bir katılımın sağlanacağını, uzlaşma ve demokratikleşme duygusuna katkıda bulunabileceğini savunmaktadır (Ghali, 1992, md.61-64.).

BM tarafından bölgesel örgütler, Ghali tarafından hazırlanan söz konusu raporun göz önünde bulundurulması ile iş birliği içerisinde uyuşmazlıklara müdahil edilmişlerdir. Bölgesel örgütler, genellikle uyuşmazlığın silahlı çatışmaya henüz dönüşmemesinden önce arabuluculuk gibi barışçıl faaliyetler yürütmüşlerdir. Çünkü Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın

53. maddesine göre bölgesel örgütler BM Güvenlik Konseyi'nin onayı olmadan hiçbir askeri güç kullanamamaktadır (BM, 1945, md.53)

Bu kapsamda Batı Afrika ülkesi Liberya'da ortaya çıkan iç savaşın önlenmesi amacıyla oluşturulan UNOMIL (United Observer Mission in Liberia- BM Liberya Gözlem Misyonu) öncesi Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) arabuluculuğunda Cotonou Antlaşması'nın taraflarca imzalanması, yine bir Batı Afrika ülkesi olan Sierra Leone'de silahlı çatışmaların önlenmesi amacıyla oluşturulan UNOMSIL (United Nations Observer Mission in Sierra Leone – BM Sierra Leone Gözlem Misyonu) öncesi Afrika Birliği Örgütü (OAU) ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) arabuluculuk girişimlerinde bulunması BM'nin bölgesel örgütler ile barışçıl faaliyetlerde iş birliği yapmasına örnek teşkil etmektedir (Yılmaz, 2015, s. 58-72).

BM'nin bölgesel örgütler ile iş birliğinin bir başka çeşidi ise Bosna-Hersek'te karşımıza çıkmaktadır. Yugoslavya krizinin genel olarak çözülmesi, barış ve güvenlik şartlarının yeniden oluşturulması amacıyla Hırvatistan'da Şubat 1992'de UNPROFOR (United Nations Protection Force- BM Koruma Gücü) oluşturulmuştur. UNPROFOR'un görevi, Hırvatistan'daki üç "Birleşmiş Milletler Koruma Alanının" (UNPA) askersizleştirilmesini ve bu bölgelerde yaşayan tüm kişilerin silahlı saldırı korkusundan korunmasını sağlamak olarak belirlenmiştir. Ancak UNPROFOR'un bölgede sürdürdüğü askeri varlığa rağmen silahlı çatışmaların önüne geçilememiş ve insani yardım faaliyetleri sağlıklı bir şekilde yürütülememiştir. Bununla birlikte UNPROFOR bünyesinde BM askerleri de silahlı çatışmalardan etkilenmiştir (UNPROFOR, 2021).

Misyonun amacına ulaşması, BM askerlerinin korunması, bölgede oluşturulan uçuş yasağının kontrol edilmesi, insani yardım faaliyetlerinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla Birleşmiş Milletler, gerektiğinde hava gücü kullanma yetkisiyle NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) ile iş birliğine gitmiştir (UNPROFOR, 2021). UNPROFOR misyonu Mart 1995' te sona erdirilmiş ve silahlı çatışmaların çok fazla şiddetlenmesi ve Dayton Barış Antlaşması'nın imzalanması üzerine NATO güçleri IFOR (Implementation Force- Uygulama Gücü) adı altında misyonu devir almıştır (Yılmaz,2015, s. 52).

BM ve NATO'nun Yugoslavya'nın dağılması sonrasında ortaya çıkan uyuşmazlıkta yürütmüş olduğu bu iş birliği barışçıl faaliyetlerden farklı olarak askeri güç içermektedir. Bu yönüyle diğer misyonlarda yapılan iş birliklerinden farklılık arz etmektedir.

2000'li yıllarla beraber "sürdürülebilir barış" kavramının BM belgelerinde daha sık yer aldığını ve BM'nin barış koruma operasyonlarında bu kavramı ana çerçeve yaptığını görmekteyiz. 16 Eylül 2005 yılında BM Genel Kurulu'nda alınan karar ile sürdürülebilir barışın sağlanması, barış inşası ve uzlaşmaya yönelik koordineli, tutarlı ve entegre bir yaklaşımın kurumsal olarak ortaya konulması, çatışma sonrası yeniden entegrasyon ve yeniden yapılanmaya yönelik özel ihtiyaçlarının giderilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması amacıyla danışmanlık

organı olarak çalışacak “Barış İnşası Komisyonunun” kurulmasına karar verilmiştir (United Nations, 2005).

Alınan kararda Barış İnşası Komisyonunun, BM bünyesindeki ve dışındaki tüm ilgili aktörlerin çatışma sonrası toparlanma için gerekli yeniden yapılanma ve kurum oluşturma çabalarına odaklanması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca komisyon, sürdürülebilir kalkınmanın temelini oluşturmak için bütüncül stratejiler geliştirmek ve stratejilerin uygulanabilmesi için finansal kaynağın sağlanmasına yardımcı olmak için görevlendirilmiştir. Komisyonun her yıl Genel Kurul’a yıllık faaliyet raporu sunması kararlaştırılmıştır (United Nations, 2005).

Sürdürülebilirlik kavramının başta barış ve güvenlik olmak üzere BM’nin çalışma yürüttüğü hemen hemen her alanda ortaya konulan hedefler bağlamında gündeme alınması ise “Gündem 2030” çalışması ile söz konusu olmuştur. Eylül 2015’de “BM Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi” ile dünyada yoksulluğu azaltmak, eşitsizlik ve adaletsizlikle mücadele etmek ve iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini azaltmak maksadıyla toplamda 17 alanda 169 hedef belirlenmiş ve BM üye ülkeleri için 15 yıl sürecek yol haritaları ortaya konulmuştur (UNDP, 2015).

BM Ekonomik ve Sosyal İşler Bölümü (UNDESA) tarafından takip edilen ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) olarak kavramlaştırılan amaçlardan biri ise “Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlardır”. Sürdürülebilir kalkınmanın söz konusu olabilmesi için barışın ve istikrarın tesis edilmesi, insan haklarına saygı duyulması ve hukukun üstünlüğün sağlanması şarttır. Bu bağlamda süregelen ve ortaya çıkması muhtemel çatışmaların ve şiddet sarmalı durumların ortadan kaldırılması genel bir amaç olarak belirlenmiştir. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar alanında 10 hedef ortaya konulmuştur (UNDP, 2015).

BM Barış operasyonlarına sivil ve yerel unsurların daha fazla dahil edilmesi, barış operasyonlarında geçiş sürecinde ev sahibi ülkelere barış inşasında daha fazla destek olmak, barış gücünün siyasi alanda etkilerini artırmak, barış operasyonlarının daha fazla insanı koruma şemsiyesi altına alma ve bunu gerçekleştirmek, barış koruma gücü unsurlarının daha fazla desteklenmesi ve geliştirilmesi gibi amaçlar ifade edilmiştir (United Nations, 2020).

Sonuç olarak BM’nin atmış olduğu tüm bu adımlar göz önünde bulundurulduğunda uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması için gerçekleştirilen barış operasyonlarının meşruiyetini, uygulanış biçimini, içerdiği unsurları ve amaçlarını standart bir kalıba oturtmaya çalışmaktadır. Günümüzde daha fazla devlet dışı aktörün silahlı çatışmaya dahil olması ile BM’nin barış operasyonlarında nihai amacı sürdürülebilir kalıcı bir barışın inşası için gerekli ortamı sağlamak ve altyapıyı oluşturmaktır (Kiraz, 2020, s. 388).

3. BÖLÜM

SÜRDÜRÜLEBİLİR BARIŞ ÇERÇEVESİNDE BM BARIŞ KORUMA OPERASYONLARININ İNCELENMESİ

Bireyin merkeze alındığı güvenlik yaklaşımında temel ihtiyaçların yanında diğer zorunlu olmayan ihtiyaçların da giderilmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda özellikle çatışma bölgelerinde etkilenen bireylerin sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçları da karşılanmaya çalışılmaktadır. Yine çatışmaya neden olan yapısal ve sosyal nedenlerin de çözüme kavuşturulması hedeflenmektedir.

Sürdürülebilir barış anlayışı bu noktada devreye girerek barış ve güvenliğin kalıcı olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Sürdürülebilir barış, bireyin merkeze alındığı güvenlik yaklaşımını kavramlaştırılmamıza ve daha iyi anlamlandırmamıza yardımcı olmaktadır. Bu yüzden BM taraf olduğu uyuşmazlıklarda uluslararası barış ve güvenliği kalıcı olarak tesis etmek maksadıyla sürdürülebilir barış anlayışını benimsemiştir. İcra edeceği barış operasyonlarının planlamasını sürdürülebilir barış anlayışı ile yapmaktadır.

Sürdürülebilir barış anlayışını geniş anlamda ele aldığımızda oldukça kapsayıcı olduğu göze çarpmaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda BM barış operasyonlarını sürdürülebilir barış anlayışı ile incelemesini yaparken sınırlandırma yoluna gidilerek inceleme belirlenen kriterler doğrultusunda yapılacaktır. Bu kriterler;

- Barış operasyonlarında görevlendirilen unsur yapısı,
- Görevlendirilen personel sayısı,
- Barış operasyonlarına verilen görevler,
- Barış operasyonunun üstlenmiş olduğu askeri nitelik taşımayan görevler olarak belirlenmiştir.

Yapılan incelemelerin daha anlaşılır olması maksadıyla uyuşmazlığın nedenleri ve tarihsel süreci kısaca ele alındıktan sonra bu kriterler bağlamında yapısal ve fonksiyonel dönüşümleri incelenecektir.

Çalışmada BM'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamak üzere müdahale ettiği üç uyuşmazlık üzerinden sürdürülebilir barış kavramı incelenecektir. Bu üç uyuşmazlık belirlenirken uyuşmazlığın nedenleri, tarafları, şiddet boyutu, BM'nin karar alma süreci, BM'nin izlediği strateji gibi konular göz ardı edilmiştir. Üç uyuşmazlığın belirlenmesinde sadece başlama tarihleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda barış operasyonlarının başlama tarihleri arasında belirli bir zaman dilimi farklılığının olması göz önünde bulundurulmuştur. Bu zaman diliminin belirlenmesinde ise Soğuk Savaş bir nirengi noktası olarak kabul edilmiştir. Soğuk Savaş dönemi ile Soğuk Savaş döneminin bittiği yakın ve uzak tarihler birer zaman dilimi olarak kabul edilmiştir.

3.1. Kıbrıs BM Barış Koruma Gücü (UNFICYP)

Kıbrıs BM Barış Koruma Gücü, 1964 yılında başlayan ve BM'nin günümüzde de sürdürmüş olduğu uzun soluklu bir barış operasyonudur. Bu operasyon geleneksel anlayış ile başlamış olmasına rağmen sürdürülebilir barış anlayışına zaman içerisinde dönüşmüştür. Özellikle Soğuk Savaş dönemi zamanında başladığını göz önünde bulundurduğumuzda değişen güvenlik algısı, barış koruma gücünün yapısını ve görevlerini etkilemiştir. Başlangıçta sadece askeri unsurlarca icra edilen görevler söz konusu olmasına rağmen günümüzde değişik unsurların katılımı ile farklı görevler de icra edilmektedir.

Geleneksel anlayış ile başlayan Kıbrıs Barış Koruma Gücü, BM barış operasyonlarının sürdürülebilir barış anlayışından ne derece ve nasıl etkilendiğinin ortaya konulmasında önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu misyonun yapısına sonradan katılan unsurlar ve bu unsurlara verilen görevler sürdürülebilir barış anlayışı ile icra edilen barış operasyonlarını daha net anlamamızı sağlamaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda Kıbrıs Sorununun arka planı ortaya konulduktan sonra Kıbrıs Barış Koruma Gücü'nün yapısal ve fonksiyonel dönüşümü irdelenecektir.

3.1.1. Kıbrıs Uyuşmazlığının Arka Planı

Kıbrıs, tarih boyunca her zaman stratejik öneme sahip bir ada olmuştur. Stratejik olarak önemli olmasının en büyük etmeni şüphesiz ki coğrafi konumudur. Ticaret ve deniz ulaşımının sağladığı avantaj ile siyasi ve ekonomik güç yapılarının oluşmasına katkı sağlamıştır. Bölgede gücü elinde bulundurmak isteyen siyasi güçler mutlaka Kıbrıs'ı elde etme çabası içerisinde olmuştur. Bu bağlamda Kıbrıs'ın jeopolitik önemi geçmişten günümüze devam etmektedir (Baysoy, 2020, s. 3).

Kıbrıs Adasında Rum ve Türk olarak iki ana etnik grup yaşamaktadır. Osmanlı egemenliğinde Rumların huzur içinde Kıbrıs'ta yaşamaları tesis edilmiştir. Milliyetçiliğin dünya üzerinde yayılması ile birlikte adada yaşayan Rumlar, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanmasına müteakip Türklere karşı bağımsızlıklarını kazanma ve devamında Yunanistan'a bağlanma amacı ile çeşitli faaliyetlerde bulunmaya başlamıştır. Bu faaliyetleri *Enosis* olarak kavramlaştırılmıştır. *Enosis* faaliyetlerini hem Osmanlı hem de İngiliz yönetimi altında sürdürmüşlerdir. Yunanistan bu amacın gerçekleşmesi için Kıbrıslı Rumlara gerekli her türlü yardımı sunmuştur. Yunan ve Rum milliyetçilerine göre *Enosis* 'in gerçekleşmesi için adada bulunan Türk varlığının ortadan kaldırılması gerektiği her dönemde birinci öncelik olarak varlığını sürdürmüştür (Savrun, 2017, s. 11).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, adadaki Rumlar ve Yunanistan, *Enosis* faaliyetlerini hızlandırmıştır. 28 Şubat 1947 tarihinde Yunan Parlamentosu Kıbrıs'ın ilhaki konusunda karar çıkarmıştır. Rumlar ise adada referandum yapılması için BM'ye başvuruda bulunmuştur.

Kıbrıs'ın BM'nin gündemine alınması ise 1954 yılına kadar Yunanistan'ın başvurusuna kadar gerçekleşmemiştir. Ancak Türkiye'nin yoğun baskısı sayesinde self-determinasyon hakkının kullanılması BM tarafından reddedilmiştir. BM'den umduğunu bulamayan Rumlar, EOKA adlı terör örgütü ile o zamana kadar devam eden faaliyetlerini hızlandırmıştır (Vatansever, 2012, s. 1498).

O dönemde Kıbrıs üzerinde egemenlik haklarını elinde bulunduran İngiltere, Kıbrıs'ta çıkarlarının zarar görmemesi ve etkilenmemesi için adada yaşayan etnik grupların hamileri olarak görülen Yunanistan ve Türkiye ile iş birliğini zaruri olarak görmüştür. Bu kapsamda ilk olarak 1955 yılında Londra Konferansı düzenlenmiştir. Çözüm için barışçıl görüşmelerin başlamasına rağmen Rumlar, Türklere yönelik şiddet eylemlerine devam etmiştir. Türkler ise Rum saldırılarına karşı kurmuş oldukları Türk Mukavemet Teşkilatı ile karşılık vermeye başlamıştır. 1958 yılında artan çatışma ortamını engellemek amacıyla İngiltere öncülüğünde 11 Şubat 1959'da Zürih Antlaşması ve 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmalar ile 16 Ağustos 1960'ta Kıbrıs'ta iki toplumlu bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Türkiye, İngiltere ve Yunanistan garantör ülke olarak kabul edilmiştir. İngiltere ise Kıbrıs'ta askeri üs bulundurma hakkı elde etmiştir (Vatansever, 2012, s. 1501).

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile Türkiye ve İngiltere sorunun ortadan kalktığını ve çözüme kavuştuğunu düşünmüştür. Ancak Rumlar ve Yunanistan Enosis hayallerinden vazgeçmediklerini Anayasa'nın işletilmemesi yönünde yürüttükleri faaliyetler ile göstermiştir. Türk idarecileri ve yöneticileri karar mekanizmalarından uzaklaştırmaya çalışmışlardır. Yine yarım bıraktıkları şiddet eylemlerini sürdürmeye başlamışlardır (Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Kıbrıs Sorunu, her ne kadar BM'nin gündemine ilk olarak 1954 yılında Yunanistan'ın başvurusu ile girmiş olsa bile Kıbrıs üzerine BM'nin asıl mesaisi Rumların Akritas Planı adını verdikleri Türklere yönelik bir dizi şiddet eylemleri sonrası başlamıştır. Akritas Planı Türklere yönelik bir soykırım faaliyetidir. 21 Aralık 1963'de "Kanlı Noel" olarak adlandırılan şiddet eylemi Türklere yönelik bir soykırımın en kanlı örneğidir. Çok sayıda Türk şiddete maruz kalırken, Türklerin yurtlarını terk etmelerine neden olunmuştur. Kanlı Noel olayından sonra 27 Aralık 1963'te üç garantör ülkenin askerleri ile şiddetin önüne geçebilmek adına Barış Koruma Kuvveti oluşturulmuştur. Yeşil Hat adı verilen tampon bölge kurulmuş ve Lefkoşa ikiye bölünmüştür (Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Rum lider Makarios 1 Ocak 1964 tarihinde tek taraflı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşmalarını feshetmiştir. Rumların adada artan şiddetini durdurmak için İngiltere ve Türkiye, BM'ye başvurmuştur. BM alınan başvuruyu göz ardı edememiş ve sorunun çözümü için aktif bir rol üstlenmiştir. Böylelikle BM, Kıbrıs Sorununun tartışıldığı uluslararası bir platform olarak kalmayıp uyuşmazlığın bir tarafı olarak günümüze kadar süren fonksiyonunu başlatmıştır (Konuralp & Ercoşgun, 2020, s. 392).

BM Güvenlik Konseyi, Kıbrıs'ta devam eden mevcut durumu göz önünde bulundurarak uluslararası barış ve güvenliği korumak ve barışın nihai olarak çözüme kavuşturulması maksadıyla acil önlemler alınması gerekliliğine vurgu yaparak 4 Mart 1964 tarihinde 186 sayılı aldığı karar ile BM Barış Gücü'nün (UNFICYP) Kıbrıs Adası'na gönderilmesine karar vermiştir. BM Barış Gücü ile artan şiddet eylemlerinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir. (Orhun, 2020, s. 335).

1964 yılında Kıbrıs Barış Gücü'nün (UNFICYP) oluşturulmasına giden süreci bu şekilde kısaca ele almak mümkündür. Kıbrıs Barış Gücü kısaca bu tarihi süreç içerisinde kurulmuştur. Günümüzde de devam eden Kıbrıs Barış Koruma operasyonunun oluşturulmasının temel nedeni Kıbrıs Adası'nda Rum ve Türk toplumları arasında silahlı çatışmaların tekrarlanmasını önlemek ve normal koşullara dönülmesine katkı sunmaktır (BM 186 Sayılı Kararı).

Sonuç olarak BM Güvenlik Konseyi'nin aldığı 186 sayılı kararlar, Kıbrıs Sorunu BM gündeminde yoğun olarak varlığını günümüze kadar sürdürmüştür. BM hem müzakerelere öncülük ederek hem de fiili olarak barış koruma operasyonu yürüterek Kıbrıs Sorununa müdahil olmuştur. Uyuşmazlığın çözümü için 1968 yılından itibaren Genel Sekreterlerin doğrudan veya görevlendirdiği özel temsilcileri gözetiminde Kıbrıs Adası'nda yaşayan Rum ve Türk toplumun liderlerinin katılımı ile "Kıbrıs Müzakereleri" başlatılmıştır. BM, 1974 yılındaki Türkiye tarafından gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekâtına kadar çözümün nasıl gerçekleşmesi gerektiğine yönelik bir tavsiye sunmamıştır. Zaman içerisinde çeşitli dönüm noktaları içeren müzakerelerde bugüne kadar uyuşmazlığın çözümü mümkün olmamıştır (Duran, 2008, s. 121).

3.1.2. Kıbrıs BM Barış Koruma Gücü'nün Görevi

Kıbrıs Barış Koruma Gücü'nü oluşturan 186 sayılı karar hem misyonun görevlerini belirtmesi hem de kararda kullanılan ibareler günümüzde de bazı tartışmaların temelini oluşturduğu için önem arz etmektedir. 186 sayılı kararda, ilk olarak çatışmalardan kaçınılması yönünde çatışmanın tüm üye devletlerine çağrıda bulunulmuştur. Çağrıda uluslararası barışı tehdit etmesi muhtemel eylem ve durumlardan kaçınılması tavsiye edilmiştir (BM 186 Sayılı Kararı).

Kararın devamında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin siyasal bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi vurgulanmıştır. Ancak 186 sayılı kararda "Kıbrıs Cumhuriyeti" ibaresinin kullanılması taraflar arasında olan derin görüş ayrılığını bir kere daha su üstüne çıkartmıştır. Türk tarafına göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin yönetiminden Türkler fiili olarak uzaklaştırılmış ve Kıbrıs Cumhuriyeti fiili olarak son bulmuştur. Türk tarafı adına görüşmelere katılan Rauf Denktaş, "Kıbrıs Cumhuriyeti" ibaresinin kullanılmasının Kıbrıs'ta Rumların meşru hükümet olarak görülmesini, Türklerin ise muhatap olarak kabul edilmeyeceğinin göstergesi olduğunu ileri sürmüştür. Rauf Denktaş bu duruma itiraz etmiş, ancak ABD'nin sözlü olarak endişeleri gidermesi ve akan Türk kanının bir an önce durması için Denktaş itirazını ısrarla sürdürmemiştir (Tamçelik, 2013, s. 1245). Kullanılan bu ibare ilerleyen yıllarda eşit ve tarafsız

bir tutum takınılarak alınması gereken BM kararlarında Rumların adada meşru muhatap olarak kabul edilmesini ve Rum tarafının uluslararası alanda meşruluk kazanmasına ön ayak olmuştur (Orhun, 2020, s. 336).

Kararın dördüncü maddesinde Kıbrıs Ada'sında Kıbrıs Hükümeti'nin izni ile BM Barış Gücü'nün kurulması yönünde tavsiye yer almaktadır. Görev alacak gücün kuvveti ve hangi birliklerden oluşması gerektiğine Yunanistan, Türkiye, İngiltere, Kuzey İrlanda ve Kıbrıs Hükümeti ile istişare edecek olan Genel Sekreterin karar vermesi, güç komutanının yine Genel Sekreter tarafından atanması kararlaştırılmıştır (BM 186 Sayılı Kararı).

Barış Gücünün görevi beşinci maddede "*Uluslararası barış ve güvenliğin yeniden sağlanması, silahlı çatışmaların devamını önlemek, hukuk düzeninin korunması ve yeniden tesis edilmesi, olağan koşullara dönüş katkıda bulunmak*" olarak belirlenmiştir. Gücün adada görev süresi üç ay olarak tayin edilmiştir. Yine gücün finansmanının katılım sağlayan ülkeler ve Kıbrıs Hükümeti tarafından karşılanması kararlaştırılmıştır (BM 186 Sayılı Kararı).

Barış Gücünün oluşturulmasının yanında alınan kararın yedinci maddesinde Genel Sekreter, çatışmanın barışçıl yollarla çözümü için Kıbrıs Hükümeti, Yunanistan, Türkiye ve Birleşik Krallık hükümetleri arasında müzakerede bulunması için arabulucu tayin etmekle görevlendirilmiştir (BM 186 Sayılı Kararı).

186 sayılı karara göre adaya üç (3) aylık süre için yerleşen BM Barış Gücü'nün görev süresi Genel Sekreterlerin hazırladığı rapor göz önünde bulundurularak Güvenlik Konseyi tarafından her defasında uzatılmıştır. Barış Gücü'ne verilen mevcut görevde 22 Aralık 1967 yılında alınan 244 sayılı karara kadar herhangi bir değişiklik olmamıştır. 244 sayılı BM kararı ile Barış Gücü'ne silahsızlanmanın kontrolü ve iç güvenliğin sağlanması görevi verilmiştir (BM 244 sayılı kararı). Bu kararın alınmasının temel nedeni Kıbrıs Sorununda 1967 Krizi olarak adlandırılan olaylar dizisidir.

1967 krizini kısaca ele almak gerekirse; Barış Gücü'nün adada sürdürdüğü fiili varlığa rağmen Rumlar zaman zaman artan şiddet eylemlerini Türklere yönelik olarak sürdürmeye devam etmiştir. 1967 yılı Krizi Başpiskopos Makarios'un önderliğindeki ENOSİS yanlılarının Türklerin yoğun olarak yaşadıkları Geçitkale ve Boğaziçi köylerine karşı ağır silahlarla başlattıkları saldırılar ile ortaya çıkmıştır. 1967 krizinde Rum şiddetini artıran bir diğer neden ise Yunanistan'da darbe ile hükümeti ele geçiren Albaylar Cuntasının ENOSİS'e büyük destek vermesidir. Türklere yönelik olarak sürdürülen bu sistematik şiddet eylemleri Türkiye'nin uyguladığı "zorlayıcı diplomasi" sayesinde sonlandırılmıştır. BM'nin 244 sayılı kararı almasında Türkiye'nin uyguladığı diplomasi etkili olmuştur. (Şener, 2020, s. 271).

15 Temmuz 1974 tarihinde EOKA lideri Nikos Sampson Kıbrıs'ta darbeyle yönetimi ele geçirerek, Kıbrıs'ın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne doğrudan müdahale etmiştir. Yapılan bu askeri darbe ENOSİS faaliyetlerinin daha şiddetli ve hızlı olmasını tetiklemiştir. Türkiye, 1967 krizi benzeri bir olayın tekrar yaşanmaması, ENOSİS yanlısı darbeci Rumların

Türklere karşı şiddet eylemlerini başlamadan önlemek maksadıyla İngiltere'ye garanti anlaşmasından doğan hakka dayanarak askeri müdahalede bulunma teklifi götürmüştür. Ancak İngiltere bu talebi reddetmiştir. Bunun üzerine Türkiye adada bulunan soydaşlarını korumak maksadıyla 20 Temmuz 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtını başlatmıştır. (Boztürk, 2021, s. 487).

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın dünya ve BM gündeminde etkisi yoğun olmuştur. BM Güvenlik Konseyi harekâtın ilk gününde yani 20 Temmuz 1974 tarihinde 353 sayılı kararı çıkartmıştır. 353 sayılı kararda BM Güvenlik Konseyi, tüm tarafları ateşkese davet etmiş, adadaki bütün yabancı kuvvetleri (ismi verilmeden TSK'dan söz edilmiş) adadan geri çekilmeye ve bütün devletleri Kıbrıs Cumhuriyeti'nin egemenliğine, toprak bütünlüğüne, saygı gösterilmesine davet etmiştir. Yine 353 sayılı kararda BM Barış Gücü'nün durumuna ve insani yardım konuları da ele alınmıştır (BM 353 Sayılı Kararı).

30 Temmuz 1974 tarihinde imza altına alan Cenevre Ateşkes Antlaşması ile taraflar arasında ateşkes ilan edilmiştir. Bu ateşkes antlaşmasında 353 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı göz önünde bulundurulmuştur. Bu antlaşma sayesinde adanın Yunanistan'da bağlanması bertaraf edilmiştir. Barış Harekâtı adada iki toplumlu bir yapının keskin çizgilerle ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yine Barış harekâtı ile Türklere yönelik zulüm ve şiddet eylemleri sonlandırılmıştır. Ateşkes antlaşması ile Rumların işgal ettiği bölgeleri terk etmesi hükme bağlanmasına rağmen Rum tarafı geri çekilmeyi yapmamıştır. Bunun üzerine Türkiye İkinci Barış Harekâtı'nı gerçekleştirmiştir (Boztürk, 2021, s. 487).

Arzu edilen stratejik ilerleme sonrası Türkiye, 16 Ağustos 1974 tarihinde 360 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararına uyarak ateşkesi kabul etmiştir. TSK, iki gün gibi kısa bir sürede Mağusa, Lefkoşa, Lefke ve Kokkina hattına ulaşarak adanın %36'lık kısmını kontrol altına almıştır (Tamçelik, 2013, s. 1248).

BM Güvenlik Konseyi'nin Kıbrıs Sorununa yönelik almış olduğu 1974-1975 tarihli kararlar 353 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile benzerlik göstermekle birlikte 365 sayılı karar ile Barış Harekâtı sonrası iki toplumlu olarak ayrışan fiili durumu BM nezdinde yazılı hale getirmiştir. Adada yaşanan uyuşmazlığın Rum ve Türk toplumu arasında olduğunu ve çözümün barışçıl yollarla çözümünün arzulandığı vurgulanmıştır (BM 365 Sayılı Kararı).

Türkiye'nin adaya müdahalesinden sonra 13 Şubat 1975 tarihinde Rauf Denktaş'ın önderliğinde Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) kurulmuştur (Demir, 2005, s. 351). KTFD'nin kurulmasının hemen ertesinde BM, Türk toplumu tarafından oluşturulan bu yapıyı tanımadığını, hukuki olarak geçerli saymadığını Güvenlik Konseyi'nin 367 sayılı kararı ile açık bir şekilde ifade etmiştir. Yine Genel Sekreter'in "iyi niyet misyonu" (Good Offices) görevi bu kararın altıncı maddesine ile hayata geçirilmiştir (Bm 367 Sayılı Kararı). Alınan bu karar Türk tarafının "taksim" tezi ile tamamen zıt düşünceler ihtiva etmektedir (Tamçelik, 2008, s. 78).

1977 ve 1983 yılları arasında taraflar arasında müzakerelerin devam etmesine rağmen herhangi bir çözüme ulaşılamamıştır. Türk tarafı 1975 yılında ilan edilen KTFD'yi destekleyecek şekilde iki toplumlu federal cumhuriyeti ve TSK'nın adada var olmasını ısrarla sürdürmüştür. Bu süre zarfında Rumlara desteğini sürdüren BM, 13 Mayıs 1983 tarihinde Türklerin self determinasyon hakkının olmadığını beyan etmiştir. Ancak Türk tarafı 15 Kasım 1983 tarihinde self determinasyon hakkını kullanarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurmuş ve tüm dünyaya ilan etmiştir. BM ise 18 Kasım 1983 tarihinde 541 sayılı karar ile KKTC'nin kurulmasını kabul etmemiş ve tüm dünyaya KKTC'nin tanınmaması yönünde çağrıda bulunmuştur (BM 541 Sayılı Kararı).

Barış Gücü'nün görev tanımında sadece 1974 yılında Türkiye tarafından iki aşamada icra edilen Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası değişiklik göstermiştir. 1974 yılında her iki taraf arasında ateşkesin kontrolü için her iki taraf arasında askeri bölgeler belirlenmiş ve bu bölgeler vasıtasıyla ateşkesin ihlali önlenmeye çalışılmıştır. Oluşturulan bu bölgeler tampon bölge (buffer zone) olarak adlandırılmaktadır. Her iki tarafın oluşturulan tampon bölgelerde ve kendi ileri hatlarında askeri faaliyet göstermesi yasaklanmıştır (United Nation, 1990, s. 307).

Oluşturulan bu tampon bölgeler hattı adanın kuzeyinden güneyine yaklaşık 180 kilometrelik bir uzunluğa sahiptir. Genişliği ise Lefkoşa'da 20 metreden az iken kimi yerde 7 kilometre olacak şekilde değişiklik göstermektedir. Lefkoşa'da her iki tarafın askeri birliklerinin birbirine yakın mesafede bulunması kimi zaman sorun teşkil ettiği gözlemlenmiştir. Bu sorunların ortadan kaldırılması için 1989 yılında her iki taraf ile anlaşmaya varılarak tampon bölgesi değiştirilmeden askeri birlikler birbirinden uzaklaştırılmıştır. BM'nin doğrudan kontrol ettiği bu alanlar adanın yaklaşık yüzde üçlük (%3) kısmını kapsamaktadır (United Nation, 1990, s. 308). BM Barış Gücü tampon bölgelerinin kontrolünü ve ateşkesin ihlal edilip edilmediğini belirli noktalarda oluşturulan gözlem noktaları ve devriyeler vasıtasıyla denetlemektedir. Denetlemeler yüksek teknolojiye güdüz ve gece gözetlemeye imkân veren cihazlar ile yapılmaktadır (United Nation, 1990, s. 308).

186 sayılı karardan günümüze BM Barış Gücü'nün ana görevinde önemli bir değişiklik olmamıştır. Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası tampon bölgelerinin oluşturulması ve işletilmesi esasında 186 sayılı kararda belirtilen ana görevin bir uzantısı olarak kabul etmek gerekmektedir. Çünkü barışın yeniden tesisi için BM Barış Gücü'nün adada ne tür önlemler alması gerektiği açık olarak belirtilmemiştir. Barış Harekâtı sonrası adada oluşan askeri durum tampon bölgeleri gerekli kılmıştır (United Nation, 1990, s. 308).

BM Kıbrıs Barış Gücü, BM'nin yürütmüş olduğu en uzun soluklu ve halen yürüttüğü barış operasyonlarından biridir. Ana görevi barışın yeniden tesisi olan Güce zamanla farklı görevler verilerek faaliyet alanları genişletilmiş ve günümüz şartlarına ve günümüz barış anlayışına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır.

3.1.3. Fonksiyonel ve Yapısal Dönüşümün İncelenmesi

1964 yılından günümüze kadar görevini Kıbrıs Adasında sürdüren BM Barış Gücünün görevi 186 sayılı karar ile *“Uluslararası barış ve güvenliğin yeniden sağlanması, silahlı çatışmaların devamını önlemek, hukuk düzeninin korunması ve yeniden tesis edilmesi, olağan koşullara dönüşüme katkıda bulunmak”* şeklinde belirlenmiştir (BM 186 Sayılı Kararı). Barış Gücünün görevi 1974 yılında tampon bölgelerinin işletilmesi haricinde önemli bir değişikliğe uğramamakla birlikte uyumsuzluğun çözümüne doğrudan veya dolaylı katkı sağlayacak görevler ve faaliyetler eklenmiştir. Bu faaliyetlerin eklenmesinin nedeni günümüz şartlarına göre Barış Gücü'nün uyum sağlamasını sağlamaktır. Bununla birlikte zamanla görev alanında meydana gelen çeşitlik doğrultusunda bünyesinde yapılanmaya gidilmiş ve yapısal değişiklikler yapılmıştır.

Barış Gücü adada faaliyetlerini genel itibarıyla askeri ve sivil faaliyetler olmak üzere iki sac ayağı şeklinde yürütmektedir. Askeri faaliyetler adada genel bir tabir ile klasik barış anlayışı ile görevine başlamıştır. Silahlı çatışmaların olduğu veya olması muhtemel alanlarda askeri birliklerin konuşlanması ve düzenli devriyeler ile ateşkesin denetlenmesi şeklinde klasik askeri faaliyetleri ifade etmek mümkündür. Alanın büyüklüğüne ve kullanılan silah çeşitliliğine göre yeterli büyüklükte askeri birlik ve personel klasik askeri faaliyette şarttır. Çünkü yetersiz askeri personel sayısında Barış Gücünün görevini ifa etmesi güçsüzleşecek hatta imkânsız hale gelecektir.

Ancak günümüzde askeri faaliyetler sürdürülebilir barış anlayışına uyum sağlamış ve yüksek teknolojiden faydalanan, alan hakimiyetinden ziyade alan kontrolünü az personel ile mobilize (hareketli) şekilde yapılacak şekilde değişiklik göstermiştir. Askeri faaliyetlerin nasıl bir değişikliğe uğradığının en önemli göstergesi şüphesiz ki görevli asker sayısında meydana gelen değişikliklerdir. UNFICYP misyonunda görevli asker sayısı her yıl değişiklik göstermekle beraber azalış eğilimi içerisindedir. Oysaki askeri birliklere verilen görevlerde değişiklik söz konusu olmamıştır. Askeri birliklere verilen görev silahlı çatışmanın önlenmesini sağlamak ve caydırıcılık etkisi yaratmaktır. Ancak zaman içerisinde asker sayılarında önemli bir azalma söz konusu olmuştur.

Askeri faaliyetler Sektör 1-2-4 adı verilen tampon bölgelerde icra edilmektedir. Sektör-3, Kanada'nın 1993 yılında Barış Gücü'nden çekildikten sonra sorumluluk sahası Sektör 2 ve 4 arasında paylaşılmıştır. Her sektörün emir komutasını farklı bir devlet üstlenmiştir. Bu devletler sırasıyla Arjantin, Birleşik Krallık ve Slovakya'dır. Her sektör benzer şekilde faaliyetler icra etmektedir. Genel itibarıyla karargâh haricinde gözlem noktalarında kalıcı faaliyetler yerine günümüzde helikopter, motorlu araçlar, bisiklet veya yaya olarak devriyeler icra edilerek tampon bölgelerin kontrolü yapılmaktadır (UNFICYP, 2021).

1997 yılında Mobil Güç Rezervi (The Mobile Force Reserve) adı altında BM Barış Gücünün emrinde birlik oluşturulmuştur. En yetkili komutanın doğrudan emir komuta ettiği bu birlik her türlü krizde her an görev yapabilecek şekilde teçhizat ile donatılmıştır. Sektörlerin veya

diğer unsurların talepleri doğrultusunda destek verecek şekilde esnek ve hazır şekilde günlük faaliyetlere katılmaktadırlar (UNFICYP, 2021).

Askeri faaliyetlerin içerisinde diğer bir önemli faaliyet ise Birleşmiş Milletler Mayın Hareket Merkezi (UNMAS) çatısı altında kara mayını ve patlayıcı savaş kalıntılarının temizlenmesidir. 2016 yılından itibaren yürütülen bu faaliyet vasıtasıyla adada yaşayan tüm vatandaşlar için daha güvenli bir dolaşım özgürlüğü amaçlanmaktadır. Yine bu faaliyet uluslararası barışa ve uyumsuzluğun çözümüne dolaylı olarak katkı sağlamaktadır. Mayından temizlenen bölgeler, başta tarım olmak üzere çeşitli amaçlarla kullanıma açılmaktadır (UNFICYP, 2021).

Görüleceği üzere askeri faaliyetler günümüz teknolojisinden en üst düzeyde faydalanacak şekilde daha hareketli ve daha az sayıda personel ile yürütülmektedir. Bu bağlamda görev tanımında büyük bir değişiklik ve dönüşüm söz konusu değilken askeri faaliyetlerin yürütülmesinde ve askeri yapılanmada değişikliğin söz konusu olduğunu ifade edebiliriz.

İlk dönem icra edilen Barış Koruma Operasyonlarında sadece askeri personel görev almıştır. Ancak askeri personele adli konularda destek sağlamak, yerel halkın desteğinin sağlanması, barış inşasının kolaylaştırılması, normal şartlara göre daha hızlı bir şekilde dönüş yapılması ve yerel polis gücünün eğitilmesi gibi nedenlerle Barış Koruma Operasyonlarına polis kuvveti de dahil edilmeye başlanmıştır. Polis kuvveti görevlendirilmesi ilk defa 1960 yılında BM Kongo Operasyonu'nda (United Nations Operation In The Congo- ONUC) gerçekleşmiştir. Bu operasyondan itibaren BM Barış Operasyonlarında polis kuvveti varlığı sürekli bir artış eğilimi göstermiş ve barış operasyonlarının yapısı içerisinde önemli bir konuma sahip olmuştur (Işık, 2014, s. 66).

Bu kapsamda Kıbrıs Barış Gücü bünyesinde 1964 yılından itibaren BM Polisi (The United Nations Police (UNPOL)) görev almaktadır. Adada yer alan polis kuvveti tampon bölgelerinde adli kolluk kuvveti olarak görev almaktadır. BM Polisi "Kıbrıs Polisi (Rum Polisi)" ve "Kıbrıs Türk Polisi" görev bölgelerinde yetkili değildir. BM Polisi, Kıbrıs adasında tampon bölgelerde meydana gelen sivil anlaşmazlıkları ile ilgili adli soruşturma yürütmesi başta olmak üzere düzensiz göçmen geçişlerinin kontrol edilmesi, kaçak avcılığın denetlenmesi, çevrenin korunması gibi faaliyetler yürütmektedir (UNFICYP, 2021).

BM Polisi, çatışma bölgelerinde hukuk düzeninin yeniden tesis edilmesi ve bu kapsamda normale dönüşün hızlı gerçekleşmesinde önemli destek sağlamaktadır. BM Kıbrıs Barış Gücü içerisinde hemen hemen başlangıçtan bu yana varlığını sürdüren BM Polisi zaman içerisinde değişim gösteren suç ve suçlu profili çeşitliliği, olaylara müdahalede yeni yöntemler göz önünde bulundurulduğunda her iki toplumun polis teşkilatıyla sürekli irtibat halinde kalarak adada huzurun ve güvenliğin sağlanmasına katkı sağlamaktadır (UNFICYP, 2021).

Kıbrıs Barış Gücü'nün faaliyetleri incelendiğinde sürdürülebilir barış kavramının en anlaşılır ve açık bir şekilde gözlemlendiği alan BM'nin yürütmüş olduğu sivil faaliyetlerdir. 1964 yılından itibaren adada faaliyet gösteren Barış Gücü 1990'lı yıllarla beraber daha fazla askeri

nitelik taşımayan faaliyetler icra etmeye başlamıştır. Askeri nitelik taşımayan insani yardım, toplumlar arası diyalog ve güven inşası, kültürel mirasın korunması sivil faaliyetleri daha organize ve detaylı bir şekilde icra edilmesi amacıyla Kıbrıs Barış Gücü bünyesinde 1998 yılında Sivil İşler Bölümü (The Civil Affairs Section of UNFICYP) kurulmuştur (UNFICYP, 2021).

Her ne kadar Sivil İşler Bölümü'nün günümüzde yürütmüş olduğu faaliyetler 1998 yılına kadar ayrı bir teşkilatlanma ile yapılmamış olsa bile Barış Gücü adaya adımını attığı ilk andan itibaren askeri nitelik taşımayan görevler üstlenmiştir. 186 sayılı kararda güce "normal koşullara dönülmesi için şartların oluşturulması" görevi ile verilmiştir. Bu kapsamda Barış Gücü'nün daha etkin ve etkili bir şekilde normal koşulları hazırlaması Sivil İşler Bölümü'nün ana görevini oluşturmaktadır. Yine 359 ve 365 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararları ile adada bulunan tüm insanlara insani yardım sağlamakla görevlendirilmiştir (UNFICYP, 2021).

Sivil İşler Bölümü üç ana başlıkta faaliyetlerini sürdürmektedir. Bunlar adada Barış Gücü'nün sivil yüzünü temsil etmek, insani meseleler ve toplumsal ilişkilerdir. Sivil İşler Bölümü düzenli olarak sivil nüfusu etkileyen konularda her iki toplumun yetkilileriyle görüşme sağlamaktadır. Tampon bölgenin sivil konuları yine bu bölümün görevini oluşturmaktadır (UNFICYP, 2021).

Adada herhangi bir insanın temel gıda, su ve tıbbi malzemeye ulaşımında insani sıkıntı yaşamaması amacıyla Sivil İşler Bölümü faaliyet göstermektedir. Bu faaliyetler özellikle adanın güneyinde yaşamlarını sürdüren Türkler ile kuzeyde yaşayan Rum ve Maronitlere yönelik olmaktadır (UNFICYP, 2021). Maronitler günümüzde Kıbrıs Adasında Maruni Kilisesi'ne mensup bir topluluktur. Kıbrıs Adası'nda yaklaşık 5000 civarı Maronit yaşadığı tahmin edilmektedir.

Sivil İşler Bölümü adada bulunan tüm topluluklar arasında barışın yeniden tesis edilmesi için karşılıklı güven inşa edici faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu faaliyetler normal koşullara dönülebilmesi için karşılıklı iletişim kanallarının oluşturulmasını ve açık olarak varlığını sürdürmesi amaçlanmaktadır. Yine kültürel mirasın korunması ve adada kültürel, sportif ve diğer faaliyetlerin icra edilmesi Sivil İşler Bölümü'nün görevleri arasındadır. Bu faaliyetler ile toplumlar arası uyum ve uzlaşmanın yeniden tesis edilmesi hedeflenmektedir (UNFICYP, 2021).

Sonuç olarak Kıbrıs BM Barış Koruma Gücü 1964 yılında geleneksel barış anlayışına uygun olacak şekilde silahlı çatışmanın önlenmesi için askeri unsurların görevlendirilmesi ile başlamasına rağmen zaman içerisinde sürdürülebilir barış anlayışına uygun olacak şekilde değişim ve dönüşüm geçirmiştir. Barış Koruma Gücü yapısına polis ve sivil unsurlar dahil edilmiş ve askeri unsurların sayısı azaltılmıştır. Bu yönü ile misyonun yapısal olarak dönüşüm geçirdiğini değerlendirmek mümkündür.

Sivil İşler Bölümü'nün kurulması ve askeri faaliyet alanı dışında kalan tüm diğer faaliyetlerin bu bölüme devredilmesi barış anlayışında değişikliğin söz konusu olduğunu göstermektedir. Barış için sadece askeri faaliyetlerin yetersiz kaldığını, insani ve kültürel konuların daha

profesyonel kadrolarca icra edilmesinin önemi vurgulanmaktadır. Özellikle sürdürülebilir kalıcı bir barışın inşası için toplumlar arası diyalogun tesis edilmesi ve işletilmesi son derece hayati bir önem taşımaktadır. Askeri görevlerin azaltılması ve sivil görevlerin artırılması ise misyonun fonksiyonel olarak dönüşümü gözler önüne serdiğini ifade edebiliriz.

3.2. Haiti BM Barış Operasyonları

Haiti’de yaşanan iç karışıklık uluslararası barış ve güvenliği tehdit etme noktasına geldiği için BM Güvenlik Konseyi Haiti’de 1993-2019 yılları arasında farklı zaman dilimlerinde olmak üzere altı adet Barış Koruma Operasyonu icra etmiştir (United Nations, 2021).

Haiti’de oluşturulan barış koruma operasyonlarını genel itibariyle 1993-2001 arası ve 2004 sonrası olmak üzere iki ana grupta incelenmek mümkündür. İlk operasyonlar klasik barış anlayışı temel alınarak silahlı çatışmaların önlenmesi, siyasi ortam ve hayati kurumların yeniden tesis edilmesini amaçlarken, ikinci grupta yer alan operasyonlar ise sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde demokrasinin yaygınlaştırılması, polis teşkilatının etkinliğinin artırılması ile yüksek suç oranıyla mücadele edilmesi gibi amaçlar üstlenmiştir (Aslantaş, 2019, s. 63).

Çalışmamızda öncelikle Haiti uyuşmazlığının arka planı ortaya konulduktan sonra ayrı ayrı icra edilen altı adet barış koruma operasyonu sürdürülebilir barış çerçevesinde irdelenecektir.

3.2.1. Haiti Uyuşmazlığının Arka Planı

Haiti Cumhuriyeti, Amerika Kıtasında Karayip Denzinde yer alan bir ada ülkesidir. Haiti 17. ve 18. Yüzyıllarda Fransa’nın sömürgesi altında varlığını sürdürmesine müteakip 1804 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak 1862 yılına kadar ABD tarafından tanınmayan Haiti, 1915 yılından 1934 yılına kadar ABD'nin işgaline maruz kalmıştır. İşgal sonrası sosyal ve politik düzensizlik nedeniyle iç savaş hali devam etmiştir. 1957 yılında ABD'nin desteği ile François Duvalier (Papa Doc) yönetimi ele geçirmiştir. 1971 yılından 1986 yılında ülkeden çıkarılincaya kadar yönetimin sahibi ise oğlu Baby Doc olmuştur (Demirel, 2013, s. 271).

1987 yılında ordu yönetimi el koymuştur. 1990 yılında yapılan seçimlerde papaz Jean Bertrand Aristide kazanmıştır (Demirel, 2013, s. 272). Bu seçimlere Haiti geçici hükümetinin talebi doğrultusunda BM tarafından oluşturulan Birleşmiş Milletler Haiti Seçimlerini Doğrulama Gözlemci Grubu (ONUVEH) nezaret etmiştir. (United Nations, 2021). Aristide, yaklaşık sekiz ay sonra Raoul Cedras tarafından askeri darbe ile yönetimden uzaklaştırılmıştır. Yapılan bu askeri darbe ABD tarafından kınanmıştır ve Haiti’ye karşı ticari ambargo uygulama kararı almıştır. Yine BM Genel Kurulu tarafından alınan tavsiye kararda da askeri darbe kınanmıştır (Demirel, 2013, s. 272).

Üç yıl süren askeri yönetim esnasında on binlerce insanın öldürülmesinin yanı sıra pek çok insan iç ve dış göçe zorlanmıştır. Özellikle dış göç ABD'ye doğru gerçekleşmiştir. Haiti'de yaşanan istikrarsızlık uluslararası toplum ve ABD nezdinde bir kriz haline dönüşmesi nedeniyle öncelikle farklı diplomatik önlemler geliştirilmiştir. Alınan diplomatik önlemlerin fayda sağlamaması BM Güvenlik Konseyi'nin devreye girmesine neden olmuştur (Aslantaş, 2019, s. 63).

İlk olarak meydana gelen şiddet olayları ve insan hakları ihlallerinin tespit edilmesi amacıyla BM Genel Kurulu'nun talebi ile Genel Sekreter tarafından Haiti'ye özel bir elçi atanmıştır. 1993 yılında durumun oldukça kötüleşmesiyle Uluslararası Haiti Sivil Misyonu (MICIVIH) oluşturulmuştur. Misyon, meydana gelen olayları gözlemlemek ve raporlamakla görevlendirilmiştir (Çiloğlu, 2020, s. 70).

Ülkede yaşanan çatışmaların arka planı ele alındığında ortaya çıkan çatışmaların etnik, dini veya inanç farklılığından kaynaklanmadığı görülmektedir. Çatışmaların tarihsel arka planının sömürge dönemine dayandığı görülmektedir. Sömürge döneminde ortaya çıkan ve bağımsızlık döneminde de çözüme kavuşmayan sosyal ve ekonomik toplumsal farklılık çatışmanın ana kaynağını oluşturmaktadır. Başka bir deyişle toplumda süre gelen sosyo-ekonomik ayrışma iç savaşın, kargaşa ve siyasi istikrarsızlığının temel sebebidir (Çiloğlu, 2020, s. 68). Siyasi istikrarsızlığı ortaya koyması bakımından 1970-2003 arasında iktidarın 66 defa el değiştirmesinin iyi bir örnek olacağı değerlendirilmektedir (Aslantaş, 2019, s. 63).

1993 yılında oluşturulan Birleşmiş Milletler Haiti Misyonuna kadar uyuşmazlığın arka planını bu şekilde ele almak mümkündür. Uyuşmazlığın önem arz eden diğer gelişmeleri BM tarafından oluşturulan barış operasyonları ile birlikte ele alınacaktır.

3.2.2. Birleşmiş Milletler Haiti Misyonu (UNMIH)

1993 yılında diplomatik girişimler ve uygulanan ambargo demokratik düzenin ve barışın yeniden tesis edilmesini sağlamamasına üzerine BM Güvenlik Konseyi 23 Eylül 1993 tarihli ve 867 sayılı karar ile Birleşmiş Milletler Haiti Misyonu (UNMIH) oluşturmuştur. Bu misyonun başlangıçta görevi barış ve istikrar düzenine ger dönülmesine destek olmak, silahlı kuvvetlerin eğitilmesi, modernizasyonunun sağlanması ile polis gücünü kurmak olarak belirlenmiştir. Bu görevlerin yerine getirilmesi için 567 kişiden oluşan BM Polis Gücü, 60'ı askeri eğitim uzmanı olmak üzere toplam 700 askerden oluşan askeri birlik gönderilmesi karara bağlanmıştır (BM 867 Sayılı Kararı).

Verilen bu görevler Haiti askeri makamlarının iş birliği yapmaması nedeniyle yerine getirilememiştir. Bu nedenle Ekim 1993'te UNMIH ve MICIVIH unsurları ülkeden ayrılmıştır. UNMIH'in oluşturulması ile ortadan kaldırılan askeri ve ticari ambargo yeniden yürürlüğe konmuştur. Yürütülen müzakereler ile MICIVIH unsurları tekrardan Haiti'ye dönmüştür. Ancak

yeniden başlayan çatışmalar gerginliği yeniden artırmış ve askeri hükümet MICIVIH unsurlarının ülkeden çıkması için 48 saat süre vermiştir. Genel sekreter durumun daha fazla kötüleşmemesi için MICIVIH unsurlarını ülkeden çekmiştir (United Nations, 2021).

Güvenlik Konseyi, BM Şartı yedinci bölümüne istinaden 31 Temmuz 1994'te UNMIH'e verilen görevi revize ederek genişletme kararı almıştır. Alınan bu kararda çok uluslu askeri bir güç kurulmasına karar verilmiştir. Verilen bu yeni görevde demokratik barış düzenine yeniden geri dönülmesi için "gerekli bütün araçların" kullanılması yetkisi verilmiştir (BM 940 sayılı kararı, 1994).

Bu kapsamda ABD öncülüğünde 28 ülkenin katılım sağladığı 20 bin kişilik askeri güç Haiti'ye konuşlandırılmıştır. UNMIH'in yeni görevine başlaması ile birlikte askeri darbe ile yönetime gelen General Cédras ülkeden ayrılmıştır ve demokratik istikrarlı barış düzenine geçişin ilk adımı atılmıştır. Yine ilk verilen görevler yerine getirilerek sivil polis teşkilatının kurulması ve 1995 yılında parlamento seçimlerinin yapılması sağlanmıştır. Böylelikle silahlı çatışmalar önlenmiş ve yüksek suç oranının azaltılması çalışmalarına başlanmıştır. (United Nations, 2021).

UNMIH, pasif bir misyon değildir. Silahlı çatışmaların önlenmesinin yanında, UNMIH ülkede normal şartlara dönülünceye kadar temel devlet fonksiyonlarını yerine getirmeye çalışmıştır. UNMIH'in ülkede varlığı ile demokrasi önemli bir aşama kaydetmiş, ekonomik durum iyileşme eğilimi kazanmıştır (Yılmaz, 2015, s. 59).

UNMIH misyonu büyük bir askeri güç ile yerine getirilebilmiştir. Haiti'de önemli bir askeri güç kullanılarak barışın yeniden tesis edilmesi amaçlanmıştır. Burada kullanılan askeri gücün temel hedefi taraflar üzerinde caydırıcılığın sağlanarak tarafların barışa zorlanmasıdır. Kullanılan bu askeri güce askeri faaliyet alanı dışında eğitim, tarım, göç, sosyo-ekonomik gibi sorunları ele alma ve çözüme kavuşturması görevi temel olarak verilmemiştir. Bu bağlamda UNMIH klasik barış anlayışı temel alınarak icra edilmiştir. Klasik barış anlayışında askeri kuvvetin temel olarak kullanılması ön plana çıkmaktadır. 20 bin gibi önemli bir askeri gücün kullanılması bu tezin en önemli destek noktasını oluşturmaktadır. Ülkede silahlı çatışmaların önüne geçilmesi ve tansiyonun düşmesi nedeniyle UNMIH'in görev süresi 30 Haziran 1996'da son bulmuştur (United Nations, 2021).

3.2.3. Birleşmiş Milletler Haiti Destek Misyonu (UNSMIH)

UNSMIH misyonunun oluşturduğu güven ortamı sayesinde Haiti demokrasi, ekonomi, sosyal yaşam gibi alanlarda önemli bir gelişme kaydetmiştir. UNSMIH'e bağlı unsurların misyonun sona ermesi ile ülkeden çıkması elde edilen bu başarıların boşa gitmesine neden olacağı kaygısı Genel Sekreter tarafından hazırlanan 5 Haziran 1996 tarihli rapor ile Güvenlik Konseyi'ne sunulmuştur. Yine raporda UNSMIH misyonu esnasında temeli atılan polis teşkilatının ülkede

oluşturulan güvenlik ortamını muhafaza etme noktasında tek başına yeterli olamayacağına vurgu yapılmıştır. Genel Sekreter hazırladığı bu raporda UNMIH sonrası yeni bir misyonun oluşturulması yönünde tavsiyede bulunmuştur (United Nations, 2021).

Güvenlik Konseyi, Genel sekreterin raporunu göz önünde bulundurarak “polis teşkilatının profesyonelleşmesi sağlamak, etkin bir ulusal polis teşkilatının kurulması ve eğitilmesi yönündeki mevcut çabaların başarısına katkı sağlamak, güvenli ve istikrarlı bir ortamın sürdürülmesi” amacıyla 28 Haziran 1996 tarih 1063 sayılı kararı ile Birleşmiş Milletler Haiti Destek Misyonu’nu (UNSMIH) oluşturmuştur. Ayrıca misyon ulusal uzlaşmaya katkı sunmak ve ekonomik rehabilitasyona destek vermekle görevlendirilmiştir. Oluşturacak misyonda 300 kadar polisin ve 600 kadar askeri birliğin görev yapması kararlaştırılmıştır (BM 1063 Sayılı Kararı).

UNSMIH misyonunun göreve başlamasının ardından Genel Sekreter tarafından hazırlanan raporda polis teşkilatının kamu düzenini tek başına muhafaza etme noktasında önemli bir gelişme kaydettiğini, demokratik yollardan seçilmiş iki cumhurbaşkanı arasında barışçıl bir iktidar devri gerçekleştiğini ancak her alanda atılan olumlu adımların yanında siyasi alanda demokrasinin kök salmadığını ve ekonomik zorlukların devam ettiğini ifade etmiştir. Ayrıca raporda polis teşkilatının birtakım siyasi gruplar tarafından kolay bir şekilde farklı noktalara kanalize edilebildiğini eklemiştir. Bu bağlamda Genel Sekreter UNSMIH’in görev süresinin uzatılması devamında ise yeni bir misyonunun oluşturulmasını tavsiye etmiştir (United Nations, 2021).

UNSMIH misyonuna verilen görevler göz önünde bulundurulduğunda da klasik barış anlayışı çerçevesinden uzaklaşarak sivil hayatı düzenleyen, kamu düzenini ve yararını gözeterek toplumun huzur ve barışı için faaliyet gösterecek polis teşkilatının oluşturulmasının öncelikli bir görev olarak verildiği görülecektir. Bu verilen görev sürdürülebilir barışın temeli kabul edilebilecek toplumsal uzlaşma ve barışın temin edilmesi noktasında önem arz etmektedir. Etkin ve caydırıcı bir polis teşkilatının oluşturulması sürdürülebilir barışta hayati öneme sahip kurumların oluşturulmasında başı çekmektedir. Yine ekonomik rehabilitasyon için görevlendirilen UNSMIH’in sürdürülebilir barışı sağlama noktasında önemli katkıları olduğunu ifade edebiliriz.

UNSMIH misyonunun görev süresi 5 Aralık 1996 tarihinde 1086 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı ile 31 Temmuz 1997 tarihine kadar uzatılmıştır. Bu uzatma kararında askeri birliğin sayısı 500 ile sınırlandırılmıştır. UNSMIH misyonu 31 Temmuz 1997 tarihinde sona ermiştir (United Nations, 2021).

3.2.4. Birleşmiş Milletler Haiti Geçiş Misyonu (UNTMIH)

Birleşmiş Milletlerin Haiti’de oluşturduğu üçüncü misyon Birleşmiş Milletler Haiti Geçiş Misyonu (UNTMIH)’dur. Bu misyon Güvenlik Konseyi’nin 30 Temmuz 1997 tarihli 1123 (1997) sayılı kararı ile 30 Kasım 1997’de sona erecek şekilde dört aylık tek bir dönem için kurulmuştur (United Nations, 2021).

UNTMIH misyonu bir önceki misyon olan UNSMIH misyonu ile benzer görevler üstlenmiştir. Bu görevler polis teşkilatının eğitimine devam etmek, kritik öneme sahip başkanlık sarayı gibi noktalarda güvenlik sağlamak olarak belirlenmiştir. Yine toplumsal uzlaşının temin edilmesi ve ekonomik rehabilitasyonu teşvik etmekle de görevlendirilmiştir. UNTMIH misyonu 250 polis ve 500 kişilik askeri birlikten teşkil edilmiştir (United Nations, 2021).

UNTMIH misyonunun görevleri incelendiğinde bir önceki misyonda olduğu gibi sürdürülebilir barışa katkı sunmak adına oluşturulduğu görülecektir. UNTMIH misyonunun ağırlığı her ülkede olduğu gibi toplumsal uzlaşma ve barışın teminatı polis teşkilatının eğitim ihtiyacına verilmiştir.

3.2.5. Birleşmiş Milletler Haiti Sivil Polis Misyonu (MIPONUH)

1996- 2001 yılları arasında Haiti Cumhurbaşkanı olarak görev yapan RenéPréval, BM Genel Sekreterine hitaben gönderdiği mektupta BM’nin Haiti’ye sunmuş olduğu değerli katkılardan dolayı teşekkürlerini sunmuştur. Yine mektupta BM unsurlarının UNTMIH’in görev süresinin sona ermesi ile ülkeden ayrıcalığını ifade eden Préval, Haiti Ulusal Polis Teşkilatının güçlendirmenin önemini de belirtmiştir. Préval, bu noktada BM’nin desteğinin sürmesini Genel Sekreter’den talep etmiştir (United Nations, 2021).

Genel Sekreter, Préval’ın isteği doğrultusunda Haiti’de kazanımların boşa gitmemesi amacıyla Güvenlik Konseyi’ne sunmuş olduğu rapor ile Güvenlik Konseyi, ulusal polisin profesyonelleştirilmesinde yardımcı olmak amacıyla 8 Kasım 1997 tarihli 1141 (1997) sayılı kararı ile Birleşmiş Milletler Haiti Sivil Polis Misyonu (MIPONUH)’nu oluşturmuştur. Güvenlik Konseyi aynı kararlar, yeterli büyüklük ve yapıya sahip, tam işleyen, demokrasinin pekişmesi ve Haiti’nin adalet sisteminin yeniden canlandırılması açısından polis işlevlerinin tamamını yürütebilecek profesyonel, kendi kendini idame ettirebilen, tam işleyen bir ulusal polis gücünün tesis edilmesine vurgu yapmıştır (United Nations, 2021).

MIPONUH misyonu Haiti’de oluşturulan diğer üç misyondan farklı olarak askeri kuvvet içermemektedir. Bu yönüyle diğer üç misyondan ayrılmaktadır. Tamamen Haiti Ulusal Polis Teşkilatının eğitimi için görevlendirilen MIPONUH, klasik barıştan sürdürülebilir barış anlayışına dönüşümün en etkili örneğini oluşturmaktadır. Askeri kuvvet içermemesi yönüyle BM Barış Koruma Operasyonlarının dönüşümünü gözler önüne sermektedir. Haiti’de oluşturulan ilk misyonda yaklaşık 20 bin kişilik askeri kuvvetin görev yapması göz önünde

bulundurulduğunda barış operasyonlarında üstlenilen görevlerin dönüşüm içerisinde olduğunu kolay bir şekilde ifade etmemiz mümkündür.

MIPONUH misyonunda yaklaşık 300 polis görev almıştır. Haiti'deki Birleşmiş Milletler Sivil Polis Misyonu (MIPONUH) 15 Mart 2000 tarihinde görevini tamamlamıştır (United Nations, 2021).

3.2.6. Birleşmiş Milletler Haiti İstikrar Misyonu (MINUSTAH)

Haiti, 2000 yılının ikinci yarısından itibaren tekrar siyasi istikrarsızlık ve şiddet olayları ile anılmaya başlamıştır. Bu dönemde tekrar iktidara gelen Jean-Bertrand Aristide 'ye destek veren gruplar ile karşıt gruplar arasında şiddet olayları ve çatışmalar söz konusu olmuştur. Haiti Ulusal Polis Teşkilatı bu olayların önüne geçilmesinde yetersiz kalmış ve olayları engelleyememiştir. Polis teşkilatının bir diğer problemi ise politik grupların etkisi altına girmesi olmuştur. Hükümet toplumsal düzeni yeniden tesis etmek amacıyla illegal gruplardan destek almıştır. Bu durum çatışma ortamının tansiyonunu artırarak kaosa neden olmuştur.

Tansiyonu yüksek bu siyasi ortamda Aristide ülkeyi terk etmek zorunda kalmıştır. Yerine Yüksek Mahkeme Başkanı Boniface Alexandre, Geçici Hükümetin başkanı olarak yemin etmiştir. 29 Şubat 2004 tarihinde Haiti'nin Birleşmiş Milletler Daimî Temsilcisi, Geçici Başkanın adına yardım talebini BM'ye sunmuştur (MINUSTAH, 2021). Talep, Güvenlik Konseyince 29 Şubat 2004 tarihli 1529 sayılı karar ile olumlu olarak karşılanmış ve ivedi olarak Birleşmiş Milletler Haiti İstikrar Misyonu'nun (MINUSTAH) oluşturulmasına karar vermiştir. MINUSTAH misyonu ile Haiti'ye uluslararası askeri gücün konuşlandırılması ve bu askeri gücün gerekli gördüğü her tedbiri alması kararlaştırılmıştır (BM 1539 Sayılı Kararı).

MINUSTAH'a genel itibariyle siyasi uzlaşmayı sağlamak, devlet otoritesinin tüm ülkeye yayılması, kamu güvenliğinin korunması, polis teşkilatının profesyonelleşmesini de kapsayan hukuk alanında reformlar ve insan hakları olmak üzere toplamda beş başlıklı bir görev verilmiştir. Bu görevlerin ifası için başlangıçta çok uluslu gücün bünyesinde 4.493 kişilik askeri kuvvet ve 978 kişilik polis kuvveti görevlendirilmiştir (MINUSTAH, 2021).

MINUSTAH, ülkede bulunduğu görev süresince başta insani yardım olmak üzere çok çeşitli alanlarda faaliyet göstermiştir. 2010 yılında meydana gelen şiddetli depremin ardından pek çok insanın temel gıda ve barınma ihtiyacının karşılanması, meydana gelen kasırgalara sonrası yardım faaliyetlerinin yürütülmesi, kolera salgınının önüne geçilebilmesi için tedbirlerin alınması, AIDS hakkında bilinçlendirme gibi pek çok alanda Haiti'ye katkı sunmaya çalışmıştır (MINUSTAH, 2021).

MINUSTAH bünyesinde önemli bir askeri kuvvet içermesi ve taraflar arasında uyuşmazlığın giderilmesi için askeri caydırıcılık unsurunu kullanması bakımından klasik barış anlayışı

öğelerini içermesine rağmen uyuşmazlıkta çatışma sonrası yürütmüş olduğu faaliyetler göz önünde bulundurulduğunda sürdürülebilir barış adımlarını attığını söylemek zor olmayacaktır. Yardıma muhtaç toplumun her kesimine sağlıktan eğitime pek çok alanda katkı sunan MINUSTAH'ın sadece klasik barış anlayışı çerçevesinde hareket ettiğini ifade etmek mümkün görünmektedir. MINUSTAH, BM'nin 1993 yılında oluşturduğu ve yine önemli bir askeri kuvvet içeren UNMIH misyonu ile kıyaslandığında çok daha kapsamlı ve geniş bir faaliyet alanında görev üstlendiği görülecektir. UNMIH' i doğrudan askeri bir operasyon olarak nitelendirmek mümkün iken askeri operasyon MINUSTAH'ın yalnızca başlangıç adımını oluşturmaktadır. MINUSTAH, askeri operasyon sonrası ana faaliyetlerini icra etmiştir. Misyonun önemli katkılar sunmasının ardından daha küçük bir yapı ile Haiti'de barış misyonunun görev yapmasının kararlaştırılmasının ardından MINUSTAH'ın faaliyetleri 15 Ekim 2017 tarihinde durdurulmuştur (MINUSTAH, 2021).

3.2.7. Birleşmiş Milletler Haiti'de Adaleti Sağlama Misyonu (MINUJUSTH)

Misyon 16 Ekim 2017'de iyi niyetlerle siyasi diyaloga katkıda bulunmak, Haiti Ulusal Polisinin profesyonelleştirilmesi ve geliştirilmesi noktasında destekleri sürdürmek, hukukun üstünlüğünün tesisi için kurumların güçlendirilmesini sağlamak, cinsiyet eşitliği ve hakkaniyet konuları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı gösterilmesini ve insan haklarının korunmasını teşvik etmek amacıyla görevlendirilmiştir (MINUJUSTH, 2021).

MINUJUSTH misyonu ile Haiti'de askeri birlik görevlendirilmemiştir. Misyonda polis ve sivil personel görevlendirilmiştir. Misyonun görevi 15 Nisan 2019'de sona ermiştir. (MINUJUSTH, 2021).

BM, MINUJUSTH misyonunun sona ermesi ile Haiti'de aktif görevlerini sonlandırmıştır. Uzun yıllar BM'nin Haiti'de yürütmüş olduğu faaliyetlere rağmen Haiti'de uyuşmazlığa neden olan iç dinamiklerin tamamen ortadan kaldırılamadığı, kısa vadede toplumsal barışın sağlandığı ancak kalıcı bir çözüme kavuşturulamadığı görülmektedir (Çiloğlu, 2020, s. 77).

3.2.8. Fonksiyonel ve Yapısal Dönüşümün İncelenmesi

1993 yılından 2019 yılına kadar Haiti uyuşmazlığına taraf olan BM, uyuşmazlığa yönelik olarak altı barış operasyonu icra etmiştir. İcra edilen barış operasyonlarının birbirleriyle benzer yönleri olmasına rağmen verilen görevler ve görevlendirilen unsurlar bakımından değişiklikler söz konusudur. İcra edilen barış operasyonları geleneksel barış operasyonu anlayışından sürdürülebilir barış anlayışına doğru dönüşüm geçirmiştir.

Öncelikle misyonlarda görevlendirilen personel yapısının önemli bir farklılık söz konusudur. İlk olarak sadece askeri unsur görevlendirilmesine rağmen zaman içerisinde polis ve sivil

unsurlara ağırlık verilmiştir. Hatta ilerleyen misyonlarda askeri unsura yer verilmeyerek yalnızca polis ve sivil unsurlara yer verilmiştir. Geleneksel barış operasyonlarının askeri unsurlar temel alınarak icra edildiği göz önünde bulundurulduğunda dönüşümü gözler önüne serdiği değerlendirilmektedir. Bu yönü ile Haiti Barış Operasyonlarının sürdürülebilir barış anlayışına uygun şekilde yapısal olarak dönüşüm geçirdiğini ifade etmek zor olmayacaktır.

Barış operasyonlarında görevlendirilen unsur yapısının değişmesi, barış operasyonlarına verilen görevlerinde değişmesine neden olmuştur. Çatışmanın önlenmesi maksadıyla önleyici konuşlandırma, ateşkesi kontrol etme, grupların silahsızlanmasını sağlamak gibi görevler zaman içerisinde demokratik seçimlerin yapılmasını sağlamak, ekonomik düzenin tesis edilmesi, polis teşkilatının güçlendirilmesi gibi görevlere bırakmıştır. Sonradan verilen görevler sürdürülebilir barış anlayışı ile uyumlu olacak şekilde tevdi edilmiştir. Geleneksel barış anlayışında silahlı çatışmanın önlenmesi temel amaç iken sürdürülebilir barış anlayışında sosyo-ekonomik düzenin kalıcı bir çözüme kavuşturulması temel amaçtır. Barış operasyonu unsurlarına verilen bu görevler doğrudan sosyo-ekonomik düzene yönelik olduğu değerlendirilmektedir. Bu yönü ile Haiti Barış Operasyonlarının sürdürülebilir barış anlayışına uygun şekilde fonksiyonel olarak dönüşüm geçirdiğini ifade edebiliriz.

3.3. Mali'de Birleşmiş Milletler Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu

Mali, Batı Afrika'da denize kıyısı olmayan Müslüman bir devlettir. 1892 yılında Fransız sömürgesi haline gelen ülke bağımsızlığına 1960 yılında kavuşmuştur. Bağımsızlığını elde ettikten sonra Mali, çeşitli etnik gruplardan oluşan sekiz yönetim bölgesine ayrılmıştır. Nüfusun yaklaşık yüzde ellilik kısmını Mande (Bambara, Malinke ve Sarakole etnik grupları) isimli etnik grup oluşturmaktadır. Nüfusun diğer yarısı ise Fula, Voltaic, Songhay, Araplar ve Tuaregler'den oluşmaktadır (Albayrak & Özer, 2018, s. 313).

Bağımsızlık sonrası Mali etnik, ekonomik ve sosyal nedenlerden dolayı zaman zaman iç çatışmalara ve karışıklıklara sahne olmuştur. Bu çatışmalarda ön plana çıkan etnik grup Tuaregler olmuştur. Sahip oldukları farklı kültürleri, savaşçı yapıları, güçlü aile yapıları ve yarı göçebe hayat tarzları nedeniyle Fransız sömürgesine karşı en çok direnç gösteren etnik grup yine Tuaregler olmuştur. Bağımsızlık sonrası yine otonom yapılarını koruyan Tuaregler, isteklerinin yerine getirilmemesi, sosyo-kültürel ve ekonomik özgürlüklerinin kısıtlanmaya çalışılması ve yerleşik hayata zorlanmaları nedeniyle merkezi hükümete karşı zaman zaman ayaklanmışlardır (Demirel, 2018, s. 31).

2012 yılında ülkenin kuzeyinde yaşayan Tuaregler merkezi hükümet güçlerini yenilgiye uğratmış ve hâkimiyeti ele geçirerek, ülkenin başkentine doğru ilerlemeye başlamıştır. İlerleyişi durdurmak maksadıyla Fransa askeri bir müdahale gerçekleştirmiştir. Müdahaleye müteakip taraflar arasında bir barış anlaşması sağlanmıştır. Ateşkesin takip edilmesi ve çatışmaların önlenmesi için MINUSMA (The United Nations Multidimensional Integrated

Stabilization Mission in Mali- Mali'de Birleşmiş Milletler Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu) isimli barış koruma operasyonu Temmuz 2013'de Mali'de görevine başlamıştır (Ayhan, 2013, s. 6).

MINUSMA, Soğuk Savaş sonrası başlatılan ve günümüzde de devam eden bir barış operasyonudur. MINUSMA misyonunun sürdürülebilir barış çerçevesinde incelemesi yapılmadan önce uyumsuzluğun genel hatları ortaya konulacaktır.

3.3.1. Mali Uyuşmazlığının Arka Planı

Mali'de yaşanan iç savaş ve karışıklığın temel aktörleri Tuaregler ve merkezi hükümettir. Tuaregler sahip oldukları yaşam tarzları ve kültürleri nedeniyle merkezi otoriteyi tam anlamıyla hiçbir zaman kabul etmemişlerdir. Tuaregler ile merkezi hükümet arasında yaşanan bu durum Mali'nin içinde bulunduğu coğrafya ile de desteklenmesi ile uluslararası ve bölgesel barış zaman zaman tehdit altına girmiştir.

Fransızlara karşı kazanılan bağımsızlık sonrası Tuaregler merkezi hükümete karşı 1962 yılında ilk defa ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmanın bastırılması sonrası merkezi hükümet Tuareglerin yaşadığı kuzeyde askeri bir yönetim oluşturmuşlardır. Bu yönetim bölgede problemin çözümü yerine baskıcı bir güç politikası uygulamayı tercih etmiştir. Bu baskıcı rejime 1970 ve 1980'li yıllarda yaşanan kuraklıklar sebebiyle ortaya çıkan ekonomik nedenlerde eklenmiş ve bu durum Tuareglerin bölgede göç etmesine neden olmuştur. Göç eden Tuaregler Libya ordusunda paralı asker olarak görev alarak askeri kamplarda eğitim görmüştür (Demirel, 2018, s. 32).

Bu askeri kamplarda eğitim gören Tuaregler 1990 yılında İyad Ag Gali liderliğinde ikinci büyük ayaklanmalarını başlatmışlardır. Azavad Kurtuluş Halk Hareketi adı verilen ayaklanma ile Tuareglerin yaşadığı bölge olan Azavad'da bağımsız bir devlet kurulması amaçlanmıştır. Ancak ayaklanma sivil halka uygulanan baskı ve şiddet ile bastırılmıştır. Ayaklanan Tuaregler ile 1992 ve 1996 yıllarında imzalanan barış anlaşmaları sonucu ayaklanma sona erdirilmiştir. Anlaşma ile Azavad bölgesi özerk bir yapıya kavuşturularak, Tuaregler merkezi hükümet ordusunda ve bazı resmi görevlerde istihdam elde etmişlerdir. (Demirel, 2018, s. 32).

2000'li yıllarla beraber Mali'nin kuzey kısmını da ihtiva eden ve Kuzey Afrika'nın güney sınırlarını içine alan *Sahel Kuşağı* olarak adlandırılan bölge El- Kaide, Boko Haram gibi terörist örgütlerin faaliyet gösterdiği bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Sahel Kuşağı; Mali, Senegal, Burkina, Çad, Gambiya, Moritanya, Faso, Nijer, Nijerya, Sudan, Eritre, Kamerun ve Gine ülkelerinin bazı bölümlerini içine alan, enerji kaynakları bakımından zengin olmasına rağmen üzerinde yaşayan nüfusun oldukça zor şartlarda yaşadığı bir bölgedir. Terör örgütlerinin bölge üzerinde merkezi hükümetlerden daha fazla etkin olduğu ve bu bağlamda Sahel Kuşağı'nın silah, uyuşturucu ve insan kaçaklığına ev sahipliği yaptığı ifade edilebilir. (Savaş, 2020, s. 140).

Sahel Kuşığı'na yerleşen terörist gruplar ile Arap Bahar'ıyla birlikte Tunus, Mısır ve özellikle Libya'da Kaddafi rejiminin devrilmesine neden olan ayaklanmalar Mali'yi de doğrudan etkileyerek bölgenin istikrarsızlaşmasına neden olmuştur. Bu istikrarsızlık ortamından faydalanan Tuaregler 2012 yılında yine yaşadıkları Kuzey Bölgesi'nde ayaklanmışlar ve Azavad Devleti'ni ilan etmişlerdir (MINUSMA, 2022).

Merkezi hükümet Tuareg ayaklanmasını bastırmak ve bölgede terörist grupların etkinliğinin azaltılması amacıyla BM Güvenlik Konseyi'ne başvurmuştur. Güvenlik Konseyi 20 Aralık 2012 tarihinde 2085 sayılı aldığı karar ile merkezi hükümete yardım etmek amacıyla Afrika Birliği (AU) ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu'nun (ECOWAS) üyelerinin askeri birliklerinden oluşturulacak AFISMA (African-led International Support Mission in Mali - Mali'de Afrika Öncülüğündeki Uluslararası Destek Misyonusunu) misyonunu oluşturmuştur. AFISMA misyonu ile Mali merkezi hükümetinin silahlı kuvvet kapasitesinin ve otoritesinin artırılması, Mali'nin kuzeyine konuşlanan terörist gruplarının etkisiz hale getirilmesi, insan hakları ihlallerinin önüne geçilerek insani yardımların etkin bir şekilde yapılabilmesi hedeflenmiştir (BM 2085 Sayılı Kararı).

AFISMA misyonunun görevlendirilmesi kararı verildikten sonra Mali'de tansiyon düşmemiştir. Tuaregler ve El Kaide terör örgütü güneye doğru ilerleyişlerini sürdürmüşlerdir. Mali'nin kuzeyinde bulunan terörist gruplar güneye doğru ilerleyerek Mali'nin başkenti Bamako'yu ele geçirmeyi hedeflemiştir. Bu ilerleyişi durdurarak ülke birliğinin tekrar tesis edilebilmesi amacıyla 2013 Ocak ayında Mali merkezi hükümeti Fransa'dan yardım talebinde bulunmuştur. (MINUSMA, 2022).

Mali merkezi hükümetinin isteği üzerine Fransa, Serval Operasyonu adı altında Mali topraklarında Tuareglere ve terörist gruplara askeri müdahalede bulunmuştur. Fransız ordusu ilk olarak Tuareg Ayaklanması'na müdahale ettikten sonra Mali'nin kuzeyini ele geçiren terörist grupları etkisiz hale getirmiştir. Bu askeri müdahale ile Mali'nin bölünmesinin önüne geçilmiştir. Fransa'nın askeri müdahalede bulunmasının en önemli nedeni Sahel Kuşığı bölgesinde terörist grupların yuvalanmasının önüne geçmektir (Savaş, 2020, s. 150).

Fransa'nın askeri müdahalesi sonrası BM Güvenlik Konseyi 25 Nisan 2013 tarihinde 2100 sayılı kararı almıştır. Bu kararda Mali'de yaşanan durum ile ilgili tespitler yapılmıştır. İnsan hakları ihlallerinin önemli derecede arttığı, ülkede temel gıdaya ulaşımında sıkıntılar yaşandığı, terörist grupların varlığını sürdürdüğü, tarihi ve kültürel varlıkların yok edildiği ve bu bağlamda uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği bu tespitlerden bazılarıdır (BM 2100 Sayılı Kararı).

BM Güvenlik Konseyi, Mali'de barış ve güvenliğin yeniden tesis edilerek uluslararası barış ve güvenliği sağlamak, ülkenin yeniden istikrara kavuşabilmesi amacıyla MINUSMA'nın (The United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali- Mali'de Birleşmiş

Milletler Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu) görevlendirilmesine karar vermiştir (BM 2100 Sayılı Kararı).

MINUSMA misyonu, AFISMA misyonunun yetkilerini ve Mali merkezi hükümetinin daveti üzerine Mali'de bulunan Fransız askeri birliklerinin görevlerini üstlenmiştir. Ayrıca alınan 2100 sayılı kararda Fransa'nın askeri müdahalesinden övgü ile bahsedilmiştir. 1 Haziran 2013 tarihinde görevine başlayan MINUSMA misyonunda ilk aşamada 11.200 askeri personel ve 1440 polisin görevlendirilmesine karar verilmiştir (BM 2100 Sayılı Kararı).

MINUSMA misyonunun görevi günümüzde halen devam etmektedir. BM, sürdürmüş olduğu bu misyon ile Sahel Kuşağı bölgesinde uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden terör örgütlerini kontrol altına almayı, sınırı aşan uluslararası suçların önüne geçilmesini ve ağır insan hakları ihlallerinin engellenmesini hedeflemektedir.

3.3.2. Mali Misyonunun Görevi

MINUSMA misyonunun görevleri 2100 sayılı kararda belirtilmiştir. MINUSMA misyonunda askeri, polis ve sivil unsurlar yer almaktadır. Sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde her birine kendi görev tanımlamalarına uygun olacak şekilde görevler tevdi edilmiştir. MINUSMA misyonunun görev alanında ayrılıkçı gruplar ve terör örgütlerinin varlığı sebebiyle askeri görevler ön plana çıkmaktadır. Ancak sürdürülebilir barış anlayışına uygun olacak şekilde diğer unsurlara verilen görevlerde 2100 sayılı kararda belirtilmiştir (BM 2100 Sayılı Kararı).

MINUSMA misyonunda görev alan askeri unsurlara verilen görevleri şu şekilde belirtebiliriz:

- Kuzey bölümü başta olmak üzere ülkenin istikrara kavuşmasına yardımcı olmak,
- Ülke içinde güvenlik tehditlerini bertaraf etmek, güvenliği artırıcı tedbirler almak,
- Çatışma bölgesinde yer alan sivilleri ve BM personelini korumak,
- Ateşkesi gözlemlemek ve eski savaşçıların silahsızlanmasını sağlamak,
- Ülke genelinde devlet otoritesinin tesis edilmesine yardımcı olmak,
- Güvenlik güçlerinin eğitilmesi ve kapasitesinin artırılmasına yardımcı olmak,
- Mayınların ve el yapımı patlayıcıların temizlenmesine yardımcı olma (Birleşmiş Milletler, 2013).

MINUSMA misyonunun başlangıcından itibaren görev alan polis unsurları ise ülkede yerel kolluk kuvvetlerini eğitmek, yerel kolluk kuvvetinin kapasitesinin artırılmasına yardımcı olmak, meydana gelen adli olaylarda uzmanlık desteği sağlanmak gibi görevler üstlenmiştir (MINUSMA, 2022).

MINUSMA misyonunda görev alan sivil unsurlara ise çeşitli görevler verilmiştir. Verilen görevler ile sosyal, toplumsal ve ekonomik olarak çatışmaya neden olan nedenlerin ortadan

kaldırılması, iletişim kanallarının olabildiğince açık tutulması, toplumsal bütünleşmenin sağlanması ve güven artırıcı tedbirlerin alınması amaçlanmaktadır (MINUSMA, 2022).

MINUSMA misyonunda yer alan sivil unsurların yürüteceği görevlerin bazılarını şu şekilde belirtebiliriz:

- Demokratik düzene geçişi hızlandırmaya yardımcı olmak,
- Seçimlerin adil ve şeffaf olarak icra edilmesine yardımcı olmak,
- Ulusal birliğin tam olarak sağlanmasına yönelik izlenecek yol haritasının uygulanmasına yardımcı olmak,
- Çatışma yönetimine sivil toplum kuruluşlarının dahil edilmesine teşvik etmek,
- İnsan hakları ihlallerini veya uluslararası insani hukuk ihlallerinin önlenmesi için çalışmalar yürütmek,
- İnsani yardıma katkı sunmak ve yerlerinden edilmiş kişilere yardımcı olmak (BM 2100 Sayılı Kararı).

Yukarıda belirtilen görevlerin icra edilmesi maksadıyla MINUSMA unsurlarına Mali genelinde tam yetki verilmiştir. Başka bir ifade ile görevlerin icra edilmesinde herhangi bir aksaklık veya engel söz konusu olduğunda unsurlar silah kullanma yetkisi dahil olmak üzere her türlü tedbiri alabilmektedir. 2100 sayılı karar ile MINUSMA'ya verilen yetki ve görevler Fransız birliklerinin kapasiteleri ve konuşlanma alanları dahilinde Fransa'ya da verilmiştir. MINUSMA birliklerinin ihtiyacı halinde Fransız birliklerinin kullanılmasına karar verilmiştir (BM 2100 Sayılı Kararı).

3.3.3. Fonksiyonel ve Yapısal Dönüşümün İncelenmesi

MINUSMA misyonunun 2013 yılında başlatıldığı göz önünde bulundurulduğunda sürdürülebilir barış anlayışının temel unsurlarını ihtiva ettiği ifade edilebilir. Misyonun başlangıcından itibaren askeri, polis ve sivil unsurların beraber görevlendirilmesi bunun en isabetli örneğini oluşturmaktadır.

Mali'nin kuzey bölgesi başta olmak üzere silahlı çatışmanın halen devam etmesini ve MINUSMA misyonunda görev alan askerlerin de çatışmadan etkilenerek hayatını kaybetmesini göz önünde bulundurduğumuzda her ne kadar asker sayısının fazla olması sürdürülebilir barış anlayışına uygun olmamasına rağmen bu durum Mali uyuşmazlığı genelinde olağan kabul edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Yine 1451 polis ve 500 sivil personelin misyonda görev alması sürdürülebilir barış anlayışına uygun olduğu bu kapsamda ifade edilebilir.

2100 sayılı kararda misyona uyuşmazlıkta verilen görevleri geleneksel ve sürdürülebilir barış anlayışı olarak iki şekilde ele almamız mümkündür. Askeri unsurlara verilen görevler geleneksel barış anlayışı, polis ve sivil unsurlara verilen görevler ise sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Demokratik yapının tesis edilmesi, seçimlerin

adil ve şeffaf yapılması, insani yardımların yapılması gibi görevler sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde icra edilmektedir.

Bu kapsamda MINUSMA misyonunun sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde geleneksel barış operasyonlarından farklı olarak fonksiyonel ve yapısal olarak bir dönüşüm geçirerek icra edildiği değerlendirilmektedir. Sürdürülebilir barış çerçevesinde icra edilen görevler ile çatışmaya neden olan sosyal ve toplumsal sorunların çözülmesi hedeflenmektedir.

3.4. Barış Operasyonlarının Sürdürülebilir Barış Anlayışı Çerçevesinde Karşılaştırmalı Analizi

BM, kurulduğu günden itibaren uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması amacıyla önemli bir rol üstlenmektedir. Üstlendiği bu rolün başarıya ulaşması için bakış açısını ve söylemlerini değiştirdiği gibi eylemlerini de sürekli değiştirmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin temini için BM'nin başvurduğu en önemli eylem ise barış operasyonlarıdır. Bu noktada barış operasyonlarının analiz edilmesi BM'nin eylemlerinin dönüşümünü ve değişimini söylemler doğrultusunda uyumlu bir şekilde dönüştürüp dönüştürmediğini ortaya koymaktadır.

Çalışma sorusunun sürdürülebilir barış doğrultusunda BM barış operasyonlarının dönüşüp dönüşmediğinin ortaya konulması olarak belirlendiği göz önünde bulundurulduğunda, çalışmada üç barış operasyonu üzerinden BM'nin sürdürülebilir barış anlayışına uygun olacak şekilde barış operasyonlarının dönüştürüp dönüştürmediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

BM, uluslararası barış ve güvenliğin tesisi için çok fazla barış operasyonu icra etmiştir. Çalışmada bir sınırlılık olarak bütün barış operasyonlarına yer verilememiştir. Bu üç barış operasyonunun seçilmesinde Soğuk Savaş bir nirengi noktası olarak belirlenerek zaman dilimine dikkat edilmiştir. Bu kapsamda uyuşmazlığın şiddet boyutu, uyuşmazlığın tarafları, uyuşmazlığın cereyan ettiği coğrafya gibi kriterler göz ardı edilmiştir.

Geniş bir yelpazede sürdürülebilir barış anlayışını ele aldığımızda uyuşmazlığın olduğu toplumlarda sosyal denge ve sosyal refahı sağlayacak faaliyetlerin icra edildiğini, bireylere gıda başta olmak temel ihtiyaçlarının temin edildiğini, demokratik kurumların tesis edilmeye çalışıldığını, ekonomi, eğitim, sağlık gibi temel kamu ve kuruluşlarının tesis edilmesi veya tanzim edilmeye çalışıldığı göze çarpmaktadır. Bunlara bağlı olarak barış operasyonlarına verilen görevlerin ve barış operasyonunda görevlendirilen unsur yapısının değiştirilmesi gerektiği ön plana çıkmaktadır. Bu maksatla çalışmada BM barış operasyonlarının sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde fonksiyonel ve yapısal dönüşümü ortaya konulmaya çalışılırken görevler ve görevleri icra edecek unsurlar üzerinden analiz yapılmaya çalışılmıştır.

Bu noktadan hareketle belirlenen üç barış operasyonu barış operasyonlarında görevlendirilen unsur yapısı, görevlendirilen personel sayısı, barış operasyonlarına verilen görevler ve barış

operasyonunun üstlenmiş olduğu askeri nitelik taşımayan görevler üzerinden analiz edilmiştir.

Çalışmada üç barış operasyonunun icra edilmesine neden olan uyuşmazlığın genel hatları ortaya konulduktan sonra genel itibarıyla barış operasyonuna verilen görevler ve görev alan unsurlar ortaya konulmuştur. Üç barış operasyonuna ait görevlerin ve unsurlarının benzerliklerine ve farklılıklarına Tablo-1'de yer verilerek BM barış operasyonlarının sürdürülebilir barış çerçevesinde fonksiyonel ve yapısal olarak dönüşümünün ortaya konulması amaçlanmıştır.

Tablo 3.1.

Benzerlikler/Farklılıklar	Kıbrıs Uyuşmazlığı	Haiti Uyuşmazlığı	Mali Uyuşmazlığı
Askeri Unsur	Askeri unsur, görevin başından itibaren her zaman görev almıştır.	Askeri unsur icra edilen bazı barış operasyonlarında yer almamıştır.	Askeri unsur, görevin başından itibaren her zaman görev almıştır.
Polis Unsuru	Polis unsuru, görevin başından itibaren her zaman görev almıştır.	Polis unsuru, görevin başından itibaren her zaman görev almıştır.	Polis unsuru, görevin başından itibaren her zaman görev almıştır.
Sivil Unsur	Sivil unsur, görevin başından askeri unsur içerisinde görev almıştır.	Sivil unsur, görevin başından itibaren her zaman görev almıştır.	Sivil unsur, görevin başından itibaren her zaman görev almıştır.
Askeri Unsur Sayısı	Askeri unsur sayısı azalma eğilimi göstermiştir.	Askeri unsur icra edilen bazı barış operasyonlarında yer almamıştır.	Askeri unsur sayısı azalma eğilimi göstermiştir.
Polis Unsuru Sayısı	Polis unsur sayısı artma eğilimi göstermiştir.	Polis unsur sayısı artma eğilimi göstermiştir.	Polis unsur sayısı artma eğilimi göstermiştir.
Sivil Unsur Sayısı	Sivil unsur sayısı artma eğilimi göstermiştir.	Sivil unsur sayısı artma eğilimi göstermiştir.	Sivil unsur sayısı artma eğilimi göstermiştir.
Askeri Unsurlara Verilen Görevler	BM personelini ve sivil insanları koruma görevi verilmiştir.	BM personelini ve sivil insanları koruma görevi verilmiştir.	BM personelini ve sivil insanları koruma görevi verilmiştir.

Polis Unsurlarına Verilen Görevler	Yerel polis teşkilatına destek vermekle görevlendirilmiştir.	Yerel polis teşkilatını tesis etmek ve eğitmek maksadıyla görevlendirilmiştir.	Yerel polis teşkilatına destek vermekle görevlendirilmiştir.
Sivil Unsurlara Verilen Görevler	İletişim kanallarının açık tutulması için görevlendirilmiştir.	Demokratik düzenin tesis edilmesi için görevlendirilmiştir.	Demokratik düzenin tesis edilmesi için görevlendirilmiştir.

Tablo-1’de görüleceği üzere icra edilen barış operasyonları arasında benzerlikler ve farklılıklar söz konusudur. Benzerliklerin daha fazla olmasına rağmen farklılıkların da yer aldığı görülmektedir. Benzerlikler, sürdürülebilir barış anlayışına uygun olacak şekilde BM’nin hazırladığı barış operasyonları konseptinden beslenmektedir. Genel itibarıyla farklılıklar ise uyuşmazlığın temelinde yer alan kültürel, yapısal ve sosyal nedenlerinden farklılığından kaynaklanmaktadır.

İlk olarak benzerlikleri ele aldığımızda her üç uyuşmazlıkta da sayıları değişmekle beraber askeri, polis ve sivil unsurların yer aldığı görülmektedir. Üç unsura da uyuşmazlığın tamamında veya bir bölümünde görev verilmiştir. Kıbrıs uyuşmazlığında askeri unsurların bir parçası olarak görev alan sivil unsurlar daha sonra ayrı bir unsur olarak görev almıştır. Yine Haiti’de icra edilen altı barış operasyonunun bazılarında askeri unsura yer verilmemiştir. Bu iki durum haricinde her üç unsur da uyuşmazlık bölgelerinde beraber görev almıştır.

Unsurların sayısal olarak benzerliklerini ele aldığımızda ise her üç unsurda da askeri unsurların sayısının azaltılarak polis ve sivil unsurların sayısının arttığı göze çarpmaktadır. Yine kadın personel sayısında da artış eğilimi olduğu ve sürdürülebilir barış anlayışına uygun olacak şekilde barış operasyonlarına kadınların daha fazla katılması teşvik edilmektedir.

Her üç uyuşmazlıkta da unsurlara verilen görevler genel itibarıyla benzerlik göstermektedir. Verilen görevlerin nihai amacı uyuşmazlığın giderilerek bu bölgelerde sürdürülebilir barışın tesis edilmesidir. Bu amaca ulaşılması için benzer görevler üstlenilmesine rağmen uyuşmazlığın şiddet boyutu, taraflar arasında iletişimin olup olmaması, uyuşmazlığın temelinde yer alan farklılıklar görevlerin değişmesine neden olmaktadır. Örneğin, uyuşmazlığın şiddet boyutu üst düzeyde seyrediyorsa askeri unsurlara meşru müdafaanın yanında başka yetkiler verilerek barışın zorla tesis edilmesi görevi verilebilmektedir. Ancak genel itibarıyla askeri unsurlara uyuşmazlık bölgelerinde BM personelinin ve sivillerin korunması görevi verilmektedir. Bu üç uyuşmazlığın genel seyrinde de askeri unsurlara bu tür görevler verilmiştir.

Kıbrıs Adası’nda her iki toplumun etkin birer polis teşkilatı olduğu için polis unsurlarına her iki toplumun polis teşkilatına adli kolluk desteği verme görevi verilmişken, Haiti’de etkin bir polis teşkilatının olmaması nedeniyle polis unsuruna Haiti’de polis teşkilatının kurulması ve eğitilmesi görevi verilmiştir. Bu durum uyuşmazlıklar arasında yaşanan önemli bir farklılık

olmasına rağmen sürdürülebilir barış anlayışına uygun olacak şekilde hareket edildiği değerlendirilmektedir. Bu farklılık sürdürülebilir barış anlayışının belirli bir formülü ve kalıbının olmadığını ihtiyaca göre esneklik gösterdiğinin önemli bir örneğini oluşturmaktadır.

Bu üç uyuşmazlık için icra edilen barış operasyonları arasında da benzerlikler ve farklılıklar söz konusu olmasına rağmen BM'nin söylemlerine uygun olacak şekilde barış operasyonlarında sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde hareket ettiğini gösteren önemli birer örnek teşkil etmektedir. Her üç örnekte de barış koruma misyonlarının dinamik bir yapıya sahip oldukları gerek çatışmanın gerekse de uluslararası politikanın gündemine bağlı olarak dönüşümlerin gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Çalışmada da sıklıkla vurgulandığı üzere bilhassa Soğuk Savaş sonrası dönemde bu dönüşümler, büyük ölçüde sürdürülebilir barış anlayışını hâkim kılmak adına ve bu motivasyonla uyumlu olacak şekilde gerçekleşmiştir.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrası şekillenen uluslararası barış ve güvenlik sistemi, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile yeniden ele alınarak barış ve güvenliğin merkezine birey yerleştirilmiştir. Bireyin merkeze alınması ile eş zamana gelen bir süreçte BM'nin gündemine sürdürülebilir barış kavramı da girmiştir. Uluslararası barış ve güvenlik sisteminin en önemli aktörü olan BM, bu iki kavram doğrultusunda güvenlik yaklaşımlarını yeniden ele almıştır. BM'nin uluslararası barış ve güvenliği tesis etmek amacıyla icra ettiği faaliyetlerin başında gelen barış operasyonları da bu doğrultuda yeniden yorumlanmış ve şekillendirilmiştir.

BM, 1948 yılından itibaren icra ettiği bütün barış operasyonlarında uluslararası barış ve güvenliği tesis etmeyi amaçlamıştır. Bu amaca ulaşmak amacıyla zaman içerisinde barış operasyonlarında görevlendirilen unsurlarda değişiklik yapmıştır. Yine unsurlara verilen görevlerde de değişiklik yaparak barış operasyonlarının daha güncel bir yapıya kavuşması amaçlanmıştır. Literatür göz önünde bulundurulduğunda bu değişiklikler, birinci ve ikinci nesil barış operasyonları olarak incelenmiştir. Ancak değişime neden olan kavramlara ve unsurlara yeterince yer verilmemiştir. Çalışmada bu değişime neden olan kavramlardan birisi olan sürdürülebilir barış konusuna odaklanmıştır.

Bu kapsamda çalışmanın konusu olan sürdürülebilir barış çerçevesinde barış operasyonlarının yapısal ve fonksiyonel dönüşümü ortaya konulmuştur. Dinamik ve kapsayıcı bir yapıya sahip olan sürdürülebilir barış, sürekli gelişen ve değişen bir kavramdır. Bu yüzden çalışmada sürdürülebilir barış kavramının dinamikliğini ve kapsayıcılığını sınırlandırma yoluna gidilerek barış operasyonlarının dönüşümü belirli kriterler üzerinden ortaya konulmuştur. Bu kriterler çatışmada görevlendirilen unsur yapısı, personel sayısı ve görevler olarak belirlenmiştir. Çalışmada incelenen barış operasyonlarının dönüşümü bu kriterler üzerinden değerlendirildiği için sürdürülebilir barış kavramı içerisinde değerlendirilen diğer unsurlar bir sınırlılık olarak kapsam dışı bırakılmıştır. Sürdürülebilir barış kavramı içerisinde değerlendirilebilecek sürdürülebilir kalkınmanın sağlanıp sağlanmadığı, demokratik kurumların yaygınlaştırılıp yaygınlaştırılmadığı, etkin ekonomik düzenin kurulup kurulmadığı gibi konular da bu çalışmada ele alınamamıştır.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise bütün barış operasyonlarına yer verilememesidir. 1948 yılından itibaren çok sayıda barış operasyonunun icra edildiği göz önünde bulundurulduğunda çalışmada sadece üç barış operasyonu üzerinden dönüşüm incelenmiştir. İcra edilen diğer barış operasyonlarına yer verilememiştir. Çalışmada Soğuk Savaş dönüm noktası olarak belirlenmiştir. Böylelikle çalışmada belirlenen barış operasyonları daha sağlıklı bir bakış açısı ile ele alınmıştır.

Çalışmada incelenen barış operasyonları belirlenen kriterler üzerinden değerlendirilerek bulgulara ulaşılmıştır. Elde edilen bulgular göz önünde bulundurularak dönüşümün

sürdürülebilir barış çerçevesinde olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bu bulgular üzerinden çalışmanın konusu olan sürdürülebilir barış çerçevesinde barış operasyonlarının yapısal ve fonksiyonel dönüşümü ortaya konulmuştur. Bu bulguları ve ele alınan barış operasyonları üzerinden BM barış operasyonlarının sürdürülebilir barış kavramı üzerinden dönüşümünü sırasıyla şu şekilde ele alabiliriz.

Çalışmamızda ele alınan ilk barış operasyonu olan UNFICYP 1964 yılında sadece askeri unsur yapısı ile göreve başlamış ancak zaman içerisinde polis ve sivil unsurlar da misyona dahil edilmiştir. Böylelikle barış operasyonu çok yönlü olarak icra edilmeye başlanmıştır. UNFICYP’de görevli sivil unsurların daha organize olarak görev yapması amacıyla 1998 yılında Sivil İşler Bölümü’nün oluşturulması sürdürülebilir barış kavramının BM’nin gündemine alınması sonrası söz konusu olmuştur. Atılan bu adım ile sürdürülebilir barış kavramı çerçevesinde Kıbrıs Sorununa yönelik daha etkin ve etkili çözümlerin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Sivil İşler Bölümü’nün adada üstlenmiş olduğu görevleri göz önünde bulundurulduğunda, UNFICYP misyonunun sürdürülebilir barış kavramından etkilenerek dönüşüm geçirdiği gözlenmiştir. Sivil İşler Bölümü, barışın sürdürülebilir bir sosyo-ekonomik zeminde inşa edilebilmesi amacıyla güven artırıcı görevler üstlenmiştir. Taraflar arasında iletişim kanallarını açık tutmak amacıyla kültürel ve sportif faaliyetlerin icra edilmesi bunun en güzel örneğini oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir barış çerçevesinde UNFICYP bünyesinde asker sayıları da düşüş eğilimi göstererek zaman içerisinde azalmıştır. UNFICYP’de görevli askeri unsurlar daha hareketli ve etkin olacak şekilde konuşlandırılmışlardır. Böylelikle başlangıçta daha fazla asker ile icra edilebilen görevlerin daha az asker ile icra edilmesi mümkün olmuştur. Bu kapsamda UNFICYP sürdürülebilir barış kavramı çerçevesinde yeniden ele alınarak misyonun yapısal ve fonksiyonel olarak dönüşmesi sağlanmıştır.

Soğuk Savaş’ın sona erdiği ve uluslararası alanda etkilerinin azalmaya başladığı bir dönemde icra edilen Haiti barış operasyonları ise sürdürülebilir barış çerçevesinde çok yönlü unsur yapısı ile hayata geçirilmiştir. Etkin bir demokrasi hayatının tesis edilebilmesi ve bireylerin günlük yaşamını olumsuz etkileyen suç oranlarını azaltmak amacıyla görevlendirilen polis ve sivil unsurlar, askeri unsurlar ile beraber barışa dayalı sürdürülebilir bir toplum düzeni için çaba sarf etmişlerdir. Haiti’de etkin bir polis teşkilatının kurulması için yürütülen faaliyetlerde geleneksel barış operasyonlarına göre farklı bir amaç ve görev üstlenilmiştir. Üstlenilen bu amaç ile Haiti’de uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması, uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesi ve Haiti’de sürdürülebilir barışın hayata geçirilmesi amaçlanmıştır.

Haiti’de başlatılan ilk barış koruma operasyonları, sürdürülebilir barış anlayışının BM gündemine kavramsal olarak yeni alındığı bir döneme denk gelmesine rağmen üstlenmiş olduğu görevler ve bünyesinde ihtiva ettiği unsurları göz önünde bulundurduğumuzda

geleneksel barış anlayışı çizgisinden ayrıştığı görülmektedir. Bu ayrışma misyonları sürdürülebilir barış anlayışı çizgisine yaklaştırmıştır. Askeri unsurların başlangıçta geleneksel görevler üstlenmesine rağmen zaman içerisinde sayıları azalmış ve farklı görevler üstlenmişlerdir. Hatta ilerleyen yıllarda uyuşmazlıkta silahlı çatışmaların azalması ve sürdürülebilir barış anlayışının BM tarafından tamamen benimsendiği dönemde ise hiçbir askeri unsur görev almamıştır. Bu durum uyuşmazlıkların çözümüne BM'nin sürdürülebilir barış çerçevesinde yaklaştığının bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Mali barış koruma operasyonu ise 21. yüzyılın ikinci on yılında icra edilen bir misyondur. Bu dönemde BM sürdürülebilirlik kavramını her alanda öncelik haline getirmiştir. Bu durum barış operasyonlarına da yansımıştır. UNFICYP gibi önceden başlatılan misyonlar sürdürülebilir barış çizgisine yaklaştırılırken, yeni başlatılacak misyonlar ise sürdürülebilir barış kavramı çerçevesinde planlanmıştır. Bu doğrultuda Mali'de icra edilen MINUSMA'ya askeri unsurların yanında polis ve sivil unsurlar da dahil edilmiştir. Askeri unsurlardan farklı görevler üstlenen bu unsurların görevleri sürdürülebilir barış anlayışına uygun olacak şekilde belirlenmiştir.

Yine MINUSMA'yı hayata geçiren 2100 sayılı BM Güvenlik Konseyi kararı göz önünde bulundurulduğunda UNFICYP gibi geleneksel barış anlayışı içerisinde başlatılan barış operasyonu kararlarından farklı olarak polis ve sivil unsurlara verilen görevlerin açık bir şekilde ifade edildiği görülmektedir. Bu durum planlamadan itibaren sürdürülebilir barış anlayışının hâkim olduğunu göstermektedir. Unsurlara verilen görevler ve yetkiler sürdürülebilir barış çerçevesinde uyuşmazlığın çözümünü ve uluslararası barış ve güvenlik tesisi için uyumlu bir sürecin başlatılmasını hedeflemektedir.

Sonuç olarak uluslararası barış ve güvenliğin tesis edilmesinde önemli bir aktör olarak görev alan BM, uyuşmazlıkları çözüme kavuşturmak amacıyla zaman içerisinde ortaya koyduğu stratejileri ve yöntemleri değiştirmiştir. Bu değişime etki eden birden çok faktör olmasına rağmen değişimi tetikleyen en önemli faktör sürdürülebilir barış anlayışının BM gündemine alınarak barış operasyonlarının bu çerçevede icra edilmesidir. Sürdürülebilir barış anlayışı ile uyuşmazlıkların giderilmesi, barış ve güvenliğin kalıcı olarak tesis edilmesi amaçlanmaktadır. Geleneksel barış anlayışında sadece uyuşmazlığın silahlı çatışma boyutu için adımlar atılırken sürdürülebilir barış anlayışı çerçevesinde uyuşmazlığa çok boyutlu yaklaşılması ve uyuşmazlığa neden olan sosyo-ekonomik nedenler başta olmak üzere yapısal nedenlerin de çözüme kavuşturulması hedeflenmiştir. Uyuşmazlıkların temelinde yer alan nedenleri de bertaraf etmek için görevlendirilen barış operasyonları ise bu kapsamda yapısal ve fonksiyonel olarak dönüştürülmüştür. Yine sürdürülebilir barış çerçevesinde yapısal ve fonksiyonel dönüşen barış operasyonları çatışma bölgelerinde bireylerin sosyal, ekonomik, eğitim, sağlık gibi ihtiyaçlarını da karşılamaktadır. Böylelikle sağlanan sosyal refah ile barış daha sağlam bir zemine oturtulmaktadır.

Bu çalışma ile zaman içerisinde belirli bir dönüşüm geçiren BM barış operasyonlarının dönüşümünü inceleyen literatüre katkı sağlandığı değerlendirilmektedir. Sadece barış

operasyonlarının dönüşümünü inceleyen ve arasındaki farkları ortaya koyan literatür kaynaklarından farklı olarak dönüşümün temelinde yer alan sürdürülebilir barış kavramının da barış operasyonları üzerinden değerlendirilmesi sağlanmıştır. Böylelikle dönüşümü tetikleyen faktörlerin neler olduğu ve temelinde hangi kavramların yer aldığına ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada sadece dönüşümü tetikleyen faktörlerden birisi olan sürdürülebilir barış kavramına yer verilmiştir. Dönüşümü tetikleyen diğer faktörlerin de ele alınması ile BM barış operasyonları dönüşümünün daha sağlıklı bir zeminde ele alınmasının mümkün olabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ak, G., & Başpınar, Y. (2019). Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarında Afrika'nın Yeri. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 44-56.
- Akder, H. (1994). *İnsan Güvenliğinin Yeni Boyutları-UNDP 1994 İnsani Gelişme Raporu*. Ankara: Birleşmiş Milletler Kalkınma Raporu.
- Akgül, N. (2015). Barış Çalışmaları: Başlangıçtan Günümüze Değişim. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 3(1), 85-106.
- Aktaş, Ö., & Safran, M. (2013). Evrensel Bir Değer Olarak Barış ve Barış Eğitiminin Tarihçesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 172, 131-150.
- Albayrak, G., & Özer, A. (2018). Davetle Müdahalenin Geçerliliği Açısından Afrika Kıtasındaki İki Zıt Örnek: Mali ve Gambiya. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (26), 307-322.
- Arı, Ö., & Kıran, A. (2011). Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık. *EKEV Akademi Dergisi*(64), 49-64.
- Arı, T. (2018). *Uluslararası İlişkilerde Teoriler*. Bursa: Aktüel Yayınları.
- Arıöz, Z. (2020). İnsan Haklarının Güvenlikleştirilmesi Bağlamında BM Yeni Barışı Koruma. Ö. Özkaya içinde, *Farklı Açılımlarla İnsan Hakları ve Güvenlik* (s. 143-162). Ankara: Adalet Yayınları.
- Asal, U. Y. (2013). 21. YY. Sürdürülebilir Barış İçin Küresel Stratejiler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(23), 1-14.
- Aslantaş, A. (2019). BM Barışı Koruma Operasyonları'nın Yerel Polis Kapasitesinin Geliştirilmesine Etkisinin Analizi: Haiti Örneği. *The Journal of Diplomatic Research*, 1(1), 61-84.
- Ataman, M., & Öztürk, M. (2016). Uluslararası Örgütlerin Devlet-İçi Çatışmalara Müdahale Edip Etmemesini Belirleyen Faktörler. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(33), 103-135.
- Ayhan, İ. S. (2013). Yeni Küresel Güç Adayı ÇHC'nin BM Kapsamında Artan Barış Gücü Faaliyetleri. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 1(2), 1-10.
- Barlas, B. (2014). *Değişen Uluslararası Sistemde Türkiye'nin Güvenlik ve Barış Algısı*. Y.L. Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Batır, K. (2011). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Amerikan Müdahaleciliği ve Uluslararası Hukuk. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 115-134.
- Bayra, A. E. (2019). Güvenlik Devleti: Leviathan'dan Hukuk Devletine, Hukuk Devletinden Leviathan'a. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1), 93-130.
- Baysoy, E. (2020). Klasik Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi. F. Ç. ORHAN içinde, *Osmanlı'dan Günümüze Kıbrıs Dün, Bugün, Yarın* (s. 3-15). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bilgin, K. R. (2020). BM ve NATO'nun Barış Operasyonları Doktrinlerinin Karşılaştırmalı Analizi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(12), 176-194.

Birdişli, F. (2010). Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Sorunları Önlenebilme Yeteneği. *Journal of International Social Research*, 3(11), 172-182.

Birleşmiş Milletler. (1964). *BM 186 Sayılı Kararı*. Eylül 18, 2021 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/data/DISPOLITIKA/KIBRIS/BMGuvenlikKonseyikarari1964186.pdf> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1967). *BM 244 sayılı kararı*. Eylül 19, 2021 tarihinde BM Digital Library: <https://digitallibrary.un.org> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1974). *BM 353 Sayılı Kararı*. Eylül 20, 2021 tarihinde BM Digital Library: <https://digitallibrary.un.org/> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1975). *BM 365 Sayılı Kararı*. Eylül 21, 2021 tarihinde BM Digital Library: <https://digitallibrary.un.org/> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1975). *Bm 367 Sayılı Kararı*. 09 2021, 2021 tarihinde <https://digitallibrary.un.org/> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1983). *BM 541 Sayılı Kararı*. Eylül 21, 2021 tarihinde Un Digital Library: <https://digitallibrary.un.org/> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1993). *BM 867 Sayılı Kararı*. Ekim 11, 2021 tarihinde Official Documents System of The UN: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/515/30/PDF/N9351530.pdf?OpenElement> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (1994). *BM 940 sayılı kararı*. Ekim 09, 2021 tarihinde Official Documents System of the UN: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/312/22/PDF/N9431222.pdf?OpenElement> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (2012). *BM 2085 Sayılı Kararı*. UN Digital Library: <http://unscr.com/en/resolutions/doc/2085> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler. (2013). *BM 2100 Sayılı Kararı*. 02 10, 2022 tarihinde MINUSMA: https://minusma.unmissions.org/sites/default/files/mali_2100_e_.pdf adresinden alındı

BM. (1945). *Birleşmiş Milletler Antlaşması*. Mayıs 17, 2021 tarihinde http://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2212020141836bm_01.pdf adresinden alındı

Bozlağan, R. (2005). Sürdürülebilir Gelişme Düşüncesinin Tarihsel Arka Planı. *In Journal of Social Policy Conferences*, (s. 1011-1028).

Boztürk, H. (2021). Geçmişten Günümüze Avrupa Birliği'nin Kıbrıs Sorununa Yaklaşımı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*(51), 481-499.

Brauch, H. G. (2008). Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış,Güvenlik,Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(18), 1-47.

Bulut, A. T. (2008). *Soğuk Savaş Sonrası Dönemde BM Barışı Koruma Operasyonları*. Y.L. Tezi, Karadeniz Teknik Ünivesitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Büyükbaş, H., & Atıcı, N. (2013). Liberal Demokratik Barış Kuramı: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(40), 1-19.
- Coşgun, M. (2017). *Johan Galtung ve Chantal Mouffe'da Adalet, Barış ve Uzlaşma Kavramları*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Çelik, Ü. (2013). Askeri Müdahaleler ve AB-BM İlişkileri. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 12(2), 27-60.
- Çıkla, İ. (2015). Uluslararası İlişkilerde Devletlerarası Politikada Barış Kavramı. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 3(2), 23-44.
- Çiloğlu, A. M. (2020). *BM'nin Çatışma Çözümüne Yönelik Çalışmaları: Lîberya ve Haiti Örneği*. Y.L Tezi, Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Dağcı, K. (2018). Uluslararası Çatışma Çözümleri Yaklaşımı; Müzakere ve Arabuluculuk. *Yalova Üniversitesi*, 1137-1146.
- Dedeoğlu, B. (2014). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları.
- Demir, N. (2005). Avrupa Birliği Türkiye İlişkilerinde Kıbrıs Sorunu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 347-367.
- Demirdöğen, Ü. D. (2006). Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*(11), 236-257.
- Demirel, N. (2013). *BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Demirel, N. (2013). Uluslararası Hukukta İnsani Müdahale ve Hukuki Meşruiyet Sorunu. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 152-172.
- Demirel, N. (2018). BM Güvenlik Konseyi Kararları Çerçevesinde Mali Krizi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*,(11), 29-54.
- Demirtaş, C. (2014). Barışı Koruma Harekâtlarında BM Polis Güçleri. *Polis Bilimleri Dergisi*, 16(1), 1-23.
- Dışişleri Bakanlığı. (2021). *T.C. Dışişleri Bakanlığı*. Ocak 1, 2021 tarihinde <https://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa> adresinden alındı
- Dışişleri Bakanlığı. (2021). *T.C. Dışişleri Bakanlığı*. Eylül 16, 2021 tarihinde T.C. Dışişleri Bakanlığı: http://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa adresinden alındı
- Durakçay, F. A. (2019). Neoliberalizmde Savaş ve Barış. S. Kiraz, & E. Çıtak içinde, *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş Ve Barış* (s. 145-165). Ankara: Orion Kitabevi.
- Duran, H. (2001). Birleşmiş Milletler ve Müdahale. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 131-142.
- Duran, H. (2008). BM ve AB Çerçevesinde Kıbrıs Sorununa Güncel Bir Bakış. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(21), 119-141.

- Durdu, Z. (2009). Modern Devletin Dönüşümünde Bir Ara Dönem: Sosyal Refah Devleti. *uğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(22), 37-50.
- Ekşi, D. (2019). *Kuzey İrlanda, Sri Lanka ve Türkiye'de Barış Süreçlerinin Post- Yapısal Bakış Açısıyla Karşılaştırmalı Çalışması*. Y.L Tezi, Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Muğla.
- Emeklier, B. (2011). Thomas Hobbes ve John Locke'un Güvenlik Anlayışlarının Karşılaştırmalı Bir Analizi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*(13), 99-123.
- Emeklier, B. (2011). Uluslararası İlişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları : PostPozitivist Kuramlar. *Bilge Strateji*, 2(4), 139-184.
- Enu, D., & Ugwu, U. (2011). Human Security and Sustainable Peace Building in Nigeria: The Niger Delta Perspective. *Journal of Sustainable Development*, 4(1), 254-259.
- Erdem, M. (2007). *Bölgesel Örgütlerin Barış Operasyonlarındaki Rol ve Etkinliklerinin Analizi*. Y.L. Tezi, KHO Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Eren, Y. (2014). *Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Arabuluculuk*. Y.L. Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ertuğrul, S. (2012). *Kıbrıs Sorunu ve BM Genel Sekreterlerinin Çözüm Önerileri*. Doktora Tezi , İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Fortna, V., & Howard, L. (2008). Pitfalls and Prospects in the Peacekeeping Literature. *Annu. Rev. Polit. Sci*(11), 283-301.
- Ghali, B. B. (1992). *An Agenda for Peace: The Role of United Nations*. New York: United Nations.
- Grotius, H. (1967). *Savaş ve Barış Hukuku*. Ankara : Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Gürler, A. Y. (2017). Uluslararası Hukukta Arabuluculuk Ve Türkiye. Ö. K. Küçüksoğak içinde, *Current Debates in International Relations* (s. 207-220). Londra: IJOPEC Publication Limited.
- Habermas, J. (2005). İki Yüzyıl Sonrasında Geriye Bakışın Kazanımlarıyla Kant'ın Ebedi Barış İdesi. (A. Ç. (Çev), Dü.) *Cogito*, 41-42(Kış), 381-418.
- Halistoprak, B. (2019). *Barışı Destekleme Operasyonları*. Nisan 2021, 27 tarihinde Güvenlik Yazıları Serisi: https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2019/10/BarisiDesteklemeOperasyonlari_ToygarHalistoprak_v.2.pdf adresinden alındı
- Hürsoy, S. (2013). Eleştirel Kuram Perspektifinden Kıbrıs Sorunu. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*(48), 23-41.
- Hürsoy, Ş. (2006). Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde AB ve Türkiye'nin Sivil Katkıları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(1), 201-222.
- İlgen, F. (2019). Realist Bir Bakış: Vestfalya Barışı ve Etkileri. K. Ulusoy içinde, *3. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresi Tam Bildiri Kitabı* (s. 247-261). Muğla

- Işık, B. (2014). *Uluslararası Barışı Koruma Misyonlarında Görev Yapan Türk Polis Teşkilatı Mensuplarının Deneyimlerinin Teşkilatın Kurumsal Kapasitesine Katkısı Üzerine Bir Araştırma*. Y.L. Tezi, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kakışım, C. (2017). Liberalizm Çağında Barış Çalışmaları ve Demokratik Barış Vizyonu: Teorik Bir İnceleme. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(40), 27-44.
- Karacasulu, N. (2009). Hegemonik Düzen Tartışmaları ve Eleştirel Görüşler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(4).
- Karagözoğlu, C. (2019). Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Bireye Yönelik Ekonomik Yaptırım Kararları ve İnsan Hakları İlişkisi. *Public and Private International Law Bulletin*, 39(1), 217-273.
- Karakaş, Z. H. (2019). John Locke'da Doğa Durumu Kavramının Tarihsel Arka Planı. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(17), 260-269.
- Karaosmanoğlu, A. (2007). Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4(14), 161-183.
- Kaşıkçı, T. (2019). Sosyal İnşacılık Bakış Açısından Savaş ve Barış. E. Çıtak, & S. Kiraz içinde, *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış* (s. 186-202). Ankara: Orion Kitabevi.
- Kaya, İ. (2017). Uluslararası Örnekler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözüm Yolları. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(2/1), 153-163.
- Keohane, R. O., & Nye, J. J. (2015). Güç ve Karşılıklı Bağımlılığı Yeniden Ele Almak. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(46), 79-104.
- Keskin, F. (1998). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve BM*. Ankara: Öteki Matbaası.
- Keyik, M., & Erol, M. S. (2019). Realizme Göre Güç ve Güç Dengesi Kavramları. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-49.
- Kiraz, B. Ö. (2019). Klasik Realizm Bakış Açısından Savaş ve Barış. S. Kiraz, & E. Çıtak içinde, *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış* (s. 81-100). Ankara: Orion Kitabevi.
- Kiraz, S. (2014). Sosyal İnşacılık Yaklaşımı. M. Şahin, & O. Şen içinde, *Uluslararası İlişkiler Teorileri* (s. 209-228). Ankara: Kripto Basım Yayım Dğtm.
- Kiraz, S. (2019). Bölgesel Örgütlerin Çatışma Yönetimi ve Arabuluculuk Faaliyetlerindeki Rollerinin İncelenmesi: Arap Birliği Örneği. 3. *Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Kongresi Tam Metin Kitabı* (s. 17-28). içinde
- Kiraz, S. (2019). Savaş ve Barışın Tarihsel ve Kavramsal Arka Planı. S. Kiraz, & E. Çıtak içinde, *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış* (s. 17-38). Ankara: Orion Kitabevi.
- Kiraz, S. (2020). Türk Dış Politikasının Bir Süreklilik Unsuru Olarak Barış Operasyonlarının İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(41), 384-399.
- Kocamaz, H. (2011). *Afrika'da Barış Koruma Harekatları: Ruanda, Demokratik Kongo ve Sudan Örneği*. Y.L. Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırma Enstitüsü, İstan

- Konuralp, E., & Ercoşgun, B. (2020). Çatışma Analizi Perspektifinde Kıbrıs. F. Ç. Orhun içinde, *Osmanlı'dan Günümüze Kıbrıs Dün,Bugün, Yarın* (s. 377-400). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Köksoy, F. (2018). Çatışma Yönetimi mi Yoksa Çatışma Çözümü mü?: Barış Müzakere Sürecine Teorik Olarak Yaklaşmak. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 7(2), 203-236.
- Kumek, İ. (2021). Küçük Devletlerin Statü Arayışlarının Bir Göstergesi Olarak Uluslararası Askeri Operasyonlarda Yer Almaları: İsveç, Norveç ve Danimarka Örneği. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 23(1), 128-145.
- Kurunç, H. (2012). *Birleşmiş Milletler Müdahaleleri: Barışı Koruma ve Barışa Zorlama Operasyonlarının İncelenmesi*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Küpeli, M. Ş. (2016). Dış Politika Aracı Olarak Yaptırımlar: İran'a Uygulanan Yaptırımların Etkileri. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 97-135.
- Nagiyeve, Y. (2021). Güç Dengesi Bağlamında Rusya'nın Azerbaycan-Ermenistan Çatışmasındaki Rolü. *Uluslararası Eşitlik Politikaları Dergisi*, 1(1), 78-96.
- Novelli, M., Cardozo, M., & Smith, A. (2015). *A theoretical Framework for Analysing the Contribution of Education to Sustainable Peacebuilding: 4Rs in Conflict-Affected Contexts*. 12 04, 2021 tarihinde University Of Amsterdam: <http://learningforpeace.unicef.org/partners/research-consortium/research-outputs>. adresinden alındı
- Odalı, Ş. (2006). Ütopya ile Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3-52.
- Odman, T. (2002). *Uluslararası Uyuşmazlıkların Yargı Dışı Barışçıl Yöntemlerle Çözülmesi ve Barışı Destekleme Operasyonları*. Adana: Çağ Üniversitesi Yayınları.
- Okur, M. A. (2015). Gramsci, Cox ve Hegemonya: Yerelden Küresele, İktidarın Sosyolojisi. *Uluslararası İlişkiler*, 12(46), 131-151.
- Orhun, F. Ç. (2020). Kıbrıs Sorunun Çözumsuzlüğünde BM'nin Rolü. F. Orhun içinde, *Osmanlı'dan Günümüze Kıbrıs Dün,Bugün, Yarın* (s. 329-349). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özlük, E. (2009). Gelenekselcilik-Davranışsalcılık Tartışmasını Bağlamında Anlamak. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 197-220.
- Öztürk, O. (2017). Suriye'de Barışın İnşası ve BM'nin Rolü. *EÜHFD*, 11(1), 133-166.
- Pala, P. B. (2019). Neorealizmde Savaş ve Barış. S. Kiraz, & E. Çıtak içinde, *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış* (s. 131-144). Ankara: Orion Kitabevi.
- Polat, G. (2007). *Çatışma Sonrası Yeniden Yapılandırma Sürecinde Barış Güçlerinin Rolü*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sandıklı, A., & Kaya, E. (2013). Barış Kavramına Teorik Yaklaşımlar ve Küresel Yönetişim. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi*(23), 59-79.

- Sarı, B. (2019). Liberalizmde Savaş ve Barış. S. Kiraz, & E. Çıtak içinde, *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış* (s. 101-130). Ankara: Orion Kitabevi.
- Savaş, C. (2020). Serval ve Barkhane Operasyonlarından G5 Sahel Grubu'na: Fransa'nın Sahel Kuşağında Terörizmle Mücadele Politikaları. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 3(2), 137-163.
- Savrun, E. (2017). *Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi*, 3(1), 1-20.
- Serdar, İ. (2015). Neorealizm, Neoliberalizm, Konstruktivizm ve İngiliz Okulu Modellerinde Uluslararası Sistemsel Değişikliklere Bakış. *The Journal of Europe-Middle East Social Science Studies*, 1(1), 14-38.
- Sur, M. (2013). Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği. *Journal of Yaşar University*, 8(Özel), 2535-2550.
- Şener, B. (2020). 1967 Kıbrıs Krizi'nde Siyasi, Askerî ve Hukuki Boyutlarıyla Türkiye'nin Zorlayıcı Dİplomasi Uygulaması. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*(16), 271-304.
- Tamçelik, S. (2008). *Kıbrıs Meselesinin Çözüm Planları(BM'nin 789 Sayılı Kararına Göre)*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tamçelik, S. (2013). BM Güvenlik Konseyinin Kıbrıs ile İlgili Aldığı Kararların Özellikleri Analitik Değerlendirmesi. *Electronic Turkish Studies*, 8(12), 1229-1268.
- Tanrıverdi, G. (2018). *Filipinler'de Barış Süreci*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TDK. (2005). *Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Tınas, M., & Çelik, H. (2019). Eleştirel Kuram: Savaş ve Barış Daima Birileri ve Bazı Amaçlar İçindir. S. Kiraz, & E. Çıtak içinde, *Uluslararası İlişkiler Kuramlarında Savaş ve Barış* (s. 203-223). Ankara: Orion Kitabevi.
- Tunçarslan, N. (2018). Uluslararası Sorunların Çözümünde Normatif ve Reel Politik Araçların Karşılaştırmalı Bir Analizi: İran ve Suriye Krizi'nde Türkiye'nin Arabuluculuğu. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(2), 73-89.
- Turanlı Yücel, K. (2011). *Barış Hakkı ve Hayata Geçirilme Sorunu*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Tütüncü, A. N. (2012). *İnsancıl Hukuka Giriş*. İstanbul: Beta Yayınları.
- UN Police. (2021). *United Nation Police*. Aralık 13, 2021 tarihinde United Nation Police: <https://police.un.org/en> adresinden alındı
- UNDP. (2015). *UNDP Türkiye*. Kasım 14, 2021 tarihinde <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home.html> adresinden alındı
- UNFICYP. (2021). *United Nations Peacekeeping Force In Cyprus*. Eylül 29, 2021 tarihinde UNFICYP: <https://unficyyp.unmissions.org/> adresinden alındı
- United Nation. (1990). *The Blue Helmets (A Review of United Nations Peace-keeping)*. New York: United Nation Publicaion.

- United Nation. (2008). *United Nations Peacekeeping Operations Principles and Guidelines*. Kasım 12, 2021 tarihinde https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/capstone_eng_0.pdf adresinden alındı
- United Nations. (1996). *BM 1063 Sayılı Kararı*. Ekim 10, 2021 tarihinde Official Documents System of the UN: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/162/13/PDF/N9616213.pdf?OpenElement> adresinden alındı
- United Nations. (2004). *BM 1539 Sayılı Kararı*. Ekim 12, 2021 tarihinde UN Digital Library: <https://digitallibrary.un.org/> adresinden alındı
- United Nations. (2005). *Resolutions adopted by the General Assembly at its 60th session, A/RES/60/1*. Kasım 11, 2021 tarihinde United Nations: <https://undocs.org/A/RES/60/1> adresinden alındı
- United Nations. (2014). Kasım 11, 2021 tarihinde Secretary-General's statement on appointment of High-Level Independent Panel on Peace Operations: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2014-10-31/secretary-generals-statement-appointment-high-level-independent> adresinden alındı
- United Nations. (2020). *Secretary-General's Initiative on Action for Peacekeeping*. Kasım 14, 2021 tarihinde <https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/a4p-declaration-en.pdf> adresinden alındı
- United Nations. (2021). *MINUJUSTH*. Ekim 14, 2021 tarihinde <https://minujsth.unmissions.org/> adresinden alındı
- United Nations. (2021). *MINUSTAH*. Ekim 10, 2021 tarihinde Mission Des Nations Unies Pour La Stabilization En Haiti: <https://minustah.unmissions.org/> adresinden alındı
- United Nations. (2021). *United Nations Peacekeeping*. Ekim 8, 2021 tarihinde <https://peacekeeping.un.org/en> adresinden alındı
- United Nations. (2021). *United Nations Peacekeeping*. Ekim 10, 2021 tarihinde United Nations Peacekeeping: <https://peacekeeping.un.org/en/past-peacekeeping-operations> adresinden alındı
- United Nations. (2021). *UNPROFOR*. Aralık 4, 2021 tarihinde United Nations Peacekeeping: https://peacekeeping.un.org/sites/default/files/past/unprof_p.htm adresinden alındı
- United Nations. (2022). *MINUSMA*. 02 10, 2022 tarihinde <https://minusma.unmissions.org/en/history> adresinden alındı
- Vatansver, M. (2012). Kıbrıs Sorunun Tarihi Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*(12), 1487-1530.
- Wendt, A. E. (2013). Anarşi Devletler Ne Anlıyorsa Odur: Güç Politikalarının Sosyal İnşası. *Uluslararası İlişkiler*, 10(39), 3-43.
- Wennmann, A. (2009). Economic Provisions in Peace Agreements and Sustainable Peacebuilding. *Négociations*(1), 43-61.
- Yalvaç, F. (2007). Rousseau'nun Savaş ve Barış Kuramı: Adalet Olarak Barış. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 4(14), 121-160.

Yeşilçayır, C. (2016). Platon'dan Rousseau'ya Barış Düşüncesinin Evrimi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 59-72.

Yılmaz, A. G. (2020). Uluslararası İlişkilerde Bir Yeni Aktör: Polis BM Polis Teşkilatı Örneği Üzerinden Bir İnceleme. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 22(1), 49-65.

Yılmaz, M. E. (2011). Etnik Çatışmalar ve BM Barış Güçleri. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(25), 89-107.

Yılmaz, M. E. (2015). *Toplumlar Arası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek*. Bursa: Dora Yayınları.

Yudar, N. (2020). *Nobel Barış Ödülü: Dünya Barışı ve Teorik Yaklaşımlar*. Y.L. Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

